

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

İSLAMİ FİNANS: MALEZYA VE TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMASI

Şükrü SÜRÜCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet AY

Konya-2018

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

İSLAMİ FİNANS: MALEZYA VE TÜRKİYE
KARŞILAŞTIRMASI

Şükrü SÜRÜCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet AY

Bu çalışma BAP tarafından 17203006 nolu Yüksek Lisans tez projesi olarak desteklenmiştir.

Konya-2018



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin

Adı Soyadı Şükrü SÜRÜCÜ

Numarası 154226001001

Ana Bilim / Bilim Dalı İktisat/İktisat

Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

Tez Danışmanı Prof. Dr. Ahmet AY

Tezin Adı İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması başlıklı bu çalışma 21/05/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr.

Ahmet AY

Prof. Dr.

Adem ESEN

Doç. Dr.

Fatih MANGIR



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı Şükrü SÜRÜCÜ

Numarası 154226001001

Ana Bilim / Bilim Dalı İktisat/İktisat

Programı Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

Tezin Adı İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması adlı yüksek lisans tezimi yapmamda çalışmam süresince desteğini esirgemeyen başta ailem olmak üzere danışmanım Prof. Dr. Ahmet AY'a, değerli hocam Doç. Dr. Fatih MANGIR'a, Mevlana Değişim Programına katılmamı öneren Prof. Dr. Haldun SOYDAL'a, Mevlana Değişim Programı kapsamında değişim öğrencisi olarak bulunduğum Malezya Uluslararası İslam Üniversitesindeki danışmanım Doç. Dr. Saim KAYADİBİ'ne ve çalışmamı destekleyen Selçuk Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.





T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Şükrü SÜRÜCÜ
	Numarası	154226001001
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	İktisat / İktisat
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet AY
	Tezin Adı	İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması

ÖZET

Bu çalışmanın konusu, İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırmasıdır. İslami finans denilince akla ilk gelen ülkelerden birisi Malezya'dır. 1983 yılı hem Türkiye'de hem de Malezya'da modern anlamda İslami finans alanında ilk adımın atıldığı yıl olması dolayısıyla önemlidir. Türkiye ve Malezya aynı yıllarda İslami finans yolculuğuna başlamış olmasına rağmen Malezya İslami finansal göstergelerde Türkiye'den oldukça üstün konumdadır. Bu doğrultuda çalışmayla birlikte amaçlanan Malezya ve Türkiye'nin İslami finans alanında gelişme sağlamak için atmış olduğu adımları incelemek ve iki ülke arasındaki İslami finansal göstergeleri karşılaştırmaktır.

Türkiye'de Malezya'nın İslami finans sistemi hakkında gerçekleştirilmiş kapsamlı betimleyici bir çalışmanın yer almayışı ve literatüre öncülük teşkil etmesi açısından çalışmada betimleyici bir yöntem tercih edilmiştir. Çalışmada kitap, makale, tez vb. akademik çalışmalardan yararlanılmıştır.

Çalışma ile İslami finasta gelişme sağlamak için merkez bankası ve hükümetin destekleri doğrultusunda gerekli yasaları ve kuruluşları oluşturmanın önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İslami finansla ilişkin gerekli yasaları ve kuruluşları oluşturma açısından Türkiye'nin Malezya'ya göre geç olsa da yakın zamanda atmış olduğu adımlar bu alanda gelişme niyetinde olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, İslami Finansman Yöntemleri, İslami Bankacılık, Tekafül, İslami Sermaye Piyasası



T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü



Öğrencinin	Adı Soyadı	Şükrü SÜRÜCÜ
	Numarası	154226001001
	Ana Bilim/ Bilim Dalı	İktisat / İktisat
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet AY
	Tezin İngilizce Adı	Islamic Finance: Comparison of Malaysia and Turkey

SUMMARY

The subject of this study is the Islamic Finance: Comparison of Malaysia and Turkey. Malaysia is one of the first countries that come to mind when we talk about Islamic finance. 1983 is the important year because of both Turkey and Malaysia took the first step of in the modern sense of Islamic finance. Although Turkey and Malaysia have started the journey of Islamic finance in the same year, Malaysia is quite superior to Turkey according to Islamic financial indicators. In this direction, together with the study aimed to examine the steps that have been taken to ensure the development of Islamic finance in Malaysia and Turkey, and to compare Islamic financial indicators between the two countries.

A descriptive method was preferred in the study in terms of the absence of a comprehensive descriptive study of Malaysia's Islamic financial system in Turkey and to lead the literature. In the study was benefited from academic studies such as book, article, thesis etc.

Reached result of with this study is that it is important to establish the necessary laws and institutions in line with the support of the central bank and the government in order to make progress in Islamic finance. Although, Turkey have taken late steps according to Malaysia in terms of establishing necessary laws and institutions related to Islamic finance, the steps taken recently by Turkey indicate that Turkey intends to develop in this area.

Key Words: Islamic Finance, Islamic Finance Methods, Islamic Banking, Tekaful, Islamic Capital Market

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (İslami Finansal Kuruluşlar için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu)

ADB: Asia Development Bank (Asya Kalkınma Bankası)

AIBIM: The Association of Islamic Banking Institutions Malaysia (İslami Bankacılık Kurumları Birliği)

BBA: Bai Bithaman Ajil

BBMB: Bumiputra Malezya Berhad

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

BIBF: Bahrain Institute Of Banking And Finance (Bahreyn Bankacılık ve Finans Enstitüsü)

BIMB: Bank Islâm Malaysia Berhad

BIRT: Bank Islam Institute Of Research And Training (Araştırma ve Eğitim Enstitüsü)

BMMB: Bank Muamalat Malaysia Berhad

BOCB: Ticaret Bankası Berhad

BRSA: Banking Regulation and Supervision Board (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu)

CIBAFI: The General Council for Islamic Banks and Institution (İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Genel Konseyi)

CIE: Centre Islamic Economics (İslam Ekonomisi Merkezi)

CMP: Capital Market Master Plan (Sermaye Piyasası Ana Planı)

CMP2: Capital Market Master Plan 2 (Sermaye Piyasası Ana Planı 2)

COMCEC: Standing Committee For Economic And Commercial Cooperation Of The Organization Of The Islamic Conference (İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi)

DIB: Dubai Islamic Bank (Dubai İslam Bankası)

ECB: European Central Bank (Avrupa Merkez Bankası)

EIBFS: Emirates Institute for Banking and Financial Studies (Bankacılık ve Finans Enstitüsü Emirlikleri)

FMSP: Financial Sector Master Plan (Finansal Sektör Ana Planı)

FSA: Financial Services Act (Finansal Hizmetler Kanunu)

GIFDC: Global Islamic Finance Development Center (Küresel İslami Finans Merkezi)

HIFP: Harvard Islamic Finance Project (Harvard İslami Finans Projesi)

IBFIM: Islamic Banking and Finance Institute Malaysia (Malezya İslami Bankacılık ve Finans Enstitüsü)

ICM: Islamic Capital Market (İslami Sermaye Piyasası)

IDB: Islamic Development Bank (İslam Kalkınma Bankası)

İFM: İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi

IFN: Islamic Finance News (İslami Finans Haberleri)

IFP: Islamic Finance Project (İslami Finans Projesi)

IFSA: Islamic Financial Services Act (İslami Finansal Hizmetler Kanunu)

IFSB: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)

IIBI: The Institute of Islamic Banking and Insurance (İslami Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü)

IICRCA: International Inspection, Cleaning and Restoration Council of Associations (Uzlaşma ve Ticari Tahkim için Uluslararası İslam Merkezi)

IIFM: International Islamic Finance Market (Uluslararası İslami Finans Piyasası)

IIMM: International Islamic Money Market (İslami Bankalararası Para Piyasası)

IIRA: Islamic International Rating Agency (İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı)

İMKB: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

INCEIF: International Centre for Education in Islamic Finance (Uluslararası İslami Finans Eğitim Merkezi)

IRTI: The Islamic Research and Training Institute (İslam Araştırma ve Eğitim Enstitüsü)

ISDA: International Swaps and Derivatives Association (Uluslararası Swap ve Türevleri Derneği)

ISRA: International Shariah Supervisory Board (Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi)

JBIC: Japan Bank for International Cooperation (Japonya Uluslararası İşbirliği Bankası)

KZO: Kâr-Zarar Ortaklığı

LFSA: Labuan International Business and Financial Centre (Labuan Finansal Hizmetler Otoritesi)

LMC: Liquidity Management Centre (Likitide Yönetim Merkezi)

LMH: Liquidity Management House (Likitide Yönetimi Evi)

MIFC: Malaysia International Islamic Financial Centre (Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi)

MTA: Malaysian Takaful Association (Malezya Tekafül Derneği)

NCB: National Commercial Bank (Ulusal Ticaret Bankası)

OICV-IOSCO: International Organization of Securities Commissions (Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü)

PLS: Profit-And-Loss Sharing (Kâr Zarar Paylaşımı)

PMFB: The Pilgrims Management And Fund Board (Hacılar Yönetimi ve Fon Kurulu)

RBCT: Risk-Based Capital Framework for Takaful Operators (Tekafül Şirketleri İçin Risk Tabanlı Sermaye Çerçevesi)

RBF: Centre For Responsible Banking And Finance (Bankacılık ve Finanstan Sorumlu Merkez)

SAC: Shariah Advisory Council (Şeriat Danışma Konseyi)

SC: Securities Commission (Menkul Kıymetler Komisyonu)

SPTF: Skim Perbankan Tanpa Faedah (İslami Bankacılık Pencere Planı)

TİSVA: Türkiye İsrarı Önlleme Vakfı

TKBB: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

UT: Undersecretariat of Treasury (Hazine Müsteşarlığı)

VKŞ: Varlık Kiralama Şirketi

WB: World Bank (Dünya Bankası)



TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: İslami Bankalar ile Geleneksel Bankaların Karşılaştırması	17
Tablo 2: Selem ve İstisna Modeli Arasındaki Farklılıklar.....	38
Tablo 3: Tekafül Faaliyetleri ile Geleneksel Sigortacılık Faaliyetlerinin Karşılaştırılması	43
Tablo 4: 2016 Yılı Sonu İtibariyle İslam Kalkınma Bankasına Üye Ülkeler ve Sermaye Payları	47
Tablo 5: İran’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2). 55	
Tablo 6: Pakistan’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)	57
Tablo 7: Mısır’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)60	
Tablo 8: Birleşik Arap Emirliklerinde İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2).....	61
Tablo 9: Sudan’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)	62
Tablo 10:1979 ve Sonrasında İslami Finans Alanında Yaşanan Gelişmeler.....	63
Tablo 11: İslami Finansal Sistemin Ürün, Kurum ve Coğrafi Olarak Gelişimi (1960-2000 Sonrası)	65
Tablo 12: İslami Finans Bileşenlerinin Bölgesel Olarak Dağılımı (Milyar ABD Doları) (2016)	66
Tablo 13: Dünya’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2013Q4-2017Q2)	67
Tablo 14: MTA’ya Üye Şirketlerin Listesi.....	95
Tablo 15: Türkiye’de İslami Finansın Gelişimi (1983-2005 Dönemi).....	102
Tablo 16: Türkiye’de 2005 yılı ve sonrasında İslami Finansın Gelişimi (Tekafül Hariç)	109
Tablo 17: Türkiye’de Tekafülün Tarihi Gelişimi	114
Tablo 18: Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler Açısından Malezya ve Türkiye Karşılaştırması (2007-2016)	114

Tablo 19: Malezya Tekafül Sektörünün Büyüklüğü ve Toplam Sigortacılık Sektöründeki Payları (2006-2017s)	121
Tablo 20: 2014 -2015 Yıllarında Brüt Yazılı Primler (Türk Lirası).....	122



ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi.....	23
Şekil 2: İran’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2).....	55
Şekil 3: Pakistan’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2).....	57
Şekil 4: Sudan’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2) ..	63
Şekil 5: İslami Finans Bileşenlerinin Toplam İslami Finans Sisteminden Aldığı Paylar (2016).....	67
Şekil 6: İslami Bankacılığın Toplam Bankacılıktaki Payı (2016’nın İlk Yarısı).....	68
Şekil 7: İslami Finans Sisteminden Bölgelerin Aldığı Paylar (2016).....	69
Şekil 8: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarında Ülkelerin Payları (2016’in İlk Yarısı)	70
Şekil 9: İslami Bankacılığın Seçilmiş Ülkelerde Yıllık Ortama Büyümesi (2016Q2)	71
Şekil 10: İslami Bankacılık Varlıkları ve Piyasadaki Payları (2016Q2)	72
Şekil 11: Dünya’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)	73
Şekil 12: Küresel Sukuk İhraçları (2004-2016).....	74
Şekil 13: Kamu Sukuk İhracında Ülkelerin Payları (2016).....	75
Şekil 14: Finans ve Finans Dışı Kurumların Sukuk İhracında Ülkelerin Payları (2016).....	76
Şekil 15: Tekafül ve Geleneksel Sigortacılık Sektörlerinde Prim Büyüme Oranları (2008-2015)	77
Şekil 16: Tekafül Sektörünün Büyümesinde Ülkelerin Brüt Katkıları (2015)	78
Şekil 17: Seçilmiş Ülkelerde Tekafül Brüt Primlerinin Toplam Brüt Primlerdeki Payı (2015).....	79
Şekil 18: Tabung Haji’nin Organizasyon Yapısı	84
Şekil 19: Türkiye ve Malezya’da İslami Banka Şube Sayıları (2006-2016)	115
Şekil 20: Türkiye ve Malezya’da İslami Bankalarda Çalışan Personel Sayıları (2006-2016).....	116
Şekil 21: Türkiye ve Malezya’da İslami Bankacılık Aktiflerinin Toplam Bankacılık Aktiflerindeki Payı (2006-2016).....	117

Şekil 22: Türkiye ve Malezya’da İslami Bankacılık Kredilerinin Toplam Bankacılık Kredilerindeki Payı (2006-2016)	118
Şekil 23: Türkiye ve Malezya’da İslami Bankacılık Mevduatlarının Toplam Bankacılık Mevduatlarındaki Payı (2006-2016).....	119
Şekil 24: Malezya’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)	120
Şekil 25: Türkiye’de İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2015)	120



İÇİNDEKİLER

Sayfa No

Tez Kabul Formu	ii
Bilimsel Etik Sayfası	iii
Önsöz / Teşekkür	iv
Anahtar Kelimeler:	v
Summary.....	vi
Kısaltmalar Listesi	vii
Tablolar Listesi	xi
Şekiller Listesi	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM-İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ.....	3
1.1. İslami Finans Kavramı	3
1.2. İslami Finans Sisteminin Temel Özellikleri.....	4
1.3. İslami Finansın Temel İlkeleri	7
1.4. İslami Finansın Sınırları ve Önemli Yasaklar	9
1.4.1. Riba	9
1.4.2. Garar (Belirsizlik)	12
1.4.3. Maysir (Aşırı Risk Alma).....	15
1.4.4. Kaynakların İsrafi ve Lüksün Yasaklanması	15
1.4.5. İslamda Yasaklanan Mal ve Hizmetlerin Üretimi ve Satımı	16
1.5. Geleneksel Finans Sisteminin Fonksiyonları	16
1.6. İslami Bankalar ile Geleneksel Bankaların Karşılaştırması.....	17
1.7. İslami Bankaların Ekonomi Üzerindeki Olası Etkileri	18
1.7.1. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi	18
1.7.2. Yabancı Kaynak Transferi	19
1.7.3. Düşük Maliyetler.....	19
1.7.4. Reel Ekonomi.....	19
1.7.5. İstihdamın Artırılması	20

1.7.6. Ekonomik Büyüme.....	20
1.7.7. Fonların Verimli Kullanımı.....	20
1.7.8. Rekabetin Geliştirilmesi.....	21
1.7.9. Kayıtlı Ekonomi	21
1.7.10. Dış Ticaretin Arttırılması	21
1.7.11. Yeni Finansman Metotları ve Yeni Müşteriler	22
1.7.12. Enflasyonu Düşürücü Etkisi.....	22
1.8. İslami Finansman Yöntemleri.....	22
1.8.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)	23
1.8.2. Mudaraba.....	27
1.8.3. Muşaraka	32
1.8.4. İcara (Kiralama-Leasing)	34
1.8.5. Selem.....	36
1.8.6. İstisna	37
1.8.7. Teverruk	38
1.8.8. Karz-ı Hasen.....	40
1.8.9. Sukuk.....	41
1.8.10. Tekafül	43
İKİNCİ BÖLÜM-DÜNYA’DA İSLAMİ FİNANSIN GELİŞİMİ.....	46
2.1. Uluslararası İslami Finans Kuruluşları.....	46
2.1.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB).....	46
2.1.2. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB).....	48
2.1.3. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)	50
2.1.4. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM).....	50
2.1.5. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI).....	51
2.1.6. İslami Danışma Kurulu	51
2.1.7. İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA).....	52
2.2. Dünya’da İslami Finans	53
2.2.1. İran	54
2.2.2. Pakistan	56

2.2.3. Mısır	58
2.2.4. Birleşik Arap Emirlikleri.....	60
2.2.5. Sudan.....	61
2.2.6. Dünya’da İslami Finans Alanında Yaşanan Diğer Önemli Gelişmeler	63
2.2.7. Dünya’da İslami Finansa İlişkin Göstergeler.....	66
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - İSLAMİ FİNANS: MALEZYA VE TÜRKİYE	
KARŞILAŞTIRMASI	81
3.1. Malezya’da İslami Finansın Gelişimi	81
3.1.1. 1969-1982: Hazırlık Dönemi	83
3.1.2. 1983-1993: Gelişme Dönemi	85
3.1.3. 1994’den Günümüze Kadar Olan Dönem: Sıçrama Dönemi.....	90
3.2. Türkiye’de İslami Finansın Gelişimi	100
3.2.1. 1975-1983 Dönemi.....	100
3.2.2. 1983-2005 Dönemi.....	101
3.2.3. 2005’den Günümüze Kadar Olan Dönem.....	103
3.3. Malezya ve Türkiye’de İslami Finansa İlişkin Göstergeler	114
Sonuç	125
Kaynakça	128



GİRİŞ

İslami finans, İslamın değerlerinden bağımsız olarak düşünölemeyecek ve İslam dininin kurallarına göre şekillenmiş bir kavramdır. İslam ekonomisi ise İslami finansı içinde barındıran daha geniş bir kavramdır. İslam ekonomisi, İslam dini ekseninde insanın ekonomik yaşam şartlarını yürütebilmesi için yapılandırılmış bir çabadır. Ayrıca, üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetlerinde uygulanabilecek politikalar ve bu politikaları faaliyete geçirecek olan müesseselerin alt yapılarının nasıl olması gerektiğini belirleyen ve teorik olarak disiplin haline getirilmesi için gerekli bilimsel ortamın oluşturulmasını amaçlayan bir modeldir. İslam ekonomisinin bir parçası olan İslami finansın felsefesini değer maksimizasyonu oluşturmaktadır. Bu felsefeye göre insan, hareketlerinde Allah'ın emir ve yasaklarını gözetmek durumundadır. İslam çerçevesinde düzenlenen İslami finans sistemi de bu doğrultuda gelişme sağlamaya çalışmaktadır. İslami finans sistemi, İslam ekseninde düzenlenerek oluşsa da bu sistemde Müslümanların yanı sıra Müslüman olmayan nüfuslar da yerini alabilmektedir.

İslami finansın temel ilkelerinden risk paylaşımı ilkesi, hem finansörün hem de girişimcinin kâra olduğu kadar zarara da ortak olması gerektiğini belirtmektedir. İki tarafın da riski paylaşması sonucunda yapılacak olan işlerde disiplin artmakta, borç verme ve borç alma oranları azalmaktadır. Bir diğer ilke olan yatırımların İslama uygun olmasıyla ifade edilmek istenen gerçekleştirilecek olan yatırımların İslamın yasaklamadağı mal ve hizmetler üzerine olması gerektiğidir. Ayrıca bu sistemde, sözleşmelerin şeffaf olması, sosyal adaleti bozucu finansal faaliyetlerden kaçınılması gerekmektedir.

İslam hukukunda kişilerin hareket alanları özgürlük ve serbesti üzerine kurulu olsa da bir takım yasaklamalar İslami finansın sınırlarını çizmektedir. Yasaklamaların koyulmasındaki amaçlar ise, tembelliğı ve spekülâtif beklentileri önlemek, çalışmayı ve üretimi teşvik etmek, hakkı ve adaleti sağlamak, zayıf tarafların çıkarlarını korumak, dar anlamda taraflar arasında geniş anlamda ise toplumda karşılıklı faydayı ve ahengi sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda koyulan yasaklar ise riba, garar, maysir, kaynakların israfı ve lüksün yasaklanması ile İslamda yasaklanan mal ve hizmetlerin üretimi ve satımı şeklinde sıralanabilir.

İslam hukukundaki bu yasaklar ve ilkelere göre düzenlenen İslami finansman yöntemleri, genel olarak muşaraka ve mudaraba gibi ortaklık yoluyla doğrudan finansman sağlama yöntemleri ve satış sözleşmeleri olan murâbaha, selem ile kiralama yöntemi olan icara gibi dolaylı finansman sağlama yöntemleridir.

İslami Finans: Malezya ve Türkiye Karşılaştırması adlı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde; İslami finansın teorik çerçevesi ve İslami finans kurumları tarafından geliştirilmiş olan İslami finansman yöntemleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde Dünya’da İslami finansın gelişimi açıklanmış ve verilerle mevcut durumu analiz edilmiştir. Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde, Malezya’da ve Türkiye’de İslami finansın gelişimi açıklanmış, Malezya ve Türkiye’de İslami finansal göstergelerin karşılaştırması gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM-İSLAMİ FİNANS VE İSLAMİ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

1.1.İslami Finans Kavramı

İslam; müslüman toplumların geleneklerini göstermekte olan Ayet ve Hadislere dayanan bir sistemi temsil etmektedir. Bunlar ekonomi, finans, hukuk, siyaset ve hükümeti de içermekte olan Şer’i hukukun temelini oluşturmaktadır. Ayrıca bunlar islami sosyal adaletin yaygın değerlerini oluşturan bütünleyici parçalar olarak görülmektedir (Hearn vd., 2012: 103). İslâm ekonomisi; ortaya çıkan ekonomik problemler ile insanın ekonomik yaşam şartlarının İslâm dini esasında incelenmesi için yürütülen yapılandırılmış bir çaba olmakla birlikte üretim, tüketim ve dağıtım faaliyetlerinde uygulanabilecek politikalar ile bunları faaliyete geçirecek olan müesseselerin alt yapılarının nasıl olması gerektiğini ve teorik olarak disiplin haline getirilmesi için gerekli bilimsel ortamın oluşturulmasını hedefleyen bir modeldir (Çelik, 2016: 160). İslam ekonomileri temel olarak servetin dağılımıyla ilgilenmektedirler. Burada servetin dağılımıyla kast edilen toplum arasında adaletin, eşitliğin, dürüstlüğün ve ekonomik eşitliğin sağlanmasıdır. Müslümanlar toplumun servetini maksimize etmeyi teşvik ederken, sosyal bozukluk yaratmamaya ve islami adaletten uzaklaşmamaya da özen göstermektedirler. Bu durumun sonucu olarak finansal enstitüler; mal ve hizmetleri, doküman ve sözleşmeleri belirlerken Şer’i hükümlere ve İslamın ahlaki prensiplerinin sınırlamalarına uyum göstermektedirler (Biancone ve Radwan, 2014: 2). İslam ekonomilerinde bireyler servetin emanetçisi olduğunun ve asıl sahibinin Allah olduğunun bilincindedirler. Bireylerin ortak değerlere sahip olduğu, Şer’i hükümlere bağlı kaldığı ve İslam’ın ahlaki davranış kurallarına bağlı kaldığı geniş bir sistemin parçasını oluşturan islam ekonomileri, tam anlamıyla ekonomiyi motive eden bir bütünlük içindedir (Hearn vd., 2012: 103).

İslami finansı tanımlamadan önce felsefesinden kısaca bahsetmek anlamamızı kolaylaştıracaktır. Tüm ekonomik yapılarda olduğu gibi islami finasta da ekonomik faaliyetler bir felsefi temele dayanarak gerçekleştirilmektedir. Her iktisadi bilginin devamlı olarak belirlenmesinde, somutlaştırılmasında ve sınırlarının çizilmesinde felsefi varsayımlar rol oynamaktadır. İslami finansı somutlaştıran ve sınırlarını çizen felsefi varsayımın temelinde “değer maksimizasyonu” kavramı yer almaktadır. Bu

kavram, İslam dininin sınırlarını çizmiş olduğu yaşam değerleri ile somut hale gelmektedir. Bundan dolayı İslami finans sistemini bu felsefe doğrultusunda bütün olarak düşünmemiz gerekmektedir. İslam dininin emir ve yasaklarını dikkate alarak yaşayan insan, emir ve yasakların ne olduğunu bilmeli, sürekli araştırma içinde olmalıdır. Böylece İslami insan, hayatını maksimize etmesinin yanı sıra ahretini de maksimize edebilecektir. İhtiyaçlarını karşılamak için finanse edilmeye ihtiyaç duyan insan, bu temel felsefi varsayım çerçevesinde İslam dininin emir ve yasaklarını gözeterek İslami bir finansman yönetimini araştırması ve geliştirmesi gerekmektedir (Sili ve Çürük, 2013: 114-115).

İslami finans; her çeşit finansal oluşumların İslam dininin prensiplerine uygun olarak gerçekleşmesine olanak veren bir sistem olarak tanımlanabilir. Bu açıdan bakıldığında, İslami finansal sistem, İslam ekonomisinin bir alt bileşeni olarak düşünülebilir. İslami finansal sistem faizin haram oluşuna karşı bir tepki hareketi olarak da görülmektedir. İslami finansal sistem bu yönüyle ele alınarak genel olarak düşünüldüğünde de İslam'ın ahlaki ilkelerine göre finansal faaliyetlerin gerçekleşmesi için kurgulanmış bir finansal yapı olarak tanımlanabilir (Çelik, 2016: 160).

İslami finans sistemi, islami ahlaki kurallara göre düzenlense de sadece müslüman nüfusla sınırlı bir sistem değildir. Müslüman olmayan nüfuslar da bu sistemde yerini alabilmektedir. Ahlaki finansı teşvik eden ve sosyal sorumluluk yatırımlarına çok benzeyen bu teknik finansal sistem ahlaki temellere dayanarak işlemektedir (Biancone ve Radwan, 2014: 2).

1.2.İslami Finans Sisteminin Temel Özellikleri

İslami finansın en önemli özelliklerinden biri islami finans çerçevesinde gerçekleştirilen sözleşmelerde şer'i hükümlere bağlılığın olmasıdır. Bu da finansal getirilerde şer'i hükümlere uyulmak zorunda olunduğu anlamına gelmektedir. Buna ek olarak islami finansal ürünler, gerçek varlıklara yapılan yatırımları içermektedir. Bu durum İslamiyette meşrulaştırmak olarak bilinmektedir. İslami finans diğer dinlere de saygı gösteren bir sistemdir. Çünkü, islami hayatın merkezinde sosyo ekonomik adalet düşüncesi yer almaktadır (Al-Shamrani, 2014: 36).

İslami finansal sistemin en önemli özelliklerinden bir diğeri de riba ya da faizin bu sistemle ortadan kaldırılmasıdır. İslami finans faizsiz olmadıkça borç vermenin mümkün olmamasının dışında ahlaki yatırımın veya ahlaki borç vermenin bir parçası olarak görülebilir. İslam dininde genel olarak ekonomik aktivitelerde nasıl davranılması gerektiğine ilişkin ve özel olarak finansal ve ticari işlemlerin nasıl yürütülmesi gerektiğine ilişkin kurallar ve değerler dizisi bulunmaktadır. Bu kurallar bazı yasaklar ve teşvikleri içermektedir. İslami finansal sistemde yer alan en önemli yasaklar riba, garar ve kumardır. İslami finans ile gerçekleştirilen işlerde; adalet, karşılıklı yardım, dolandırıcılıktan kaçınma, iyiniyet, uygun şeffaflık ve açıklamalar gibi teşvikler yer almaktadır. İş kurallarının islami çerçevesini oluşturan bu teşvikler aynı zamanda sözleşmede yer alan karşılıklı tarafların ve diğer kişilerin hak ve yükümlülüklerini belirtmesi açısından da önemlidir. İnsanlara hak ettiği değeri vermek islami sistemin en temel ahlaki önceliklerinden birisidir (Ahmad ve Majid, 2011: 16). İslami finans sisteminde kâr-zarar ortaklığının mevcut olmasının arkasında yatan en büyük neden faizdir. İslam'da yer alan kurallara göre borç verene ödenecek olan miktarın belirlenmesinde borçlunun işinde gösterdiği performans esas alınmalıdır. Borçlunun işiyle ilgili riskine ortak olması gereken borç veren, borç alan ile kâr ve zararı paylaşacağının bilincinde olmalıdır. Kâr sağlamak amacıyla belirli bir miktar ödünç alan borçlunun işlerinin iyi gitmeyebileceği, işlerin yolunda gitmeyebileceği ya da faizi ödemek için yeterince kâr elde edemeyebileceği düşünüldüğünde faizli finansmanda risk tek taraflıdır. Riskin tek taraflı olması ise bu yasağın temel sebebidir. Faizin eleştirilmesinin arkasında yatan bir diğer neden ise insanların enerjilerini üretken girişimlere harcamalarını engellediğine yönelik düşüncedir (Önk, 2015: 47).

İslami finansın özelliklerinden bir diğeri de tamamen ticari olmaması, dini, ekonomik, ahlaki ve sosyal hususları da içinde barındırmasıdır. Bu durum islami finans sistemine faizsiz borç verme veya Karz-ı Hasen gibi geleneksel bankaların sahip olmadığı bir dizi etkinlik sağlamaktadır. İslami finans sisteminde elde edilen fonlar genellikle okul ücretleri, düğün masrafları, tıbbi tedavi ödemesi, bir evin inşa edilmesi veya bir arazinin satın alınması gibi hayırlı işlerde kullanılmaktadır.

Örneğin, bu sistemde yer alan bir banka birisine 6 ay içinde geri ödenecek olan 600 TL'yi faizsiz bir şekilde borç vermektedir (Al-Shamrani, 2014: 37).

“Belirsiz sözleşmeler ve faizin yasak olduğu islami finans sisteminde bu özelliklerin yanı sıra aşağıdaki şekilde sıralanmış yedi anahtar kriter yer almaktadır:

1. Salt borç senetleri sistemden çıkarılmalı, faiz risk paylaşım yoluyla kazanç olarak dağıtılmalıdır.
2. Bankalarda toplanan mevduatlar belirli oranda yükümlülük değil de, kâr/zarar paylaşımına dayandırılmalıdır. Yani aktif kısımdaki bütün kazanç ve kayıplar aynı şekilde pasif tarafa da yansıtılmalıdır.
3. Finans sektörü ve reel ekonomi arasında güçlü bir bağ kurmak için mal ve hizmetlerin değiş tokuşu ve ticaretin finansmanı desteklenmelidir. Çünkü bütün finansal sözleşmeler reel ekonomideki sözleşme veya varlıklarla desteklenmelidir.
4. Birey ve toplum için mülkiyet hakları desteklenmeli ve bireysel mülkiyetin kaynakları açıkça belirtilmelidir.
5. Yükümlülükler yerine getirilmelidir ve mal ve hizmetlerin alışverişi ile ilgili olan sözleşmeler kutsaldır ve borçların ödenmesine önem verilmelidir.
6. İş yaparken ahlaki ve etik ilkelere uyulmalıdır. İslamiyete göre yasak olan faaliyetler yasaklanmalı ve bütün ekonomik faaliyetler adil ve doğru bir şekilde yerine getirilmelidir.
7. Yeniden dağıtım araçları ile zengin ve fakir arasındaki risk ve ödül paylaşımı desteklenmelidir” (Yardımcıoğlu, 2013: 140-141).

Klasik finans sistemine alternatif oluşturacak kriterlere sahip olan islami finans sistemi 1970’li yıllardan sonra gelişmeye başlamış ve son on yılda önemli derecede mesafe kat etmiştir (Yardımcıoğlu, 2013: 141).

“İslami finans sisteminin küresel olarak önemli hale gelmesinde etkili olan gelişmeler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Genişleyen varlık tabanı,
- Güçlü performans, ağırlıklı olarak Müslüman piyasaların ötesinde bölge çapında öneminin artması,
- Sukuk pazarının hızlı gelişmesi,

- Yeni ve mevcut pazarlarda takafül'un artan potansiyeli,
- İslami fon yönetimi endüstrisinin güçlü potansiyeli ve
- Kapsamlı islami finansal altyapının gelişimidir" (Akın ve Ece, 2010).

1.3. İslami Finansın Temel İlkeleri

İslami finansal sistemin temel çerçevesi islami toplumların ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel görünümüne hükmeden İslam dini ile tamamıyla ilişkili olan bir dizi kural ve yasalardan oluşmaktadır (Greuning ve Iqbal, 2008: 7).

İslami finansın temel ilkeleri şu şekilde sıralanabilir:

Risk Paylaşımı: Hem finansörün hem de girişimcinin kâra olduğu kadar zarara da ortak olması gerektiğini belirten en önemli ilkelerden birisidir. Bu ilke "risk yoksa kazanmak da yok" ilkesi olarak da adlandırılabilir. Zarara ortak olmayı kabul etmeyen bir kimse ödüllendirme hakkına da sahip değildir. Risk paylaşımıyla borç veren ile borç alanın birlikte olması borç verenin daha dikkatli bir şekilde riskleri belirlemesini sağlarken borç alanın da daha dikkatli bir şekilde yatırımları izlemesini sağlamaktadır. Hem borç verenin hem de borç alanın riskleri çifte değerlendirdiği bu sistemle birlikte disiplin artarken, aşırı borç verme ve borç alma miktarları da azalmaktadır (Ökte, 2016: 232).

Mülkiyet: Mülkiyet gereksinimi, islami finansa varlık üzerinde odaklanmamızı gerektiren bir ilkedir. İslami finans sisteminde borç verenin sahip olmadığı bir şeyi açığa satış ile satmasına karşı sınırlama vardır. İslami finansın temel görünümüyle ilişkili olarak yatırımcıların sermayenin borçlularıyla uyumlu ekonomik teşviklere sahip olmaları gerekmektedir. Yatırımcı uzun vadeli bir yatırıma giderek tahvilin değerinin artacağına ve böylece yatırımdan sağlayacağı kazancın değerinin artacağına inanmaktadır. Yatırımcının kısa vadeli yatırıma gitmesinin ardındaki gerekçe ise menkul kıymetin değer düşüklüğünden faydalanmak istemesidir. Yatırımcıların yatırım yaparken temel olarak ortak noktası değerinin artacağına inandığı varlıklara yatırım yapmaları ve değerinin düşeceğine inandığı varlıklardan kaçınmalarıdır (Wang, 2010: 14-15).

Yatırımların İslama Uygun Olması: Yatırımlar gerçekleştirilirken İslam dininin yasakladığı konulara özen gösterilmelidir. Bu bağlamda gerçekleştirilecek olan

yatırımlar; sadaka verici, çevre dostu, toplum iştirakini sağlayıcı ve insani değerlere saygılı yatırımlar olmalıdır (Doğan, 2008: 21).

Sözleşmenin Şeffaf Olması: İslami finans sisteminde sözleşmede yer alan yükümlülüklerinin ve bilgilerin açık bir şekilde ifade edilmesi kutsal bir görev olarak benimsenmiştir. Bu ilke, ahlaki tehlike ve asimetrik bilgi tehlikesini ortadan kaldırmak için tasarlanmıştır (Mashal, 2012: 210).

Sosyal Adalet: Ticari faaliyetlerin adaletsizliğe ve sömürüye neden olmasını yasaklayan bir ilkedir. Gerçekleştirilecek olan herhangi bir finansal faaliyet veya işlem, bu işlemde yer alan taraflardan herhangi birisinin istismar edilmesine veya sömürülmesine neden olmamalıdır. İstismarın söz konusu olması halinde taraflar arasında bilgi asimetrisi ortaya çıkacaktır (Akın ve Ece, 2010).

Zekat: İslamın beş şartından birisi olan ve her müslümanın yükümlülüğünde olan görev zekat vermektir. İnsanların sahip olduğu mülkün bir miktarını vermesini öngören zekattan Kuranı Kerim’de bahsedilmiştir. Zekat kavramı, mülkü artan kimsenin bu dünyada artan mülkünün bir miktarını paylaşması ve ahiretini kazanmasını anlatmaktadır. Bir yıllık yükümlülük olmayan zekat görevinde müslümanlar, her yıl mülklerinin belli bir kısmını fakirlere ve ihtiyaç sahiplerine vermektedirler (Salah, 2011: 7). Toplumda zenginliğin yeniden dağıtılmasını sağlayan sadaka, vakıf, Karz-ı Hasen gibi farklı islami enstrümanlar da vardır. Zekatın gücü yeten müslümanlar tarafından verilmesi zorunlu iken Sadakanın verilmesi zorunlu değildir. Sadakayı veren kimsenin niyeti Allah’a yakın olduğunu ve inancındaki samimiyetini göstermektir. Sadaka veya devamlı sadaka olarak da bilinen vakıf, toplumun tamamına veya bir bölümüne yönelik yapılan bağıştır. Vakıf sürekli hizmet veya geri dönüş sağlanan bir varlık biçimindedir. Vakıf çoğunlukla okul, arazi, hastane gibi gayrimenkul olmakla birlikte faizsiz bir şekilde kullandırılmak üzere nakitte olabilmektedir. Servet dağılımının üçüncü enstrümanı ise Karz-ı Hasendir. Bu enstrümanda ihtiyacı olan girişimciye faizsiz bir şekilde kredi verilmektedir. Anaparayı ödemek için ise baskıda bulunulmamakta ve zamanı esnek tutulmaktadır (El Hussein, 2013: 581-582).

Bu ilkeler bize göstermektedir ki yapılacak olan herhangi bir finansal işlemde İslam hukukuna uyulması gerekmektedir. İslami finans endüstrisi piyasada yerini

almak adına İslam dinini ve hukukunu dikkate alarak kendi yapısını ve çerçevesini oluşturmuştur (Rowley, 2014: 77).

1.4. İslami Finansın Sınırları ve Önemli Yasaklar

İslami finans sistemi batının geleneksel sistemiyle karşılaştırıldığında adından da anlaşılacağı üzere islam diniyle ilgili bir sistemdir (Faiz, 2011: 8). İslami değerlere bağlı kalınarak oluşturulmuş olan bu sistem kendine özgü özdeğerler çerçevesine sahiptir. İslam hukukunda uygun görülen ve yasaklanan faaliyetler islami finans sisteminde gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin sınırını çizmektedir. İslam hukukunda kişilerin hareket alanı dar bir şekilde değildir. Aksine islam hukukunda kural “özgürlük ve serbesti” dir. Ekonomik alanın bir parçası haline gelen islami finans sistemi, islam hukuku çerçevesinde şekillenmiştir. Bu alanda az sayıda bulunan yasakların temel amaçları ise tembelliğin ve spekülatif beklentilerin önlenmesi, çalışmanın ve üretimin teşvik edilmesi, hakkın ve adaletin sağlanması, zayıf tarafların çıkarlarının korunması, dar anlamda taraflar arasında ve geniş anlamda toplumda karşılıklı faydanın ve ahengin sağlanmasıdır (Çürük, 2013: 16).

İslami finans sisteminde de kural olarak düzgün bir şekilde işleyen, herhangi bir zarar ve mağduriyete yol açmayan hukuki ve ticari hayata müdahale söz konusu değildir. Bununla birlikte haksız ve yanlış uygulamalarla ilgili olarak çizilmiş olan sınırlar ve getirilmiş olan yasaklar üzerinde de durulması gerekmektedir (Çürük, 2013: 16-17).

1.4.1. Riba

Arapça olarak lügatte fazlalık ve artma anlamlarına gelen Riba'nın Türkçedeki karşılığı faizdir. Faizin terim olarak birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir: Dar anlamda faiz; satın alma gücünü kiralamanın fiyatıdır. Arz ve talep edilen satın alma gücünün dengelenmesi, faizin temel işlevidir. “Faiz, konusu bir miktar paranın ödenmesinden ibaret olan borçlarda, alacaklının bu paradan mahrum kaldığı süreye ve belirli bir orana bağlı olarak gerçekleşen karşılık olarak ifade edilebilir.” Başka bir ifadeyle faiz; borç olarak verilen veya bir yere yatırılan paradan sağlanan emeksiz kazançtır (Ustaoglu, 2014: 13-14).

Faiz yasağının ahlaki sebepleri şunlardır:

- *Faizin tembelliğe neden olması:* Faiz, borç veren kişi açısından düşünüldüğünde bir üretimden elde edilmemektedir. Emek sarfetmeden ve çalışmadan kazanılan bir gelir olması yönüyle faiz, kişilerin parasını üretime ve yatırıma yol açan yollara değil de risk içermeyen, kazancın ve miktarın garanti olduğu faize yönlendirmesine neden olmaktadır.
- *Faizin haksız bir kazanç olması:* İslam hukukçularının bir kısmı faizin hiçbir emek harcamadan ve hiçbir risk almadan elde edilen bir fazlalık olması nedeniyle haksız bir kazanç olduğunu savunmaktadır.
- *Faizin fakirden zengine doğru transfere neden olması:* Borç vermek maddi anlamda refaha sahip olmanın belirtisi iken, borç almak ekonomik olarak sıkıntıda olmanın belirtisidir. Bu bakış açısıyla ekonomik olarak sıkıntıda olan bir tarafın almış olduğu borcun üstüne bir de faiz yüküne katlanması durumu yaşamış olduğu ekonomik sıkıntının daha da artmasına neden olacaktır. Maddi olarak refaha ulaşmış kişinin ekonomik olarak sıkıntıda olan zayıf taraftan ana paranın yanı sıra faiz alması fakirden zengine doğru, İslam tarafından kabul görülmeyen ve zekat gibi emirlerin tersini esas alan olumsuz bir gelir transferidir.
- *Faizin kardeşlik ve dayanışma fikrine zararlı olması:* Faiz, İslam tarafından yapılması tavsiye edilen karz-ı hasen (karşılıksız borç verme) ile insanların sıkıntılarını en aza indirme davranışıyla çelişmekte ve kardeşlik ruhunu zedelemektedir (Darçın, 2007: 17-18).

Faiz ile ilgili olarak bir çok ayet ve hadis de mevcuttur. Kuranı Kerimin El Bakara suresinde Faiz ile ilgili olarak şu ayet yer almaktadır:

“Faiz yiyenler mahşerde ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Zaten alışveriş de faiz gibidir” demelerindendir. Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı. Kime Rabb’inden bir öğüt gelir de faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisindedir, onun işi Allah’a aittir. Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir, onlar orada temelli kalacaklardır” (Bakara: 275).

Kuranı Kerimin Ali İmran suresinde Faiz ile ilgili şu ayet yer almaktadır:

“Ey inananlar! Faizi kat kat alarak yemeyin. Allah’tan sakının ki başarıya eresiniz” (Ali İmran: 130).

Kuranı Kerimin Rûm suresinde Faiz ile ilgili şu ayet yer almaktadır:

“İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını kazanmak için verdiğiniz zekâta gelince, işte zekatını veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır” (Rûm: 39).

Sadece müslümanlar İslama göre faizin yasak olduğunu düşünmez. Diğer dini inanışa sahip olanlarında kutsal kitaplarında faizin yasak olduğuyla ilgili kaynaklar mevcuttur. “Faiz yasağıyla ilgili Ahd-i Atikte şunlar mevcuttur:

- (Tesniye 23: 19): Kardeşin için tefecilik yapmayacaksın; para tefeciliği, mağdurların tefeciliği, tefeciliğe ödün verilen her şeyin tefeciliği.
- (Mezmurlar 15: 1, 2, 5): Ya RAB, çadırına kim konuk olabilir? Kutsal dağında kim oturabilir? O, kusursuz yaşam sürerek dimdik yürür ve yürekten gerçeği söyler. O, ne parasını tefeciliğe koyar ne de parası karşılığında masumlardan ödül alır.
- (Hezekiel 22: 12): Ya RAB şöyle diyor: Kan dökmek için sana hediye (rüşvet) almışlardı. Sen faizi aldın ve arttırdın, zorbalıkla komşularından haksız kazanç sağladın ve beni unuttun” (Al-Augby vd., 2015: 11).

Faiz kavramına ilişkin bu açıklamalardan sonra kâr payı ile faiz arasındaki farka değinmek konuyu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Kâr payı ile faiz arasında bir çok farklılık bulunmaktadır. Bunlar:

- Kâr payı; henüz ortaya çıkmamış bir gelirin paylaşımı iken; faiz miktarı ve tutarı kesin olarak bilinen bir gelirdir.
- Kâr; üretim sonucu elde edilen bir gelir iken faiz; hayal ve gerçek dışı birşeydir. Daha açık bir ifadeyle faiz; üretmeden, ortaya bir şey çıkarmadan, rant ekonomisinin sonucunda elde edilen bir gelirdir.
- Psikolojik yönden faiz ile kâr payı arasındaki farklılığa değinecek olursak; faizde kişi ya da kurum parasını işletir ve ondan gelecek parayı bekler, yani risk ya da kaybetme korkusu yoktur. Ancak kâr payında birey ya da girişimci kâra ortak olduğu gibi zarara da ortak olur ve zarar durumunda sermaye sahibinin ve girişimcinin emeğini kaybetme durumu söz konusu olabilecektir.

- Kâr payında zarar ihtimali olduğu için kişi yeni icatlar üreterek yeteneklerini ortaya çıkarma güdüsü içinde olur. Yani, üretkendir. Faizde ise, kişi anapara ve faizini belirledikten sonra sadece bekler. Yani verimsiz bir faaliyettir. Kurum ya da birey tüm iktisadi faaliyetlerden kopabilir.

Bu farklılıkları dikkate alarak diyebiliriz ki kâr payı; üretimde aktif, hareketli, yaratıcı, riskli ve değişken bir gelir unsuruyken, faiz; üretkenlikten yoksun, sabit, risksiz ve sadece sermayeden elde edilen bir gelirdir (Bağcı, 2013: 70).

1.4.2. Garar (Belirsizlik)

Garar, islami finasta yasaklanan uygulamalardan bir diğeridir. Garar kelimesinin “kişinin canını veya malını tehlikeye sokması, risk, tehlike” gibi birçok anlamı bulunmaktadır. Terim olarak ise garar, taraflar arasında gerçekleştirilecek olan akdin şüpheli, kesin olmayan veya muhtemel bir unsura dayandırılması, bağlı bulunmasını, akdin haksız kazanca yol açacak derecede kapalılık taşıması neticesinde akit konusunun gelip gelmeyeceğinin belirsiz olması şeklinde ifade edilebilir. Genelde vasıflar konusundaki bilinmezlik cehalet terimleriyle ifade edilirken, akit konusunun elde edilip edilmeyeceği ile ilgili belirsizlik garar olarak ifade edilmekte ve bazen bu iki terimin birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir (Çürük, 2013: 22).

Hukukçular gararı, önemli garar ve önemsiz garar olmak üzere iki türe ayırma yoluna gitmişlerdir. Birinci tür yasaklanmışken ikinci tür hoşgörülebilirdir. Çünkü birinci türde anlaşmazlık olasılığıyla taraflardan birine zarar verme ihtimalinden kaçınmanın mümkün olmadığı düşünülmektedir. Birçok durumda, satıcı bir şeyi gizleme isteği içinde olmasa bile tüm bilgileri açık bir şekilde ortaya çıkarması da mümkün olmayabilir. Alıcı, satıcıya güvenmek zorundadır. Örneğin inşa edilen bir evin alıcısı, evin inşasında ne tür malzemelerin kullanıldığını satıcıya sormak zorundadır. Satıcı elbette neyi kullandığını göstermek için inşayı parçalayıp gösterecek değildir. Satıcının niyeti önemli bilgileri gizlemek değildir. Ancak sözleşme konusunun doğasında yer alan bunun gibi şeyleri göstermesi de mümkün değildir. Bu yüzden, bilginin yokluğu sözleşmenin ihlal edildiği anlamına gelmez.

Bu durumlarda satıcıya güven duyulması esas iken aksi ispat edildiği takdirde cezalar da olabilir (Iqbal, 2013: 6-7).

Garar yasağına ilişkin Kuran'ı Kerimin Bakara Suresinde geçen bir ayetten örnek verilebilir:

“Ey Mü'minler! Birbirinizin mallarını haksız kazanç yollarıyla yemeyin. Hak sahibi olmadığınızı pekâla bildiğiniz halde, başkalarına ait malların bir kısmını, haksızca yemek için, “bu mal bana ait gibi asılsız iddialarla” dava konusu yapmayın.” (Bakara: 188).

Haksız kazanç olan kumar ile garar arasında bir ilişki olduğunu düşünen birçok bilim adamı arasında gararın kumar dallarından birisi olduğuyla ilgili tartışmalar vardır. Bu durumla ilgili olarak Hazreti Peygamber (s.a.v.) garar içeren birçok durumu yasaklamıştır. Örneğin, Hazreti Peygamber (s.a.v.) anne karnında doğmamış hayvanın alınmasını, hayvanın memesindeki sütün ölçülmeden satışını, dağıtımdan önce savaş ganimetlerinin alınmasını, makbuzu olmadan sadakanın alınmasını ve sudaki balığın alınmasını yasaklamıştır (Uddin, 2015: 4).

İslami finans açısından anlaşılması zor görünen gararla ilgili şu örnekler verilebilir:

- Malın Cinsinin Bilinmemesi: A'nın B'ye 1 kilo elmayı 3 TL'ye satması durumunda hangi cins elma sattığını belirtmezse garar içerir.
- Malın Türünün Bilinmemesi: A'nın, B'ye bir hayvanı 5000 TL'ye satması halinde satılacak hayvanın türü bilinmediğinden garar söz konusudur.
- Malın Özelliklerinin Bilinmemesi: A'nın B'ye arabasını 25.000 TL'ye satması halinde arabaya ilişkin marka, model vb. özelliklerin belirtilmesi gerekir. Aksi taktirde garar içerir.
- Malın Niceliğinin Bilinmemesi: A'nın B'ye miktarı bilinmeyen portakalı 30 TL'ye satması.
- Malın Fiyatın Bilinmemesi: A'nın bir malı B'nin 3 aylık maaşı karşılığında satması halinde maaş miktarının net olarak bilinmesi gerekmektedir.

- Malın Belirleyici Özelliklerinin Bilinmemesi: A'nın B'ye bir daireyi 150.000 TL'ye satması halinde dairenin cephesi, katı ve muhit bilgilerinin bilinmesi gerekmektedir.
- Vadeli Olarak Gerçekleştirilen Satışlarda Ödeme Zamanının Belirsizliği: A'nın 200.000 TL'ye vadeli olarak B'ye ev satması halinde ödeme zamanının net olarak belirtilmesi gerekmektedir.
- Malın Teslimini Gerçekleştirmenin Kesin Olmaması: A'nın ağaçtaki kuşu, sudaki balığı B'ye satması.
- Mevcut Olmayan Malın Satılması: A'nın bir hayvanın doğacak olan yavrusunu B'ye satması.
- İncelenme İmkânı Olmayan Bir Malın Satılması: A'nın bir koliyi içindekilerle 100 TL'ye B'ye satması.
- Sözleşmede Birden Fazla Seçenek Olması ve Birinin Özellikle Seçilmediği Durum: A'nın B'ye ya arabasını 15.000 TL'ye almasını ya da yatını 25.000 TL'ye almasını söylemesi durumunda A, seçeneklerden hangisini tercih ettiğini belirtmezse satış garar içerir (Çürük, 2013: 23-24).

Örnekler bunlarla sınırlı olmasa da verilen örnekler garar yasağının neyi ima ettiğini anlamak için oldukça yeterlidir. Garar özünde tam etkileri taraflar tarafından açıkça bilinmeyen döviz sözleşmelerindeki faaliyetler ve koşullarla ilgilidir. Yani garar, asimetrik bilgiye benzeyen bir şeydir. İslam hukukuna göre tüm değişim sözleşmelerinde tarafların gönüllü rızası olması şartı arandığından bir sözleşmeyi tüm içeriğiyle birlikte geçersiz kılan bilgi eksikliği islam hukukuna aykırıdır. Bir başka deyişle taraflardan biri veya her ikisi sözleşmenin tüm etkilerini bilmedikleri için böyle bir sözleşmenin tarafı olmak istemeyebilirler. Asimetrik bilgi varlığında tarafların anlaşması gönüllü rıza olarak kabul edilemez. Garar yasağının amacı taraflar arasındaki anlaşmazlığı en aza indirerek sözleşmenin gerçekleşmeme ihtimalini en aza düşürmektir. Bunun için sözleşmelerde belirsizliğe, yanlış yorumlamaya sebebiyet verecek koşullardan kaçınılmalıdır (İqbal, 2013: 6). Bu yüzden islami finans yüksek derecede asimetrik bilgiye sahip olan sözleşmeleri yasaklar. Bununla ilgili olarak; temel varlıkların gelecekte teslimine ilişkin belirsizlik

içerdiğinden opsiyon, forward, future, spekülasyon ve açığa satış gibi çoğu finansal ürünler yasaklanmıştır (El Kanj, 2011: 23).

1.4.3. Maysir (Aşırı Risk Alma)

Maysir çoğu İslam hukukçusu tarafından kumar veya piyango, loto, kumarhane tipi oyunlar, hayvan ırklarından elde edilen sonuçlar üzerine kurulan bahis gibi herhangi bir şans oyunu olarak kabul edilmektedir. Bunların ortak noktası yatırılan bahisten geri dönüş sağlamak amacıyla kasıtlı olarak risk alma arzusunda olmalarıdır. Hem kumar oyunları hem de şans oyunları İslam tarafından yasaklanmıştır (Gait ve Worhington, 2007: 11). Kur'an da kumarla ilgili şöyle bir ayet yer almaktadır:

“Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: “Onlarda hem büyük günah, hem de insanlar için (bazı zahirî) yararlar vardır. Ama günahları yararlarından büyüktür.” Yine sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: “İhtiyaçtan arta kalanı.” Allah, size âyetleri böyle açıklıyor ki düşünesiniz” (Bakara: 219).

Yüksek riskin mümkün kılındığı, bazı insanların paranın büyük miktarını kazanırken, bazılarının da paranın büyük miktarlarını kaybettiği, hatta iflas ettiği bu tür işlemler toplumsal serveti artırma konusunda hiçbir katkıda bulunmazken toplumun daha büyük finansal ve sosyal problemlere sürüklenmesine de neden olabilmektedir (Gait ve Worhington, 2007: 11).

1.4.4. Kaynakların İsrafı ve Lüksün Yasaklanması

Terim olarak israf; “inanç, söz ve davranışta; örf, akıl ve dinin uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmayı, özellikle mal veya imkânları meşru olmayan amaçlar için saçıp savurma” olarak ifade edilmektedir. İsraf tüketimin yanı sıra üretimde de meydana gelmektedir. Sahip olduğumuz doğal kaynakların ve nimetlerin aşırıya kaçmadan kullanılarak tüketilmesi gerekmektedir. Aksi taktirde israf söz konusu olacaktır. İsraf yasağının temel amacı, gelecek neslin mevcut tabii varlıklar üzerindeki haklarının korunmasını sağlamaktır. İslami finansta da kişilerin emrine verilen bütün kaynak ve imkânlar, kendilerine verilmiş bir emanet olarak görülmekte olduğundan sınırsızca tasarrufta bulunamayacakları kabul edilmektedir. Benzer şekilde kişiler yapmış oldukları tüm harcamalarda ne aşırıya kaçmalı ne de cimri

olmalıdır. Ayrıca, gösteriş yapmak amacıyla lüks malların satın alınması da İslam tarafından yasaklandığı için kişiler bu davranıştan da kaçınmalıdır (Çürük, 2013: 26).

1.4.5. İslamda Yasaklanan Mal ve Hizmetlerin Üretimi ve Satımı

İslam'da yasaklanan domuz gibi bir dizi yiyecek ve alkol gibi bir dizi içecekler vardır. Buna ek olarak ahlaksız eğlence, fuhuş, pornografi gibi ahlaksız hizmetler de yasaklanmıştır. Bu bağlamda, İslam alimleri bu tür mal ve hizmetlerin işletilmesi, üretilmesi, pazarlanması, tedarik edilmesi ve satılmasının yasak olduğu görüşündedir. Bu yüzden, bu tür izin verilmeyen faaliyetlere katılan ya da bu tür faaliyetlerden gelir elde eden işletmelerin İslama uygun hareket etmedikleri düşünülmektedir (OICV-IOSCO, 2004: 9).

İslami finans açısından da kişilerin paralarını İslami kurallara uyarak yatırmaları beklenmektedir. Bu yüzden bireyler veya girişimciler; alkol, uyuşturucu veya domuz gibi Kur'an tarafından yasaklanan ürünlerin ne ticaretine ne de finans işlemlerine girmemelidir. Burada İslami kuralların amacı; dini yasakları ihlal etmemek yoluyla insanları veya toplumu olumsuz bir şekilde etkilemeyecek şekilde ahlaki yatırımları teşvik etmektir (Gait ve Worhington, 2007: 12).

1.5. Geleneksel Finans Sisteminin Fonksiyonları

Para piyasası, sermaye piyasası, döviz piyasası ve türev piyasasından oluşan geleneksel finans sisteminin fonksiyonları şunlardır:

- *Fiyat Oluşumu:* Finansal ürünlerin değeri (fiyatı), bu ürünleri satma ve satın alma isteğinde olanların karşı karşıya geldiği finansal piyasada belirlenmektedir.
- *Varlık değerlendirme:* Arz ve talebe göre fiyatı belirlenen finansal ürünler sayesinde bir firmanın varlıkları veya mallarının değeri belirlenebilmektedir.
- *Arbitraj:* Finansal ürünlerin fiyatı farklı piyasalarda farklı değerler alabildiğinden dolayı bireyler bu fiyat farklılıklarından kazanç elde etmeye çalışırlar. Böylece, farklı finansal piyasalarda finansal ürünlerin fiyatlarının eşitlenmesi sağlanır.

- *Sermaye Temini:* Fona ihtiyaç duyan firmalar geleneksel finans sisteminde yer alan hisse senetleri, tahvil vb. finansal ürünleri kullanarak ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Aynı şekilde, bireyler tarafından fona duyulan ihtiyaçlar da sistemden kredi temin etmeleriyle karşılanmaktadır.
- *Ticari İşlem:* Şirkette çalışan personellerin maaşlarının ödenmesi, yurt dışına yapılacak olan ödemelerin gerçekleştirilmesi gibi bir çok alanda firmalara ticari işlemleri gerçekleştirme olanağı sağlamaktadır.
- *Yatırım Yapma:* Hisse senedi, tahvil gibi finansal ürünlerin sunulduğu geleneksel finans sistemi, gelecekte daha fazla kazanç elde etme fırsatı sağlamaktadır.
- *Risk Yönetimi:* Türev piyasalarda gerçekleştirilen sözleşmeler sayesinde bireyler ve kurumlar sözleşmeye konu olan paranın değerinin azalması veya artmasına yönelik riskleri minimize edebilmektedirler (Aslan ve Terzi, 2013: 1-2).

1.6. İslami Bankalar ile Geleneksel Bankaların Karşılaştırması

Tablo 1’de İslami bankalar ile geleneksel bankaların karşılaştırması verilmiştir.

Tablo 1: İslami Bankalar ile Geleneksel Bankaların Karşılaştırması

İslami Bankalar	Geleneksel Bankalar
İslami bankaya yatırılan fonlar kâr-zarar ortaklığı, murabaha gibi İslami finansman yöntemleriyle fona ihtiyaç duyanlara kullandırılmaktadır.	Belirli bir faiz karşılığında mudilerden toplanan paralar yine belirli bir faiz karşılığında fona ihtiyaç duyanlara kullandırılmaktadır.
Gerçekleştirilen işlemlerin İslami ilkelere uyması gerekmektedir.	Gerçekleştirilen işlemlerin İslami bankalarda olduğu gibi dini kurallara uyma zorunluluğu bulunmamaktadır.
Müşterinin ihtiyaç duyduğu fon nakit olarak verilmemekte, murabaha, icara gibi yöntemler kullanılmaktadır.	Müşterilere nakit ödeme yapılmakta olduğundan dolayı verilen krediler amaç dışı ve verimsiz alanlarda kullanılabilir.
Özel cari hesaplar ve katılma hesapları ile fonlar toplanmaktadır.	Vadesiz mevduat hesapları ve vadeli mevduat hesapları ile fonlar toplanmaktadır.
Özel cari hesap aracılığıyla toplanan fonlar karşısında müşteriye çeşitli hizmetler sunulurken maliyet üstlenilmemektedir.	Vadeli, vadesiz ve ihbarlı olmak üzere fon kaynaklarının tamamının bankaya maliyeti vardır.

Mevduat sahiplerinin elde edeceği kâr veya zarar İslami bankanın faaliyetinin sonuçlanmasıyla ortaya çıkar.	Mevduat sahibinin geleneksel bankaya para yatırırken mevduat faiz oranı belli olduğundan dolayı vade sonunda anaparasıyla birlikte alacağı faiz miktarı da bellidir. Bundan dolayı daha fazla bir kazanç beklentisi içerisine girmez.
İslami bankalara yatırılan atıl fonlar sistemde yer alan farklı finansman yöntemleri aracılığıyla fonların reel ekonomiye aktarılmasını sağlamaktadır.	Müşterilere verilen nakit krediler tarım, sanayi, ticaret ve hizmet sektörüne aktarılmadığı sürece ekonomiye doğrudan bir etkisi olmamaktadır.
İslam iktisadının bir ürünüdür.	Kapitalist iktisat sisteminin bir ürünüdür.
Alım-satımla ilgili belge saklama zorunluluğu olan İslami bankalarda fonun nerede kullanıldığının denetimi geleneksel bankalara kıyaslandığında kolaydır.	Verilen kredilerin hangi alanlarda kullanıldığının denetlenmesi İslami bankalarla kıyaslandığında zordur.
İslami bankalar, hazine bonosu, repo gibi finansal ürünlere yatırım yapamazlar.	Geleneksel bankalar, hazine bonosu, repo gibi finansal ürünlere yatırım yapabilirler.
İslami bankalar kâra olduğu kadar zarara da ortak olduklarından dolayı projenin verimliliği önemlidir.	Kredilerin nerede değerlendirildiğinden ziyade alınan teminatlar önemlidir.
Gerçekleştirilen işlemlerin reel ekonomiye güçlü bir bağının bulunması, kriz dönemlerinde daha az kırılganlık yaşamalarını sağlamaktadır.	Reel sektörle doğrudan iç içe olmamaları ve finansal enstrümanları ağırlıklı bir şekilde kullanmaları krizle karşılaşma olasılıklarını artırmaktadır.

Kaynak: Özkan, 2012: 72-80.

1.7. İslami Bankaların Ekonomi Üzerindeki Olası Etkileri

1.7.1. Atıl Tasarrufların Sisteme Dahil Edilmesi

İslami kurallara uyma niyetinde olmak gibi bir takım nedenlerle geleneksel finans sistemine katılmak istemeyen kişilerin atıl fonlarının ekonomiye aktarılmasında İslami bankalar aracılık etmektedirler. Atıl fonların ekonomiye aktarılması neticesinde tasarrufların yatırıma dönüşmesi ülke ekonomisini olumlu yönde etkileyeceği için İslami bankacılık alanında yaşanan gelişmeler önem arz etmektedir. Bu doğrultuda tasarruf yetersizliği yaşayan ülkelerin İslami finans kurumlarının gelişmesine yönelik adımlar atması ülke ekonomisinin başarıya ulaşmasına katkıda bulunabilir (Ustaoglu, 2014: 66).

1.7.2. Yabancı Kaynak Transferi

İslami bankaların ekonomi üzerindeki bir başka olumlu etkisi yabancı kaynak transferidir. Dini inançları sebebiyle Müslüman olan ülkeler atıl kalan fonlarını İslami usullerle değerlendirmeyi düşünebileceğinden dolayı İslami bankalar ilgili ülkeler arasında fon aktarımının gerçekleştirilmesine aracılık ederek iki ülkenin de kazançlı çıkmasını sağlayabilecektir (Arslan, 2017: 13).

1.7.3. Düşük Maliyetler

Günümüzde gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülke ekonomilerinin en büyük sorunlarından birisi yüksek maliyetli üretimdir. Bunu doğuran temel neden ise malın üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar faiz dolayısıyla üzerine ilave edilen ek maliyetlerdir. Geleneksel bankalar ticaretin her aşamasında maliyetlerin artmasına faiz ile aracılık etmektedirler. Üretim ve ticaretin her aşamasında faiz yerine kâra ortak olma düşüncesiyle hareket eden İslami bankalar ise maliyetin daha makul seviyelerde olmasına aracılık etmektedirler. Bu doğrultuda hem tüketici hem de üretici lehine aracılık eden İslami bankalar, ülke ekonomisinde maliyet dolayısıyla yaşanabilecek fiyat artışlarının minimize edilmesinde de etkin rol oynamaktadırlar (Doğan, 2008: 45).

1.7.4. Reel Ekonomi

İstikrarlı bir büyüme için reel sektörün ekonomide göstereceği performans önem arz etmektedir. Reel sektörün sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için ise fonların en uygun ve en verimli alanlarda kullanılması gerekmektedir. Yani ekonomideki atıl kalan fonları reel ekonomiye aktaracak kurumlara ihtiyaç vardır. Geleneksel bankalar ekonomideki atıl fonların değerlendirilmesinde proje karlılığından ziyade kredi verimliliği yüksek olan kişileri tercih etmekte, kullandırmış olduğu fonlardan faiz elde etmektedirler. Reel sektörün ihtiyaçlarına cevap vermede İslami bankaların çalışma yöntemi etkili olmaktadır. İslami bankalar sabit getirili olan Devlet iç borçlanma senetleri gibi faizli usullerle işlem yapmamaktadırlar. Çalışma prensibi gereği İslami olarak ticari alım-satım işleri ile uğraşan İslami bankalar, fonları kullandırmada proje verimliliğini esas almaktadırlar. Kaynakların verimli alanlarda kullanılarak reel sektörün finanse edilmesi ülke

ekonomisinde üretimin ve büyümenin artmasına öncülük etmesi açısından önemlidir (Ustaoglu, 2014: 67-68).

1.7.5. İstihdamın Artırılması

Reel ekonomiye fon aktarımını gerçekleştiren İslami bankalar, İşletmelerin faaliyetlerinin devamlılığına ve büyümesine katkıda bulunarak istihdamı artırmada önemli bir rolü de yerine getirmektedirler. Reel sektöre aktarılan fonlar neticesinde gerçekleştirilen yatırımlar yeni istihdam alanları oluşturabileceğinden İslami bankalar, ülkede istihdam ve işsizlik verilerinin olumlu yönde gelişmesine de katkıda bulunacaklardır (Şahan, 2015: 58).

1.7.6. Ekonomik Büyüme

İslami bankaların geleneksel bankalara göre farklı finansman yöntemleriyle çalışmaları İslami bankalara esneklik kazandırmaktadır. Bu esneklik neticesinde geleneksel bankalarla rekabet eden İslami bankalar, geleneksel bankalardaki faiz oranlarının düşmesine etki edebilmektedirler. Faiz oranlarının düşmesi ise ülke ekonomisinde yatırımların, üretimin ve dolayısıyla büyümenin artmasını sağlayacaktır (Aras ve Öztürk, 2011: 172-173).

1.7.7. Fonların Verimli Kullanımı

Geleneksel bankacılık sisteminin işleyişinde kredi veren ve kredi alanın temel odak noktası faiz oranıdır. Kredi veren açısından faiz oranının yanı sıra kredinin geri dönüşünü sağlayacak olan bir garantinin olması da önemlidir. Geleneksel banka açısından krediyi kullanacak olan kişinin krediyi kullanarak kâr ya da zarar etmesi önemli değildir. Çünkü kâra zarara dayalı bir ortaklık söz konusu değildir. İslami bankacılık sisteminde ise temel odak noktası faiz oranından ziyade projenin verimliliğidir. İslami bankacılıkta projenin verimliliği iki tarafı da etkileyeceği için fonu kullanan ve fonu kullandıran arasında bir kader birliği mevcuttur. Bundan dolayı İslami bankacılık sisteminde risklerin çifte değerlendirilmesi, projenin kârlılığı için yeni desteklerin sunulması gibi bir takım avantajlar yer almaktadır. Ancak, fonu kullanan kişinin projesinin kârla sonuçlanmaması halinde tekrar fon kullanımından faydalanma olanağı azalır. Proje bazında çalışan İslami bankaların

geleneksel bankaların teminat karşılığı olmaksızın sunmadığı fonları projenin verimliliğine göre teminatsız bir şekilde sunmaları ülke ekonomisinin kalkınmasına da katkıda bulunabileceğinden dolayı önemlidir (Doğan, 2008: 44).

1.7.8. Rekabetin Geliştirilmesi

İslami bankalar geleneksel bankalara göre alternatif yollar sunduğundan dolayı bankacılık sisteminde rekabetin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Kâra ve zarara dayalı ortaklık neticesinde gerçekleştirilen projeler katılımcılara sağlanan alternatif yollardan birisidir. Bu alternatife yönelik olarak toplumda ilginin artması ve yaygınlaşması bankacılık sisteminde rekabetin gelişmesine ve genişlemesini sağlayabilecektir (Ustaoglu, 2014: 68).

1.7.9. Kayıtlı Ekonomi

Birçok ülkenin yaşamış olduğu en önemli problemlerden birisi de kayıt dışı ekonominin varlığıdır. İslami bankalar, çalışma prensipleri gereği finansmanları kayıtsız ve faturasız bir şekilde sağlamamaktadırlar. Bu çalışma prensibi dolayısıyla İslami bankalar kayıt dışı ekonominin önüne geçmesinin yanı sıra toplumda oluşacak vergi kaybının da önüne geçmektedirler. İslami bankaların taşıt ve konut alımları gibi gerçekleştirilen işlemlerde mutlaka tescil makamının onayını istemeleri işlemlerin kayıt altına alınmasını sağladığına yönelik örnek olarak verilebilir (Arslan, 2017: 13).

1.7.10. Dış Ticaretin Arttırılması

İslami bankaları ekonomiye olumlu olası etkilerinden bir diğeri de dış ticaretin artmasına katkıda bulunmalarıdır. Ticari fonksiyonları dolayısıyla İslami bankalar sadece bankacılık hizmeti sunmamakta, bir tüccar gibi ticaret ve bir yatırımcı gibi yatırım yapmaktadırlar. Bu özellikleri dolayısıyla da ithalat ve ihracata katkıda bulunmaktadır. Kardeş kuruluşlar aracılığıyla ithalat ve ihracatı gerçekleştirmeyi tercih eden İslami bankaların avantajlı olduğu nokta ise yabancı ülkede yer alan ortaklarının ilgili ülkenin iç ve dış ticaretinde söz sahibi olmalarıdır. Yabancı ülkede yer alan ortaklar ithal etmek istedikleri malları ilgili İslami bankanın aracılık etmesiyle temin etmektedir. Böylece İslami banka fon kullandırmanın avantajını,

yabancı ortak ise kârının dışarıya sızmasına engel olma avantajını yakalamış olur (Doğan, 2008: 45).

1.7.11. Yeni Finansman Metotları ve Yeni Müşteriler

İslami bankalar tarafından İslami usullerle gerçekleştirilen finansman yöntemlerinin çeşitliliği bankacılık sistemine yeni finansman yöntemlerinin yer alması açısından önemlidir. Bu yöntemler neticesinde faize karşı duyarlı olan ve bundan dolayı geleneksel bankalara yaklaşmak istemeyen fon sahiplerinin sisteme katılmasına katkıda bulunmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011: 172).

1.7.12. Enflasyonu Düşürücü Etkisi

Ekonomide yer alan atıl fonların sisteme dahil edilememesi halinde üreticiler yüksek faizle borçlanmak zorunda kalacaklardır. Üreticilerin yüksek faizle borçlanması daha öncede belirtildiği üzere üretilen malların maliyetine yansıtacak ve fiyat artışlarına yol açacaktır. Gerek üreticilerin gerekse tüketicilerin maliyet artışı dolayısıyla zarar görmemelerinde İslami bankaların ekonomide yer alan atıl fonları sisteme dahil etmeleri önem arz etmektedir. İslami bankaların sisteme dahil olmasıyla geleneksel bankaların rekabet ortamının genişlemesi faiz oranlarının azalmasına yol açarak da fiyat artışlarının azalmasına katkıda bulunabilecektir (Doğan, 2008: 47).

1.8. İslami Finansman Yöntemleri

Finansal işlemler üzerindeki yasakların sonucunda İslam'da geleneksel kredilere izin verilmemektedir. Bu yüzden islami finans, finans ihtiyacını gidermek isteyen islami girişimcilerin ihtiyaçlarını karşılamak için farklı finans tekniklerini içermektedir (Salah, 2011: 10).

Temelde islami finans; finansal bir faaliyet değil, ticari bir faaliyettir. Bu doğrultuda İslami finans kurumlarınca geliştirilmiş olan finansman yöntemleri, genel olarak, muşaraka ve mudaraba gibi ortaklık yoluyla doğrudan finansman sağlama yöntemleri ve satış sözleşmeleri olan murâbaha, selem ile kiralama yöntemi olan icara gibi dolaylı finansman sağlama yöntemleri olarak ikiye ayrılabilir. Bu ürünlerin ortak noktası bankanın müşterinin gereksinimi olan fonda, fonun nereye

kullanılacağı hakkında bilgi sahibi olmasının gerekliliği ve bazı ürünlerde sözleşmenin konusu gereği bankanın ticari faaliyetin içinde doğrudan bulunmasının gerekliliğidir (SERPAM, 2013: 4).

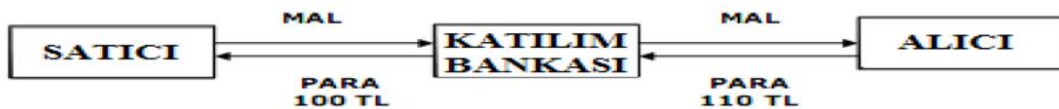
1.8.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)

Murabaha, İslami finansman yöntemleri arasında en sık kullanılan yöntemlerden birisidir. İslam hukuku tarafından öngörüldüğü şekilde spot satış sözleşmesi olan Murabahada fiyat, “maliyet + kâr marjı” formülüyle hesaplanmaktadır (SERPAM, 2013: 5). Murabaha kelimesinin Türkçe karşılığı karlı satıştır. Bu yöntemde, İslami banka tarafından müşterinin ihtiyacı olan makine, hammadde veya mal yurtiçi veya yurt dışı piyalardan peşin olarak satın alınmakta ve müşteriye vadeli ya da peşin olarak satılmaktadır. Ülkemizde vadeli satış şeklinin daha yaygın olduğu bu yöntemde, peşin alınan mala belirli bir kâr payı eklenmekte ve taksitler halinde müşteriye satılmaktadır. Müşteriye anlatılmasındaki ve uygulanmasındaki kolaylığı nedeniyle islami bankaların en çok tercih ettiği uygulamadır (Ustaoglu, 2014: 49).

Murabaha yöntemi, klasik ve çağdaş olmak üzere iki şekilde incelenebilmektedir. Klasik murabaha, satıcının doğru bir anlaşmayla maliyetine belirli bir kâr payı ekleyerek satması durumunda alıcının malın bedelini peşin veya taksitle ödeyebilmesi durumunu ifade etmekten; çağdaş murabaha, müşterinin bankaya başvurarak bankanın kendisi adına bir malı satıcıdan satın alıp belirli bir kârla kendisine tekrar satılmasını istemesi üzerine gerçekleşen durumu ifade etmektedir (Konday, 2006: 19).

Şekil 1’de Murabaha’nın genel olarak işleyişi verilmiştir.

Şekil 1: Genel Olarak Murabahanın İşleyişi



Kaynak: Polat, 2015: 26.

Şekil 1’de görüldüğü üzere, alıcı (müşteri), almak istediği mal için aracıya yani islami bankaya başvurmuş, aracı da satıcıdan alıcının istediği malı 100 TL karşılığında alarak alıcıya “anapara + kâr marjı” ile birlikte satmıştır. Yani

murabaha; satılacak olan malın maliyetinin tespitinden sonra bir miktar kâr marjı koyularak yapılan satış muamelesidir. Böyle bir işlemde; islami banka, müteşebbis ve malın tedarik edileceği işletme olmak üzere üç taraf vardır. Öncelikle müteşebbis ile malın tedarikçisi olan işletme arasında malın konusu, fiyatı ve teslim şartları ile malın diğer özellikleri hususunda ön anlaşma yapılır. Ön anlaşma sonrasında müteşebbis, islami bankaya başvuruda bulunur. Eğer islami bankada belirli bir kredi limiti varsa, islami banka mal alım talebiyle birlikte teminatları da aldıktan sonra mal siparişini vererek satıcı işletmeye peşin ödemeyi gerçekleştirir. Bunun üzerine satıcı işletmeden müteşebbis adına peşin fatura kesilir. Sonrasında, söz konusu malla birlikte mal teslimi için irsaliye müşterinin adresine gönderilir. İslami banka daha sonra kâr marjını da üzerine ekleyerek müteşebbise bu malın faturasını gönderir. Vade sonunda da müşteriden mal bedeli ile kâr marjı tahsil edilir (Polat, 2015: 26).

Ticaret deneyimi ve ticaret bilgisi az olan kişilerin alış-veriş sırasında aldanmamasını sağlamayı amaçlayan Murabaha yönteminde bu amaç doğrultusunda aranan özel şartlar şunlardır:

- Somut (elle tutulabilir) olması şart olmamakla birlikte ticarete konu edilen malın gerçek bir mal olması gerekmektedir. Örneğin, somut olmamasına karşın haklar ve royalti murabahaya konu olabilirler.
- Satış anında eş zamanlı olarak değiştirilmesi gerektiğinden altın, gümüş veya para türleri murabahaya konu olamaz.
- İslami finasta borç alınıp satılamadığından birinin borçlu olduğunu ifade eden kredi dokümanları murabahaya konu olamaz.
- Malın gerçek maliyeti ve kâr payı net olarak belirtilmelidir.
- Söz konusu malın ayıpları ve diğer özellikleri açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Alıcı ve satıcının anlaşmaya vardığı bir kâr marjı belirlenmelidir.
- Malın gerçek fiyatının ne olduğu satıcı tarafından açıklamazsa ve bu durum alıcı tarafından anlaşılırsa, alıcı almama hakkına sahiptir. Böyle bir durumun yaşanması halinde alıcı almaktan vazgeçmezse satış geçerli olur.
- Gerçekleştirilen satışta garar riskinin bulunmaması gerekir.

- Daha önce murabaha yöntemiyle satılmış bir malın tekrar murabahaya söz konusu olması uygun değildir (Çürük, 2013: 49).

Murabahaya yönelik temel problemlerden birisi İslami bankalar tarafından hesaplanan kâr oranının belirleyicilerinin geleneksel bankacılıkta olduğu gibi ribanın bazı unsurlarını ve gararı içermesine yöneliktir. Literatürde kâr oranının belirlenmesinde enflasyonun ve faiz oranının esas alındığına yönelik görüşler bulunmaktayken, riba içerdiği savunulan London Inter Bank Offered Rate (LIBOR)'in esas alınarak da belirlendiğine yönelik çalışmalar yer almaktadır. LIBOR'un faiz oranını %10 olarak belirlemesi halinde, murabahadaki kâr payı %10 hatta %10'dan fazla olabilmektedir. Murabaha işlemine Şer'i olarak helal gözüyle bakılmasının ardındaki gerekçe ise alınan kâr marjının bankanın riskli yatırımlara girişimden sonra hakkı olarak kabul edilmesidir (İsa vd., 2012: 1923). Bankanın anlaşılan satış fiyatını değiştiremediği düşünüldüğünde geleneksel sisteme kıyasla aldığı büyük risk burada ortaya çıkmaktadır. Piyasa faiz oranının düşük olması halinde murabaha ile finanse edilen miktar geleneksel krediden daha pahalı olacaktır. Bu durum murabaha yönteminde ürün fiyatlaması ve pazarlamasında problemlere neden olmaktadır. Bu yüzden, müşteriler İslami bankadan geri çekilebilmekte ve geleneksel bankacılığa yönelebilmektedirler. Piyasa faiz oranlarının murabahadaki kâr payından yüksek olması halinde ise murabaha anlaşması gereği ayarlanmış satış fiyatı değiştirilemediği için İslami bankalar kayıplardan muzdarip olacaktır (Zandi ve Ariffin, 2012: 13-14).

Gerek Türkiye'de gerekse islami finans piyasalarında kullanılan finansman tekniklerinin çoğu murabaha esasına dayanmaktadır. Murabahanın temelinde yer alan kâr marjı, fiyat artırımını veya vade farkı gibi terimlerle riba sözcüğünün değiştirilmesi yeterli değildir (Özkan, 2012: 60). Bundan dolayı faizli krediler ile murabaha arasında İslam dininin kuralları çerçevesinde kesin bir ayırım yapılmalıdır. Bu ayrımlar şunlardır:

- Murabaha, alıcı ve satıcının aralarında anlaştığı bir malın fiyatının üstüne eklenen belirli bir kâr marjıyla oluşan bedelin ödemesinin alıcı tarafından direkt olarak satıcıya yapılması işlemidir.

- Murabaha işleminde ticarete konu olacak olan mal gerçek bir mal olmalıdır.
- Murabaha işleminde genel kural dayanıklı malların finansmanı olmakla birlikte dayanıklılığın azalması halinde de finansman sağlanabilmektedir. Örneğin, toptan et finansmanında vadelerin kısa tutularak finansmanın sağlanması.
- Murabaha işleminde, islami kurallara aykırı olan alkol ve tütün gibi malların finansmanı mümkün değildir.
- Malın mülkiyeti nihai alıcısına satılana kadar finansmanı sağlayan kuruluştadır.
- Alıcı ve satıcı arasındaki dolaylı ilişki kabul edilemez. Yani murabahada malların üçüncü kişilerden satın alınmış olması zorunludur.
- Satıcı, müşterisinden vadede mal bedelini ödeyeceğine dair ipotek, rehin, senet, bono veya ihracat vesaiki gibi teminat isteyebilir.
- Alıcının malın bedelini vadeden önce ödemesi halinde fiyatta indirim yapılamaz. Aynı zamanda, alıcının mal bedelini vadede ödememesi halinde malın fiyatı artırılmaz.
- Murabaha işleminde alıcıya nakdi ödeme yapılamaması en önemli maddedir. Bu yöntemle İslami bankalar, ödemeyi doğrudan satıcıya yapmak zorundadır (Bilir, 2010: 36-37).

Murabaha akdinde bulunması gereken özellikler ise şöyle sıralanabilir:

- Müşteri bankadan talep ettiği malı kendisinin bulup beğenmediği durumlarda gerekli kalite standardını sağlayamadığı gerekçesiyle malı kabul etmeme hakkına sahiptir. Örneğin, müşterinin görme şansının olmadığı ithal edilen bir malda gerekli standartlar yoksa bu hak geçerlidir.
- Bankanın üreticinin garantisine yeni şartlar koyması ekstra bir maliyete yol açması halinde mümkün değildir. Malın temini, üreticinin garantisine uygun olarak gerçekleşir.
- Banka, alış maliyetiyle birlikte diğer tüm giderlere ilişkin ayrıntıyı satış fiyatının altında göstermek zorundadır.

- Sözleşmede malı satın almayı taahhüt eden müşteriye ithal edilen bir malı limandan teslim alması gerektiğine ilişkin bir şart koyulamaz. Böylece müşterinin malı teslim almak üzere ilave masraflara katlanmaması ve ithalat işlemlerine ilişkin teferruatla uğraşmaması sağlanır.
- Müşteriye devredilene kadar mal üzerindeki hak sahibi bankadır.
- İslami bankanın finansmanı borç olarak değil de ticari bir muamele olarak görüldüğünden ithalatın gümrük ve vergilere tabi olduğu ülkelerde alınacak olan malın satın alma maliyeti yükselecektir. Bu durum, malların satın alma fiyatının müşterinin aleyhinde artacağı anlamına gelmektedir. Bundan dolayı ithal mallara gümrük uygulanan ülkelerde islami bankaların faaliyetleri tatmin edici seviyelere ulaşamamıştır (Darçın, 2007: 31-32).

Murabaha akdine benzemekte olan ve Bai bithaman ajil (BBA) olarak bilinen İslami finansman yöntemi, ödemenin ertelendiği bir satış yöntemidir. En popüler İslami finansal ürünlerden birisi olan BBA, dünya çapında İslami hukukçular tarafından da onay alan bir İslami finansman yöntemidir. BBA ile murabaha arasındaki fark ise BBA’da maliyet ve kâr marjını her iki tarafın da bilmesine gerek yokken, murabaha yönteminde tarafların maliyet ve kâr marjını bilmelerine gerek vardır (Bhatti, 2011: 3).

1.8.2. Mudaraba

Arapça kelime olarak Mudarabanın anlamı, yürümek, yola çıkmak ve seyahat etmektir. Mudaraba literatürde “Kâr-Zarar Ortaklığı (KZO), Qirad, Profit-Loss Sharing (PLS), Uyuyan Ortaklık, Emek Sermaye Şirketi olarak geçmektedir” (Bilir, 2010: 37-38).

Mudaraba İslam hukukunda; sermaye sahibi ile sermayeyi çalıştıracak olan kişi arasında bir ticaret yapmak amacıyla gerçekleştirilen akittir (Çobankaya, 2014: 15). Yani mudaraba, bir tarafın emeğini, bilgisini ve tecrübesini ortaya koyması, diğer tarafın (islami bankanın) ise sermayesini ortaya koyması sonucunda gerçekleştirilen ortaklıktır. İslami bankalar tarafından en fazla başvuru alan bu finansman yönteminde, projeyi finanse eden ve sadece sermayesi ile destek veren kişiye veya kuruma “Rabbul-mal” denilmekteyken, projesi banka tarafından onaylanan ve finanse edilen

yöneticiye (tüzel kişi de olabilir) “Mudarib” denilmektedir (Özgür, 2007: 59). Rabbul-mal (islami banka), mudarib ile sözleşme imzalandıktan sonra mudaribin isteği üzerine sözleşme konusu sermayeyi onun emrine hazır tutmak zorundadır. Sözleşmede belirtilen şartların dışında proje sahibinin giriştiği muamelelere bankanın karışması mümkün olmamakla birlikte proje sahibinin plansız ve düzensiz çalışması neticesinde kesin zarar tehlikesinin ortaya çıkması muhtemelse banka, zararı önleyici bir takım girişimlerde bulunabilmektedir. Hesapları normal olarak her an denetleyebildiği gibi resmi ve gayri resmi bütün kayıtları da isteyebilmektedir. Bu finansman yöntemi sonucunda elde edilen kâr, finansmanı kullanan mudarib ile finansmanı temin eden rabbul-mal arasında önceden sözleşmede kararlaştırılıp belirlenen orana göre paylaşılmaktadır. Ne mudaribe ne de rabbul-mal’a sabit bir meblağ tayin edilmemektedir. Herhangi bir zarar söz konusu olmuşsa, mudaribin bir ihmalinin olmadığı veya anlaşma şartlarını ihlal etmediği düşünüldüğünde bu zarar rabbul-mal tarafından karşılanacaktır (Polat, 2015: 28).

Mudaraba yöntemi “özel mudaraba” ve “müşterek mudaraba” olmak üzere iki şekilde incelenebilir. Rabbul-mal’ın mudaribe getirdiği sınırlama söz konusu değilse müşterek mudarabadan söz edilir. Ancak, rabbul-mal, mudaribe bir takım sınırlamalar getirmiş ve şartlar koymuşsa özel mudarabadan söz edilir ve mudarib, rabbul-malın öngördüğü kayıt ve şartlara uymak zorundadır (Gudil, 2007: 20).

Mudaraba yöntemi kısa veya uzun vadeli kredi teminini gerçekleştirmek için en uygun bir yoldur. Toplumumuzda bilgisi, yeteneği olan ve ticarete başarı potansiyeli yüksek birçok insan sermaye yetersizliğinden dolayı ticarete atılamadığı gibi elinde büyük meblağlarda parası olan ve bunu işletmek, ticari işlerde kullanmak isteyen birçok insan da bilgisi, tecrübesi veya sağlığı buna el vermediği için ticarete atılamaz. Bu noktada mudaraba şirketinin etkinliği ortaya çıkmaktadır. Mudaraba yöntemiyle birbirine muhtaç olan bu iki unsur bir araya getirilerek iki tarafın da bu işten kârlı çıkması sağlanır. Toplumda iş bulamayan kabiliyetlerin değerlendirilmesinin yanı sıra atıl kalan sermayenin de ekonomiye kazandırılması sağlanır (Öztop, 2006: 31).

Mudaraba sözleşmesine izin verilmesiyle ilgili sünnet açısından şu örnekleri verebiliriz:

Hız. Muhammed (s.a.v.) 'in müstakbel eşı Hatice ile kurduğu mudaraba ortaklığı buna en güzel örnektir. Hız. Peygamber, amcası Ebû Talip'in teşvikiyle 25 yaşlarına ulaştığında sermaye Hatice'den, iş Hız. Muhammed'den olmak üzere teklifte bulunmuş ve bir mudaraba ortaklığı kurulmuştur. Bu ortaklıkla birlikte Hız. Muhammed (s.a.v.), Şam, Yemen ve Ürdün'e yapmış olduğu ticari seferlerde hazır giysiler ve kumaş almak için muhtemelen tabaklanmış deri, yün ve Mekke civarından temin edilen hurma götürüp satıyordu (Bayındır, 2001: 183).

El-Abbas b. Abdulmuttalip, malını birisine mudaraba fonu olarak verdiğinde; malı alan kişinin denizde seyahat etmemesini, canlı hayvan satın almamasını, vadiye inmemesini, bunlardan birini yapması halinde sermayesini tazmin etmesini şart koşarak daha sonra bu şartları Hız. Muhammed (s.a.v.)'e sormuş, O da buna müsaade etmiştir. Bu örnek de mudarabaya izin verilmesi açısından önemli olmakla birlikte, mudarabanın önemli bir özelliğini de vurgulaması açısından önemlidir. O özellikle şudur ki; mal sahibi, malı işletecek olan kişiye iş çeşidi, yer, süre, zaman (ay, mevsim gibi), ticaret türü, ticaret malı, mal satın alacağı satıcı, mal satacağı müşteri vb. yönlerden ticari gereklilikler ve gelenekler doğrultusunda sınırlandırma koyabilmektedir (Gül, 2005: 52-53).

Mudarabanın yapılabilmesi için mevcut olması gereken bir takım hususlar vardır. Bunlar:

- Mudaribin vekalet (vekil olmaya), rabbul-malın da tevkile (birini kendisine vekil etmeye) ehliyetli olması şarttır.
- Konulacak anaparanın para, altın vb gibi şirket sermayesi olabilecek özelliklere sahip olması gerekmektedir. Alacak, kira vb. varlıklar sermaye olarak konulamaz.
- Anaparanın miktarı açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Hisselerin işe başlamadan önce belirlenmesi, yani kâr payının belli olması gerekmektedir.
- Mudaribin payının kârdan verilmesi şarttır (Konday, 2006: 22).

Mudaraba işleminin taşınması gereken özellikleri de şöyle sıralayabiliriz:

- Tarafların belirli bir süre için girmiş olduğu ticari ilişkide sermayenin geri ödeme şartları karşılıklı anlaşarak tespit edilir.

- Geri ödeme ve kâr paylaşımı gibi konular tarafların denetimden geçmiş mali tabloları birbirine sunularak baştan karşılıklı olarak belirlenir.
- Tüm maliyetler (mudaribin kendi maaşı da dahil olmak üzere) düşüldükten sonra kalan net kâr, rabbul-mal ve murarib arasında gerçekleştirilen sözleşmedeki kararlaştırılan orana göre paylaştırılır.
- Bu yöntemde kâr, sabit oranlarla paylaştırılabilmekteyken, sabit bir meblağın paylaşımı söz konusu değildir.
- Mudaribin zarar halinde ispatlanabilecek ağır kusur ve ihmali yoksa zararın tümünü islami banka üstlenir.
- Ortaklık iki İslami banka arasında gerçekleşmişse (biri müteahhit İslami banka) elde edilen kazançtan tüm giderler (yönetim maliyetleri ve mudaribin payı da dahil olmak üzere) düşülmektedir. Giderlerin düşülmesi sonucunda kalan kâr, bankalar arasında her birinin işi finanse etme oranlarına göre paylaşılmaktadır.
- Mudarip, mudaraba yoluyla elde etmiş olduğu sermayeyi sadece sözleşmede belirtilen amaçlar için kullanabilir. Sermayeyi başka bir alana kanalize etme yetkisi yoktur.
- Mudarip taraf, İslami bankanın önceden onayı olmadan ne kendine ne de başkasına ait sermayeyi ortaklık ilişkisi süresince yapılan işe dahil edemez. Ancak, mudaraba sözleşmesine uyma şartıyla, yapılan işin türüne bağlı olarak normal sayılan kredi faaliyetlerinden yararlanabilir.
- İslami bankanın işe ortaklık kararını alırken mudaribden beklentisi mudaribin sunmuş olduğu projeye göre uygun ilerlemeyi göstermesidir. İş, projede gösterildiği gibi ilerlemezse mudarip ilerlememenin nedenini bankaya açıklamak zorundadır. Banka açıklamayı tatmin edici bulmaması halinde, mudaribin işi projede belirtildiği gibi yürütmediğini öne sürerek rüçû hakkını kullanabilir.
- Projenin başarıyla sonuçlanması için zorunlu olmadıkça ve sözleşmede belirtilmedikçe mudaribin projeye farklı bir yönetici atamasına izin verilmemektedir.

- İslami bankanın sorumluluğu, sözleşmede taahhüt ettiği sermaye miktarıyla sınırlı olduğundan dolayı mudarip, söz konusu girişim için islami bankanın tahsis etmiş olduklarının dışındaki varlıklar üzerinde talepte bulunamaz.
- Akit gereği sözleşmeyi sonlandırma hakları bulunan mudaraba yönteminde ortak sayısının ikiden fazla olması halinde sözleşme kalanlar tarafından devam ettirilebilir. Sözleşmenin sonlandığı tarihte tüm sermayenin ve malların nakite çevrilmesi konusunda İslam hukukçularının çoğu hem fikirdir. Sözleşmeyi sonlandırma hakkının ortaklar tarafından vadeye kadar bağlanması durumu belirlenmiş bir süre olsa bile uygun değildir (Darçın, 2007: 28-30).

Mudaraba modelinin geleneksel finansal yapıdaki faizli sisteme göre karşılaştırmalı avantajları şunlardır :

- Mudaraba modeliyle fonlar toplumun ihtiyaç duyduğu projelere aktarılacak üretkenlik sağlanırken, geleneksel yapıda fonlar üretken projeleri hayata geçirmekten ziyade önceden getirisi belli olan kredi taliplerine aktarılmaktadır.
- Paraya Karşılık Reel Pazar: Mudaraba modelinde gelir elde etmek için paranın gerçek yatırımlarda kullanılması gerekmektedir, geleneksel yapıda böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Borç-Alacak ilişkisine dayanan geleneksel yapı, paradan para kazanma anlayışı neticesinde para arzı ile üretim artışı arasındaki makasın açılmasına yol açmaktadır.
- İslami varlık temelli finansman modellerinde likite dönüştürülebilecek reel yatırımlar mevcut olduğundan gelecek nesil için borç külfeti oluşturmaz. Geleneksel yapıda fonun reel yatırımlara aktarılmasının zorunlu olmaması gelecek nesil için borç külfeti oluşturabilir.
- Ekonomik İstikrar: Mudaraba modeli farklı tabakalar arasında denge sağlayan bir işleyişe sahipken geleneksel yapı tabakalar arasındaki farkın açılmasına neden olur. Ayrıca, mudaraba modelinde reel yatırımların varlığıyla para arzı-üretim artışı dengesini sağlayarak ekonomide balon şeklinde nitelendirilen spekülasyon artışlarına neden olmaz.

- İslami finans sistemi içerisinde enflasyon minimalken, geleneksel yapıda faizlerde oynaklığın olması alım gücünü değiştireceğinden enflasyon üzerinde etki yapabilir.
- Mudaraba modelinde birey ve toplum arasındaki ilişki; sorumluluk, entegrasyon ve işbirliğine dayanmaktayken geleneksel yapı, bireysel bir yaklaşımı benimsemektedir (Çürük, 2013: 66-67).

Mudaraba işleminin tüm bu sayılan avantajlarına rağmen müşteri tanımı için Ar-Ge giderlerinin fazla olması, karşılaşılabilecek iş riskinin büyüklüğünden dolayı islami bankalarda daha az kullanıldığı görülmektedir. (Ustaoglu, 2014: 51).

1.8.3. Muşaraka

Sözlükte “iştirak etme” anlamına gelmekte olan muşaraka kavramı, terim olarak; “bir işletmenin sermayesine katılma” şeklinde açıklanmaktadır. “Şirket’ul emval” olarak da adlandırılan muşarakada; kâra da zarara da ortak olmak şartıyla ticaret yapmak isteyen iki veya daha fazla şahıslardan her biri belirli bir meblağ ile sermayeye iştirak etmelidir. Muşaraka modelinde, taraflar sermayeyle birlikte emeklerini de aktif bir şekilde ortaya koyabileceği gibi sadece bir kısmının emeklerini aktif bir şekilde ortaya koyması da yeterlidir (Çürük, 2013: 67).

Teknik olarak muşarakayı ikiye ayırabiliriz:

- *Sürekli Muşaraka*: Proje süresince müşteri ve bankanın ortaklığının devam etmesini ifade eder (Tok, 2009: 7).
- *Azalan Muşaraka*: Son yıllarda uygulanmaya başlanan bir ortaklık türü olup, muşaraka hükümleri dahilinde kurulmaktadır. Azalan muşaraka ortaklığında müşteri, ortaklık konusu proje ya da mülkün tamamına sahip olmak istediği takdirde belli dönemlerde bankanın paylarını satın alarak mülkiyeti tamamen eline geçirir ve sonuç olarak ortaklık ortadan kalkar (Öztop, 2006: 33).

Sünnet açısından muşaraka sözleşmesine izin verildiğinin kanıtı şudur: Hz. Muhammed (s.a.v.)’e Allah tarafından söylenenler, Ebu Hureyre tarafından şöyle rivayet edilmiştir:

“İki ortaktan biri diğerine hıyanet etmediği sürece onların üçüncüsü benim. Şayet biri diğerine hıyanet ederse ben aralarından çıkarım” ve Hz. Muhammed şunu söylemiştir: “Ortaklar birbirine hıyanet etmediği sürece, Allah’ın nimet eli onların üzerinedir” (Al-Shamrani, 2014: 53-54).

Mudaraba ve muşaraka arasındaki farklar şöyle sıralanabilir:

- Mudaraba’da yatırım sermayedar tarafından yapılmaktayken, muşaraka’da tüm ortaklar yatırım yapmaktadır.
- Mudaraba’da sadece mudarib yönetimde söz sahibiyken, muşaraka’da tüm ortaklar yönetimde söz sahibidir.
- Mudaraba’da zarar sermayedara aitken, muşaraka’da zarar sermayedeki paya göre dağıtılır.
- Muşaraka modelinde tüm ortakların sınırsız sorumluluğu vardır.
- Mudaraba’da tüm varlıklar sermayedarın mülkiyetindeyken, muşaraka’da tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır (Bilir, 2010: 39).

Muşaraka yönteminin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Genel olarak sanayi kesiminin finanse edilmesinde kullanılan bir yöntemdir.
- Ortaklar sermayelerinin yanı sıra emeklerini de ortaya koyarlar.
- Ortaklar arasında düzenlenen “Kâr-Zarar Ortaklığı Sözleşmesi” ile İslami bankaların alacağı payın yanı sıra varsa alacağı teminatlar gösterilir.
- Ortaklardan birisi projede daha fazla iş ve görevi üstlenmişse o ortak sözleşmede belirlenen kâr oranından farklı bir oranla pay alabilir.
- Zarar olması halinde, zarar ortakların projeye dahil ettikleri sermayeyle orantılı olarak dağıtılır.
- Ekonomik dalgalanma dönemlerinde bu yöntemin uygulanması islami bankalar açısından bir risk oluşturur (Özkan, 2012: 66).

Muşaraka ile oluşturulacak ortaklık şu şekilde gerçekleşir:

- Müşteri ve islami banka arasında bir iş ortaklığı sözleşmesi yapılır,
- Muşaraka yönetiminde müşterinin yanı sıra banka da belirli bir meblağla sermayeye katılım sağlar,

- Müşteri ve banka projenin gerektirdiği sermayeye eşit veya aralarında anlaşarak farklı oranlarda katılım sağlayabilirler,
- Proje sonucunda elde edilen netice kâr ise, bu kâr başlangıçta taraflar arasında belirtilen oranlar dahilinde dağıtılır. Girişimci, hem sermayesine hem de emeğine karşılık gelen kârı isteyecektir,
- Projenin kâr dağıtım öncesinde kârla sonuçlanması halinde projenin sürdürülmesi için brüt kârdan maliyet bedelleri düşürülür,
- Proje sonucunda bir zarar doğmuşsa, bu zararı taraflar, sermayeye iştirak oranlarınca üstlenir (Önk, 2015: 68-69).

Günümüzde muşarakanın yaygın olarak kullanılmamasının nedeni bu finansman yönteminin tamamen güvene dayanıyor olmasıdır. Uygulayıcılarının islami banka olması ve bankaların güvene dayalı iş yapmamaları sistemin yaygın olarak uygulanmamasının temel nedenidir (Önk, 2015: 69).

1.8.4. İcara (Kiralama-Leasing)

İcara, Arapça'da "birşeyden yararlanma hakkını satmak, kiraya vermek ve belli süreyle birşeyin mübah olan (yasaklanmamış) yararlarını bir bedel karşılığında mülk olarak vermek" anlamına gelmektedir. Kira akdi bir maldan sadece yararlanma hakkını verdiğinden döviz, yiyecek vb. gibi kendisinden faydalanmanın ancak bu malın tüketilmesiyle sağlanabileceği türdeki mallar kira akdinin konusu olmamaktadır. Çünkü, kira akdinin konusu malın kendisi değil, o maldan istifade edilmesidir (Darçın, 2007: 32).

İcara yöntemi, murabaha yöntemi ile benzerlik taşısa da bu iki yöntem arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:

- Murabahaya hem tüketilebilir hem de tüketilemez varlıklar için izin verilirken, icaraya sadece tüketilemez varlıklar için izin verilmektedir.
- Murabahada satış tamamlandığında mülkiyet hakkı kiracıya geçmekteyken, İcara'da kira ödemelerinin bitmesi üzerine mülkiyet hakkı kiracıya geçmektedir (Path Bulletin, 2011: 3).

İcara'nın geçerli olması için bulunması gerekenler şunlardır:

- İcara sözleşmesi, yerine getirilme ve gerçekleştirilme yeteneğine sahip olmalıdır.
- Malların kullanım hakkının değere sahip olması gerekmektedir.
- Sözleşmede geçen mallar Şer'i hukuk kurallarına uygun olmak zorundadır. Aksi taktirde, yasadışı ve haram olacaktır.
- Kiralayan, sözleşmedeki malın tam sahibi olmak ve malı anlaşılan tarihte teslim etmek zorundadır.
- Kiralayan sözleşmede yer alan malları anlaşılan koşullara göre kiracıya teslim etmelidir.
- Kiracının işi üstlenme ve fiziksel olarak yerine getirme hususunda uyumunun iyi olması gerekir.
- Kira sözleşmeli mallar için sabit olmak zorundadır.
- İcaranın konusu özellikle bilinmeli ve kiracıyla birlikte belirlenmelidir (Al-Shamrani, 2014: 61).

İcara yöntemine ait sözleşme finansal alanda kendini leasing olarak göstermektedir. Bu sözleşme, kiralama süresinin bitiminde mülkiyetin kiralayana devredildiği bir sözleşmedir. Bu yöntemde diğer yöntemlerden farklı bir şekilde finanse eden kuruluş açısından önceden belirlenmiş sabit bir tutarda getiri söz konusudur. İcara yönteminde, finanse eden kuruluş müşterisinin istediği özellikteki malı satın alarak üzerine belirli bir kâr payı ekler ve malı müşteriye kiralar. İcara sözleşmesinde kiranın süresi ve bedeli açık bir şekilde belirlenir. Kira süresince malın mülkiyeti finanse eden kuruluştadır. Sözleşme süreleri, kiralanan malın kullanılabilirliğine göre değişmekle birlikte genellikle 5-15 yıldır. Daha çok orta ve uzun vadeli finansman metodudur (Türker, 2010: 8).

Riskin satın almaya göre daha düşük olması, kiralama maliyetinin düşük olması, esneklik, teknolojiyi daha yakından takip edebilme olanağı, likitlerin başka yatırım alanlarına tahsisine olanak sağlaması, yatırım başlangıcında finansman temini, borçlanmanın getirdiği sınırlamayı aşma, kredi imkanlarının saklı kalması, işlemlerin kısa sürede tamamlanabilmesi, kiralama ile yapılan tüm sabit kıymet yatırımlarında amortisman ayırma olanağı, uzun vadeli finansman alternatifi oluşu, kiralanan mala sözleşme sonunda sahip olunabilmesi, faiz hadleri ve enflasyondan

korunmanın sağlanması, vergi avantajı sağlaması gibi etkenler de kiralama yönteminin tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Darçın, 2007: 33).

1.8.5. Selem

Selem satış, alıcının üzerinde anlaşmaya varılan bir mal ile ilgili olarak bedelin önceden ödenmesini ve malın ileriki bir tarihte teslimini içeren bir sözleşme türüdür. Bu satış türü islamiyetin ilk dönemlerinden bu yana bilinmektedir. Çiftçiler bu usul ile hasat döneminde elde edecekleri ürünün satışını mahsul ekimi zamanında yaparak gübre ve tohum ihtiyacını karşılamışlardır. Selem satış sözleşmesi sadece arpa, buğday ve benzeri zirai ürünleri içermemekte, istisnası olmakla birlikte her türlü malda selem satış usulü kullanılabilmektedir (Özgür, 2007: 65-66).

Bu yöntemde gelecekte belirli bir tarihte teslim alınacak bir malın bedeli islami banka tarafından peşin olarak ödenir. Böylece, malı satacak olan kişiye malı üretebilmesi ya da temin edebilmesi için önceden finansman sağlanmış olur. Satıcı ile islami banka arasında yapılan selem satış sözleşmesinde malın kalitesi ve özellikleri, müşterinin isteği doğrultusunda açık bir şekilde belirlenir. Malın teslim edilmesine ilişkin belirlenen tarihe gelindiğinde satıcıdan malı alan islami banka, bu malı müşterisine satar. Malın müşterisi olan alıcı, bu işlem sonucunda doğan borcunu malı teslim aldığı anda ödeyebileceği gibi anlaşmaları halinde ileriki bir tarihte de ödeyebilir (Çobankaya, 2014: 17-18).

Selem akdinin dinen yasak olmadığına ilişkin şu hadis yer almaktadır:

İbnu Abbas (r.a.) anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine’ye geldiğinde Medineliler, bir yıllık, iki yıllık hurma mahsulünü peşinen satarlardı. Resûlullah (s.a.v.) onlara: ‘Hurmayı kim önceden satarsa ölçüsünü, tartısını belirterek vâdesini tâyin ederek satsın’ buyurdu” (Al-Shamrani, 2014: 64).

Burada önemli bir hususa değinmek gerekirse; para peşin mal veresiye şeklindeki selem satış türüyle mevcut olmayan şeyin satış yasağı birbirine karıştırılmamalıdır. Selem satış; tartılması, ölçülmesi veya standart bir sayı ile alınıp satılması mümkün olan mallara ilişkin, mevcut olmayan bir malın satılması örneğin, bir hayvanın doğacak olan yavrusunun satılması yasaktır (Darçın, 2007: 34).

Selem satış usulünde taraflar arasında akit gerçekleştirilirken malın özellikleri, miktarı, cinsi, teslim tarihi ve teslim yeri belirtilmelidir. Bu şartlar altında gerçekleştirilen selem satış yöntemi ile gelecekte üretilecek mallar şimdiden satılmakta ve ihtiyaç duyulan para elde edilmektedir. Müşteri açısından gelecekte ihtiyaç duyulacak malın alımı şimdiden gerçekleştirilmektedir. En önemli husus ise, tarafların faize girmeden ihtiyaçlarını karşılamış olmalarıdır. Burda önemli olan nokta; selem satış işleminin ancak miktar ve kalite yönünden kesin olarak tarif edilebilen mallar için söz konusu olmasıdır (Önk, 2015: 70).

Selem modelinin kendine özgü özellikleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Selem satış usulünde, İslami finasta yer alan satış konusu malın mevcut olması şartı yoktur. Yani, prensipte konusu mevcut olmayan bir malın satışı yapılamadığı halde, selem sözleşmesi yapılabilir ve esasen selem, şu an mevcut olmasa da ileri bir tarihte teslimi mümkün mallar üzerinde gerçekleştirilir.
- Yalnızca misli mallar selem modeline konu olabilecek mallar olsa da misli olan mallardan seleme konu olamayacak olanlar da bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse; menkul mallar selem sözleşmesine konu olabilirken gayrimenkuller olamaz. Bunun yanı sıra, altın, gümüş, döviz ve para benzeri (çek, poliçe vb.) selem satış modeline konu olamamaktadır.
- Muhayyerlik (sözleşmeyi feshetme) hakkı; selem satış sözleşmesinde kural olarak taraflara tanınmasa da malın özellikleri sözleşmede belirlenenlerle uyumlu değilse, alıcı bu hakkı elde eder (Çürük, 2013: 57).

1.8.6. İstisna

İstisna yönteminde, sipariş üzerine üretilen malların bedeli işin ilerleyişine bağlı olarak parça parça ödenmektedir. İstisna yöntemine en iyi örnek; inşaat halindeki konutlar için, yapım sürecinin belli aşamalarında müteahhide ödeme yapılan bir anlaşmadır. İstisna satışında malın miktarı, türü, üretiminde kullanılacak materyallerin özellikleri, teslim yeri ve tarihi açık bir şekilde belirtilmelidir. Paranın peşin ödenmesi açısından bir zorunluluk yoktur ve bu yönüyle selemden ayrılmaktadır (Darçın, 2007: 33).

Akite konu olan malın sözleşme esnasında mevcut olma şartının aranmaması bakımından istisna ve selem modellerinin benzerliği olsa da birtakım farklılıkları da bulunmaktadır. Bu farklılıklar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Selem ve İstisna Modeli Arasındaki Farklılıklar

Selem Modeli	İstisna Modeli
Mevcut, doğal ya da standart bir ürün/hizmet selem modeline konu olabilir.	İstisna modeline konu olacak ürün/hizmet hali hazırda mevcut olmayan ve üretilmesi gereken bir ürün/hizmet olmalıdır.
Ücret peşin ve tümüyle ödenmelidir.	Ücret peşin, taksitli veya avans şeklinde ödenebilir.
Selem modeline misli mallar konu olur. Bu tür malların tüm birimleri birbirine benzer. Dolayısıyla satıcı bu türden bir malı kendisi üretmezse, pazardan satın alabilir.	İstisna modeline temel olarak misli olmayan mallar (birimlerinin ücret ve özellikleri birbirinden farklı olan) özgün ürünler konu olmaktadır.
Selem sözleşmesi bağlayıcı bir sözleşmedir. Sözleşme yapıldığı andan itibaren her iki tarafın da rızası olmaksızın feshedilemez.	İşe başlanmadığı müddetçe istisna bağlayıcı değildir. Taraflardan herhangi biri sözleşmeyi feshedebilir.

Kaynak: Çürük, 2013: 59.

1.8.7. Teverruk

İslami bankaların kısa süreli likitide fazlalıklarını değerlendirmiş oldukları bir yöntem olan teverruk yönteminde islami bankalar, uluslararası emtia piyasasından aldırıldığı ya da peşin satın aldığı malları belirli bir kâr payı ekleyerek, müşterilerine vadeli olarak satar (Çobankaya, 2014: 19). Ertelenen ödemeyle malı alan alıcı, almış olduğu emtiayı nakit ihtiyacını gidermek üzere ilk satıcıdan farklı üçüncü bir tarafa satarak finansman ihtiyacını giderir (Isman, 2012: 82).

Teverruk ile Murabaha arasındaki farklara değinecek olursak, teverruk iki ana adımdan meydana gelmektedir. İlk aşamada, müşteri ve banka arasında bir emtia üzerine murabaha anlaşması gerçekleşmektedir. Bu aşamada banka, müşteri adına müşterinin istediği emtiayı satın almakta ve daha sonra müşteriye kiralamaktadır. Müşteri daha sonra fiziksel veya yapıcı olarak murabaha sözleşmesindeki varlıklara sahip olmaktadır. Teverruk’un ikinci aşaması, varlığın likit hale getirilmesi aşamasıdır. Bu aşamada müşteriler, vadeli olarak almış olduğu emtiayı banka dışında üçüncü bir kişiye satarak likit elde etmektedirler. Yani murabaha yöntemi, teverruk yönteminin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu iki yöntem arasındaki bir başka fark ise vade üzerinedir. Genel olarak teverruk yöntemine; müşterinin, diğer İslami bankacılık hizmetleriyle ihtiyacını karşılayamadığı, maddi olmayan kişisel ihtiyaçların finansmanı için nakit imkânının verildiği işlemler için izin verilmektedir.

Bu işlemler; müşterinin kısa vadeli ihtiyaçları olan seyahat, eğitim, ev tadilatı veya nakit akışı krizi gibi konuları içermektedir. Diğer yandan murabaha yöntemi, genellikle ev ya da araba satın alma gibi uzun vadeli krediler için kullanılmaktadır (Baxter, 2015).

Tevarruk işlemi yapılırken uygulamanın meşruiyeti açısından birtakım hususlara uyulması gerekmektedir. Bunlar:

- Var olduğu tespit edilmesi gereken emtianın satıcıda bulunan diğer ürünlerden ayırt edilmesi gerekmektedir.
- Söz konusu emtianın üçüncü tarafa satımı gerçekleştirilmeden önce satıcının mülkiyetine geçirilmelidir.
- Bağlayıcı bir taahhütte bulunulduğu takdirde bu taahhüt tek taraflı olmalıdır.
- Sözleşme konusu döviz, altın veya gümüş olmamalıdır.
- Akit yapılan yerde emtia mevcut değilse, satışın göstermeliğinden kaçınmak amacı ile malın numunesi, nitelikleri, miktarı ve bulunduğu yer müşteriye gösterilmelidir.
- Hükmi veya hakiki olarak emtianın teslimi gerçekleştirilmelidir. Malın teslim alınmasında engel yaratacak kayıt ve faaliyetlerden kaçınılmalıdır.
- Emtia kesinlikle üçüncü bir şahsa satılması gerekir. Daha açık bir ifade ile emtia, malın ilk satıcısına satılmaz.
- Alıcının kuruluştan aldığı malı satmak için bizzat kuruluş veya kuruluşun vekili arasında bir yetkilendirme söz konusu olmamalıdır.
- İslami banka, müşteriye satmış olduğu malı, müşteri adına satacak üçüncü bir taraf ile vekâletname düzenlememelidir (Çürük, 2013: 43).

Geçici olarak ödeme sıkıntısına düşen, nakit ihtiyacı olan kişilere destek olmak amacıyla gerçekleştirilen tevarruk finansman yönteminin günümüzdeki uygulandığı adımlarla özetlenebilir:

- Fon açığı olan yani nakite ihtiyaç duyan müşteri, piyasada likite dönüştürülme konusunda problemlili olmayan bir malın banka tarafından kendisine vadeli olarak satılmasını talep eder.

- Müşteriden gelen talep üzerine banka müşterinin istediği malı piyasadan satın alır.
- Banka piyasadan satın almış olduğu malı müşteriye vadeli olarak satar.
- Bankadan malı alan müşteri, piyasada malı üçüncü bir kişiye satarak fon açığını böylece karşılar (Çürük, 2013: 43-44).

Ülkemizde teverruk yönteminin sistemde yoğun olarak yer almamasının nedeni ise uygulamanın meşru olup olmadığına yönelik tartışmalardan kaynaklanmaktadır (Çürük, 2013: 44).

1.8.8. Karz-ı Hasen

Karz-ı Hasen yöntemi, maddi olarak sıkıntı yaşayan kişilere karşılıksız borç verme işlemini ifade etmektedir. Bu yöntemle birlikte borç verilen miktarın geri ödemesinde bir artırım söz konusu değildir. Borcu alan taraf durumu iyileştiği zaman geri ödemeyi gerçekleştirir. Arapça olarak lügatte “karz” borç, “hasen” güzel anlamlarına gelmektedir. Karz-ı hasen uygulamasıyla sıkıntıda olan tarafa durumunu düzeltme imkânı tanındığı gibi taraflar arasındaki yardımlaşma ve dayanışma duygularını da güçlendirdiği için sosyal yapıya büyük faydaları olan bir uygulamadır (Darçın, 2007: 35).

Karz-ı hasen uygulaması bankacılıkta şu şekilde işlemektedir: Öncelikle borç isteyen tarafın gerçekten muhtaç olup olmadığına bakılır. Eğer muhtaç ise bankanın umûmi politikasına uygun bir işletme olup olmadığına bakılır. Bu da uygun görülürse banka söz konusu tarafa karz-ı hasen uygulamasıyla kredi açar. Ancak, verilen kredinin geri dönmesini sağlamak amacıyla ilgili kişiden maddî veya kefil karşılığı teminat alınır (Öztop, 2006: 35). Borcun bankaya ödemesi taksitler halinde gerçekleştirilir. Karz-ı hasen uygulamasıyla İslami banka gelir sağlamayı düşünmemekle birlikte borçluya her türlü kolaylığı sağlar. Borç alan, borcunu haklı nedenlerle ödeyemeyecek durumda ise, borç bankanın zekât fonundan karşılanabilir (Önk, 2015: 73).

Bu uygulama toplum içerisinde gerek sosyal gerekse ekonomik faydalar sağlasa da günümüz ekonomik sisteminde bu finansman yönteminin büyük çaplı uygulama bulması düşünülemez. Realist bir şekilde; kimsenin elindeki binlerce

liralık fonunu kârz-ı hasen olarak bir başkasına ödünç vermek istemediği söylenebilir. Bu nedenle firmaların nakit ihtiyaçlarını karşılamada veya yatırım finansmanında kârz-ı hasenin etkili olduğunu düşünmek zordur. Bundan dolayı da günümüzde karz-ı hasen yönteminin, istisna bir uygulama olarak birkaç günlük vadelerle gerçekleştirildiği söylenebilir (Çürük, 2013: 47).

1.8.9. Sukuk

Arapça bir kelime olan sukuk, Türkçe lügatte “Finansal Sertifika” anlamına gelmektedir. Finansal Sertifika ya da Sukuk; “Şeriat kurallarına göre finansman ve kredi piyasalarında kullanılan, özel amaçlı şirketler aracılığıyla ihraç edilen bono benzeri menkul kıymetlerin genel adıdır” (Ustaoglu, 2014: 53).

İslami finans açısından sukuk; “menkul kıymetleştirmenin fiilen onaylanması” anlamına gelmektedir. Sukuk yönteminin temel kuralı, senetlerin fiziki varlıklara dayandırılmasıdır. Bununla birlikte, İslam hukuku çerçevesinde menkul kıymetleştirmeye konu olabilecek fiziksel varlıkların kapsamı nispeten sınırlıdır (SERPAM, 2013: 6).

Sukuk ile hisse senetlerinin benzer olduğu nokta her ikisinin de bir proje ya da varlık üzerinde sahiplik hakkını vermesi ve belli bir geliri garanti etmemesidir. Böyle bir benzerlik olsa da sukuk sahibinin sadece sukuka konu edilmiş varlık üzerinde geçerli sahiplik hakkı anlaşmada önceden belirlenen tarihle sınırlıdır. Hisse senedi sahibinin ise hissesi oranında şirkete ortaklık hakkı bulunmakta ve bu ortaklığın belirli bir süreyle sınırlandırılması söz konusu değildir. Bu farklarla birlikte sukuk sertifika sahipleri, hisse senedi sahiplerinde bulunan oy kullanma, şirket yönetimine katılma, rüçhan hakkı gibi haklara sahip değillerdir (Önk, 2015: 71).

“İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu tarafından sukuk türlerine ilişkin tanımlar şu şekilde yapılmıştır:

- Kiradaki varlıkların aslına mâlik olmayı sağlayan sukuk; kiraya verilmiş veya kiralanması vaad edilmiş bir malın mâlikinin veya onun vekili olarak hareket eden bir finansal aracı kuruluşun birbirine eşit değerde ihraç ettiği sertifikalardır.

- Varlıkların menfaatine malik olmayı sağlayan sukuk; mevcut/üretilmeyi bekleyen nitelikleri belirlenmiş bir malın aslına/menfaatine malik olan kişinin veya onun vekili olarak hareket eden bir finansal aracı kuruluşun birbirine eşit değerde ihraç ettiği sertifikalardır. Böylelikle varlığın kullanım hakkı kiraya verilerek gelir elde edilir.
- Murabaha akdine dayalı sukuk; murabaha konusu malın alımını fonlamak amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır.
- Selelem akdine dayalı sukuk; arz gelirlerinden selelem sermayesini tahsil etmek amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır. Bu sertifikaları satın alan selelem konusu malın mâliki olurlar.
- İstisna akdine dayalı sukuk; arz gelirlerinden elde edilen geliri istisna akdine konu olan projeyi gerçekleştirmek ve/veya akit konusu malın imalatını sağlamak amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır.
- Mudarabe akdine dayalı sukuk; ortaklardan birisinin veya üçüncü bir tarafın mudarabe ortaklığı esasına göre yönetmek üzere amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır.
- Muşarake akdine dayalı sukuk; ortaklardan birisinin veya üçüncü bir tarafın muşarake ortaklığı esasına göre yönetmek üzere görevlendirdiği projeleri veya iktisadi faaliyetleri temsil eden ortaklık sertifikalarıdır.
- Yatırım vekâletine dayalı sukuk; sukuk sahipleri adına hareket edecek bir vekilin ücretli vekalet esasına göre yönetmek üzere mudarib olarak görevlendirildiği projeleri veya iktisadi faaliyetleri temsil eden ortaklık sertifikalarıdır.
- Müzâraa - müsâkat - muğârase ortaklıklarına dayalı sukuk; arz gelirlerinin müzâraa - müsâkat – muğârase ortaklıklarına konu olan alanlarda harcanması amacıyla birbirine eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır” (Aktaran: Çürük, 2013: 72).

Sukuk hangi türü olursa olsun, inançları doğrultusunda faiz elde etmek istemeyen yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte faizsiz esas ile çalışan bankalara da önemli katkılarda bulunmaktadır. Müşteriler tarafından yatırılan kısa

vadeli mevduatların uzun vadeli kredi olarak kullanılması İslami bankaların yükümlülükleri ve varlıkları arasında vade uyumsuzluğunu beraberinde getirmektedir. Sukuk ihraçları, islami bankaların yükümlülükleri ve varlıkları arasındaki uyumsuzluğu en aza indirmeye yardımcı olmaktadır (Çobankaya, 2014: 21).

1.8.10. Tekafül

Arapça kefalet kelimesinden türetilmiş olan Tekafül kelimesi, “sorumluluğu üstlenmek” ve “garanti altına almak” anlamlarına gelmektedir. İslami finasta geleneksel sigortacılık faaliyetleri riba, kumar ve garar unsurlarını içermesinden dolayı yasaklanmıştır. Bunun yerine İslami finasta, “karşılıklı garanti-karşılıklı işbirliği” anlamına gelen tekafül uygulamalarına izin verilmektedir (Çürük, 2013: 73).

İslami finans sisteminde geleneksel sigortacılığa alternatif olan tekafül sistemi, aile tekafülü ve genel tekafül olarak gerçekleştirilmektedir. Geleneksel sigorta sistemiyle kıyaslandığında genel tekafül hayat dışı sigortacılığın bir alternatifi iken, aile tekafülü hayat sigortacılığının bir alternatifidir (Aslan, 2015: 99).

Tekafül sistemiyle birlikte belirli bir risk grubunda bulunan bireyler bir araya getirilmekte, karşılaşılan bir tehlike olması halinde zararın en aza indirilmesi sağlanmaktadır. Tekafül sisteminde öncelikli amaç kâr elde etmek değil, sisteme katılanlar arasında riskin diğerleri tarafından da üstlenilmesi yoluyla müşterek garantiyi sağlamaktır. Sistem müşterilerine sigorta şirketlerinde olduğu gibi benzer güvenceler vermesinin yanı sıra tekafül şirketinin müşterilerden toplamış olduğu paralarla ekonomik faaliyetlere girişmesi sonucunda sigortalılara aynı zamanda ekonomik çıkarlar da sağlamaktadır (Çalık, 2014: 98).

Tekafül faaliyetleri ile geleneksel sigortacılık faaliyetleri arasındaki farklar Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3: Tekafül Faaliyetleri ile Geleneksel Sigortacılık Faaliyetlerinin Karşılaştırılması

Tekafül Faaliyetleri	Geleneksel Sigortacılık Faaliyetleri
Tekafül, karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Geleneksel sigorta, sadece ticari faktörleri esas alır.
Tekafül’de faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Geleneksel sigortalar faiz, kumar ve şüphe içerir.

Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için tekafül fonuna aktarılır.	Geleneksel sigorta şirketlerine ödenen primler beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şer'i Denetleme Kuruluna tabidir.	Geleneksel sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.
Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Poliçe sahipleri tarafından ödenen primler şirketlere gelir kabul edilir ve hissedarlara ödenir.
Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık katılımcılar arasında Vekalet, Mudaraba ve Karma modellere göre dağıtılır.	Bütün fazlalıklar ve kârlar sermayedarlara aittir.
Katılımcıların bir açığı olması durumunda Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.	Açık durumunda geleneksel sigorta şirketi riskleri üstlenir.
Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.	Yatırımlarda kullanılacak fonların İslami kurallara uygun olması zorunlu değildir.
Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak ReTekafül şirketlerine sahiptir.	Geleneksel sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.

Kaynak: Yıldırım, 2014: 51.

Geleneksel sigortacılıktan oldukça farklı bir çerçeveye sahip olan tekafül sisteminde günümüzde üç çeşit model yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar:

- *Mudaraba Tekafül:* Katılımcılardan toplanan teberrular yani katkılar tekafül fonuna aktarılır. Operasyonel harcamalar, reasürans harcamaları, hasar ödemeleri vd. harcamalar toplam fondan düşüldükten sonra fonda kalan miktar İslami usullere uygun yatırım araçlarında kullanılır. Tekafül şirketi ile katılımcılar arasında mudarabe sözleşmesi imzalanır. İmzalanan sözleşme çerçevesinde fondan elde edilen kâr veya zarar tekafül şirketi ile katılımcılar arasında sözleşmede önceden belirlenen oran dahilinde paylaşılır.
- *Vekalet Tekafül:* Mudarabe modelinden farklı olarak, katılımcılar ile tekafül şirketi arasında vekalet sözleşmesi imzalanır. Tekafül şirketinin payına düşen miktar sözleşme dahilinde alacağı vekalet ücretiyle sınırlıdır. Fondan elde edilen kâr veya zarar sadece katılımcılar arasında paylaşılır.
- *Karma Tekafül:* Mudaraba tekafül ve vekalet tekafül yapısının birlikte kullanılmasıyla oluşan tekafül modelidir. Tekafül şirketi yapmış olduğu vekalet sözleşmesi ve mudaraba sözleşmesi neticesinde katılımcılardan vekalet ücreti almasının yanı sıra ekonomik girişimi sonucunda elde etmiş

olduğu kâr veya zarar mudaraba sözleşmesi uyarınca katılımcılar ve tekafül şirketi arasında paylaşılmaktadır (Aslan, 2015: 103-105).



İKİNCİ BÖLÜM-DÜNYA'DA İSLAMİ FİNANSIN GELİŞİMİ

2.1. Uluslararası İslami Finans Kuruluşları

2.1.1. İslam Kalkınma Bankası (IDB)

İslami finans alanında Cidde'de 1970 yılında gerçekleştirilen İslam ülkeleri dışişleri bakanları toplantısı neticesinde, İslam ülkeleri arasında ekonomik işbirliğine gidilmesine karar verilmiştir. Devamında Karaçi'de gerçekleştirilen konferans neticesinde Pakistan ve Mısır temsilcileri, milletler arası faizsiz bir bankanın kurulmasının ihtiyaç olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu noktadan hareketle aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkeler, 1973'te Kahire'de mali bir komite kurarak, oluşturulacak olan faizsiz bir ekonomik sistem ile İslam ülkelerindeki sermaye birikiminin tüm İslam dünyasının yararına sunulması hususunda anlaşarak, İslami usullere uygun bir şekilde işlem yapacak ortak bir bankanın kurulması doğrultusunda karar almışlardır. Gelişmeler neticesinde, Kral Faysal'ın girişimi ve desteği ile 22 İslam ülkesinin katılımı sonucunda 1975 yılında IDB kurulmuştur (Can, 2014: 93). IDB'nin temel işlevi, üyeler arasındaki mali yardımlaşmayı sağlayarak, bunu İslam hukukuna uygun bir şekilde iktisadi ve toplumsal kalkınmaya dönüştürmektir (Kalaycı, 2013: 54). Bu doğrultuda bankanın gündemi; İslam ülkeleri arasındaki ticareti arttırmak, gelişme sürecine girmiş olan ülkelerin projelerini desteklemek ayrıca uygulamak istedikleri kamu yatırımı projelerini finanse etmek, eğitim ve araştırma çabalarına yardımcı olmak v.b. gibi ülkelerin yapısal olarak gerçekleştirecek oldukları yatırımların finansmanıdır. Klasik batı bankalarını çalışma modeli olarak dikkate almış olan IDB, İslam Konferansına üye olan ülkelerin kalkınma hamlelerine temelde destek sunan bir kuruluş niteliğindedir (Çelik, 2016: 162). Niteliği açısından önemli bir yere sahip olan IDB ile birlikte İslami bankacılık hareketi gelişimi ivme kazanmıştır (Can, 2014: 93). 1975 yılında Cidde'de kurulan IDB; 1992 yılında Morokko, 1994 yılında Malezya, 1997 yılında Kazakistan ve 2007 yılında Senegal'da kurulan dört bölgesel ofise sahiptir (IDB, 2013: 2).

İslam Kalkınma Bankası'nın faaliyetleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kamu ve özel sektörlerin proje finansmanı,
- Yoksulluğun azaltılması için kalkınma yardımı,
- Kapasite geliştirme için teknik yardım,

- Üye ülkeler arasında ekonomik ve ticari işbirliği,
- Ticaret finansmanı,
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin finansmanı,
- İslami finans kurumlarında doğrudan sermaye yatırımı,
- Yatırım ve ihracat kredisi için sigorta ve reasürans kapsamı,
- İslam ekonomisi ve bankacılıkta araştırma ve eğitim programları,
- Üye ülkeler ve üye olmayan ülkelerde Müslüman topluluklar için özel yardım ve burslar,
- Acil yardım ve üye ülkelerdeki kamu ve özel kuruluşlar için danışmanlık hizmetlerini sunmaktadır (IDB, 2013: 1-2).

Tablo 4'te 2016 yılı sonu itibariyle IDB'ye üye olan ülkeler ve sermaye payları verilmiştir.

Tablo 4: 2016 Yılı Sonu İtibariyle İslam Kalkınma Bankasına Üye Ülkeler ve Sermaye Payları

Sıra	Ülkeler	Pay (%)
1	Suudi Arabistan	23.50%
2	Libya	9.43%
3	İran	8.25%
4	Nijerya	7.66%
5	BAE	7.51%
6	Katar	7.18%
7	Mısır	7.07%
8	Kuveyt	6.92%
9	Türkiye	6.45%
10	Cezayir	2.54%
11	Pakistan	2.54%
12	Endonezya	2.25%
13	Malezya	1.63%
14	Bangladeş	1.01%
15	Yemen	0.51%
16	Fas	0.51%
17	Sudan	0.46%
18	Ürdün	0.43%
19	Senegal	0.29%
20	Uman	0.28%
21	Irak	0.27%
22	Brunei	0.25%
23	Kamerun	0.25%
24	Burkina Faso	0.18%
25	Nijer	0.18%
26	Gabon	0.11%
27	Kazakistan	0.11%
28	Azerbaycan	0.10%
29	Mali	0.10%
30	Gine	0.09%
31	Tunus	0.07%
32	Lübnan	0.07%
33	Moritanya	0.07%
34	Bahreyn	0.05%
35	Mozambik	0.05%

36	Maldivler	0.05%
37	Kırgızistan	0.05%
38	Gambiya	0.05%
39	Uganda	0.05%
40	Benin	0.04%
41	Filistin	0.04%
42	Suriye	0.04%
43	Tacikistan	0.04%
44	Togo	0.04%
45	Sierra Leone	0.04%
46	Özbekistan	0.03%
47	Komorlar	0.03%
48	Fildişi Sahili	0.03%
49	Afganistan	0.02%
50	Çad	0.02%
51	Arnavutluk	0.02%
52	Surinam	0.02%
53	Cibuti	0.01%
54	Gine-Bissau	0.01%
55	Somali	0.01%
56	Türkmenistan	0.01%
57	Guyana	0.005%

Kaynak: isdb.org

Tablo 4 incelendiğinde IDB’de en yüksek sermaye payına sahip olan ülkenin %23,50 ile Arabistan olduğu görülmektedir. Sermaye paylarında ikinci ve üçüncü sırada yer alan ülkeler ise %9,43 ile Libya, %8,25 ile İran’dır. Türkiye ve Malezya açısından tablo’ya bakıldığında Türkiye’nin %6,45 ile dokuzuncu sırada yer aldığı, Malezya’nın %1,63 ile on üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir.

2.1.2. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

IFSB; Bahreyn, Endonezya, İran, Kuveyt, Malezya, Pakistan, Suudi Arabistan ve Sudanın yanı sıra İslam Kalkınma Bankasının da üyeliğiyle 2002 yılında kurulmuştur (JPIC, 2007: 8). 9 üye ile başlayan IFSB’nin Nisan 2017 itibariyle; 70 düzenleyici ve denetleyici makam, 7 Uluslararası sivil toplum kuruluşu ve 57 yargı bölgesinde faaliyet gösteren 106 piyasa oyuncusu (finansal kurumlar, profesyonel firmalar, endüstri dernekleri ve borsalar) olmak üzere toplam 183 üyesi bulunmaktadır (www.ifsb.org). IFSB, Malezya’nın ev sahipliği yaptığı uluslararası bir kurumdur. Kurul, İslami finans kuruluşunun benzersiz özelliklerine uygun olarak ihtiyati standartları geliştirmenin önemli bir görevini üstlenmiştir. Uluslararası Para Fonu (IMF)’nin sponsorluğunda ve Basel Bankacılık Denetim Komitesi ile yakın işbirliği içinde kurulan IFSB, İslami finans ve standartlarını geliştiren en etkili kuruluşlardan birisi olması açısından önemlidir. Bu noktadan hareketle IFSB, belirtilen kuruluşların mevcut standartlarını ve yönergelerini İslam hukukuna uygun

olarak İslami finansal kuruluşlara uyarlama görevini yerine getirmektedir (Shabbir vd., 2016: 7).

IFSB'nin amaçları şunlardır:

- Sağlam ve şeffaf İslami finansal hizmetler endüstrisinin gelişimini teşvik etmek amacıyla İslam hukukuna uygun uluslararası yeni standartlar geliştirerek mevcut standartların yeni standartlara uyumlaştırılmasını sağlamak ve benimsenmesi için tavsiyelerde bulunmak,
- İslami finansal ürünler sunan kurumların etkin denetimi ve düzenlemesi hakkında rehberlik etmek ve uluslararası standartları hesaba katarak İslami finansal hizmetler endüstrisi için risklerin belirlenmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve açıklanmasını geliştirmek,
- Halihazırda uluslararası para ve finansal sistemlerin ve üye ülkelerin mali istikrar ve sağlamlılık standartlarını belirleyen ilgili kuruluşlarla irtibat kurmak ve işbirliği yapmak,
- Etkili işlemler ve risk yönetimi için araçları ve prosedürleri geliştirerek girişimleri koordine etmek ve genişletmek,
- İslami finansal hizmetler sektörünün geliştirilmesinde üye ülkeler arasında işbirliğini teşvik etmek,
- İslami finansal hizmetler endüstrisinin ve ilgili piyasaların etkili bir şekilde düzenlenmesi ile ilgili beceri gerektiren alanlarda çalışan personelin eğitime ulaşmasını kolaylaştırmak,
- İslami finansal hizmetler endüstrisiyle ilgili alanlarda anketler, araştırmalar yapmak ve bunları yayınlamak,
- İslami bankalar, finansal kurumlar ve endüstri uzmanları hakkında veri tabanı oluşturmak,
- IFSB Genel Kurulunun zaman zaman kabul edeceği diğer tüm hedefleri yerine getirmek (Haron, 2012: 72).

2.1.3. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)

Uluslararası özerk bir kuruluş olan ve kâr amacı gütmeyen AAOIFI, İslami finans kurumları için muhasebe, denetim, yönetim, etik ve İslam hukukuna ilişkin standartları hazırlamaktadır. AAOIFI, İslami finans kurumları tarafından 26 Şubat 1990'da Cezayir'de imzalanan Ortaklık Anlaşması'na göre kurulmuştur. Standart belirleme fonksiyonunu, organizasyonu finanse etmeye yönelik kullanmamak için AAOIFI'nin organizasyon yapısı ikiye ayrılmıştır. Böylece, standart belirleyiciler arasında çıkar çatışması ortadan kaldırılmak istenmiştir (Faiz, 2011: 23).

İslami finansal kuruluşlar, AAOIFI standartlarına ve yönergelerine uymakla yükümlü değildir. Bununla birlikte, dünyadaki düzenleyici ve denetleyici otoritelerin AAOIFI'nin çalışmalarına olan güveni giderek artmakta ve standartlarını buna uyarlamaya çalışmaktadırlar. İslami danışma kurullarının yasal konularda kapsamlı bir finansal uzmanlığa ve eğitime sahip en az üç bilim adamından oluşmasının gerekliliği AAOIFI'nin standartlarından birisine verilecek örnektir. AAOIFI, İslami finansal kurumların yeni bir finansal ürünü anlama ve yorumlama gibi güçlüklerle karşılaşması halinde rehberlik etme görevini yerine getirmektedir. AAOIFI, muhasebe ve denetim alanında süreç ve işlemlerin geleneksel bankacılık uygulamasından farklı ele alınması gerektiğini düşünerek bu alana odaklanmaktadır (Faiz, 2011: 23).

2.1.4. Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM)

Malezya, Endonezya, Sudan, Brunei, Bahreyn, Pakistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve İslam Kalkınma Bankası gibi daimi üyelerin ortaklığında 2002 yılında kurulan IIFM'nin temel odak noktası belirli İslami ürünler, dokümantasyon ve ilgili süreçlerin standartlaştırılmasıdır. IIFM'nin amaçları şunlardır:

- Enstrümanların vade yapısını genişleterek likidite probleminin çözülmesi,
- İslami bankaları düzenleyen otoriteler arasında işbirliği kurulması,
- Ülkelerin varlığa dayalı menkul kıymet çıkarma olanağının değerlendirilmesi,

- İslami sermaye ve para piyasalarının kuruluşu, geliştirilmesi ve tanıtımıdır (Türker, 2010: 24).

Sektörün sermaye ve para piyasası alanındaki düzenleyicileriyle İslami finans kurumları arasında bağlantıyı gerçekleştiren, birincil ve ikinci piyasalar ile ilgili konularda öneriler sunarak ve rehberlik ederek İslami finansın gelişimine katkıda bulunan IIFM'nin şu andaki üye sayısı ise 62'ye ulaşmıştır (Türker, 2010: 24; iifm.net).

2.1.5. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI)

1981 yılında Suudi Arabistan'da kurulan ve IDB'nin bir iştiraki olan IRTI'nin misyonu üye ülkelerin ekonomik kalkınmasına yardımcı olmaktır. Bu misyonu gerçekleştirmek amacıyla güçlü bir İslami finans sektörünün geliştirilmesine öncülük etmeye çalışmaktadır.

IRTI ile birlikte İslami finans alanında teoriyi iyi bilen ve uygulayan nitelikli işgücünün yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Nitelikli işgücüne sahip olunması halinde yeni İslami finansal yöntemlerin geliştirileceğine ve mevcut İslami finansal yöntemlerin uygulanmasında karşılaşılan sorunların giderileceğine inanılmaktadır. Bu amaçları benimseyerek faaliyetlerini sürdüren IRTI'nin İslami finans için bir başka katkısı yüksek standartlarda çalışmaların yer aldığı "İslami Ekonomik Araştırmalar" dergisini yayınlamasıdır (Çürük, 2013: 120).

2.1.6. İslami Danışma Kurulu

İslami danışma kurulunun kendi içinde bir standart belirleme organı olmadığı, ancak İslami finans kuruluşları arasında iyi bir yönetim uygulamasının oluşturulmasında ve sürdürülmesinde diğer düzenleyici ve standart belirleyici kuruluşlara yardımcı olduğu vurgulanmalıdır. İslami danışma kurulu, İslami finans kuruluşlarının sunduğu yeni ürünlerin İslama uygun olup olmadığını doğrulamak olan İslam alimlerinin bir komitesidir. Bu İslam alimlerinin aynı anda farklı İslami finans kuruluşlarının İslami danışma kurullarında üye olma hakları vardır. Bu tür İslam alimlerinin, akademisyenlerin sayıları artıyor olsa da, hala endüstri ihtiyacının büyümesinin gerisinde kaldığı da bir gerçektir. İlk İslami danışma kurulu 1976'da Mısır'ın Faysal İslami Bankası tarafından kurulmuş ve diğer İslami finansal

kuruluşlar bu örneği takip ederek İslami danışma kurullarını oluşturmuşlardır. Bugün İslam ülkelerinin çoğunda İslami finans kuruluşlarının İslami danışma kurulları oluşturmaları yasalar tarafından zorunlu tutulmaktadır. Yasalarca gerekli olmasa bile, İslami danışma kurullarının İslami finans kuruluşlarının bir parçası haline geldiği de bir gerçektir. İslam alimlerinin birden fazla İslami finansal kuruluşun İslami danışma kurulunda yer alması birçok iktisatçı tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirileri dikkate alarak İslam alimlerinin en fazla üç İslami finansal kuruluşa üye olabileceğini söyleyerek sınırlandırma getiren ilk ülke ise Malezya'dır (Shabbir vd., 2016: 6).

AAOIFI standartlarına göre, İslami danışma kurullarının görevleri İslami finans kuruluşlarının faaliyetlerinin İslam hukukuna uygunluğunu denetlemek, incelemek ve yönlendirmektir. AAOIFI standartları ayrıca İslami finans kuruluşlarının İslami danışma kurullarını seçerken yerel mevzuat ve düzenlemeleri dikkate alarak yönetim kurulunun önerisi üzerine pay sahipleri yıllık genel kurul toplantısında belirleneceğini zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca, bu üyelerin İslami finans kuruluşlarının yöneticileri ve çoğunluk hissedarları arasından seçilmemesi gerektiğini belirtmektedir. İslami finans kurumlarının faaliyetlerini İslami usullere uyumlaştırmada İslami danışma kurullarına önem vermesi gerektiği bir gerçektir (Faiz, 2011: 22).

2.1.7.İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA)

IIRA, varlık ve araçların risk profilinin değerlendirmesini sağlayarak, kredi riskini belirleyerek bölgesel ve ulusal finans piyasalarının gelişimini kolaylaştırmak için Temmuz 2005'te faaliyete başlamıştır. IIRA'nın bu amaç doğrultusunda gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler kurumsal yatırımcılar tarafından kullanılan karar sürecinin ayrılmaz bir parçası olması açısından önemlidir. IIRA, şeffaflık standartlarına bağlı kalarak İslami finansal kurumların yerel ve uluslararası piyasalarda daha güçlü ve yetenekli hale gelmelerine yardımcı olmaktadır. Misyonu bölgesel sermaye piyasasının gelişimini desteklemek ve işleyişini iyileştirmektir. İslami finansal hizmetler için İslam hukukuna uygunluk açısından yatırımcıların ve finansörlerin güvenebileceği bir referans olmayı amaçlayan IIRA, uluslararası derecelendirme kuruluşlarına bir alternatif haline gelmiştir (Shabbir vd., 2016: 7-8).

2.2. Dünya’da İslami Finans

Her ekonomide fonları, tasarruf sahiplerinden fon açığı olan kişilere aktarmak için ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç, finansal piyasalarda en önemli uygulayıcılar olan bankaların finansal aracılığıyla yerine getirilmektedir. Bankalar fon açığı olanlarla fon fazlası olanların ihtiyaçlarını gidermek açısından önemli rolü üstlenseler de İslam’da faizin yasak oluşu, bankaların üstlenmiş olduğu bu önemli rolün İslam dini ekseninde gerçekleştirilmesini gerekli kılmaktadır (Molyneux ve Iqbal, 2005: 146-147). Bu doğrultuda İslam dininin kurallarını esas alan ve herhangi haramı içeren yasaklanmış işlemlerden uzak durmak isteyen müslümanlar, finans ve yatırımlarını gerçekleştirirken İslam dini tarafından izin verilen alanları araştırmışlardır (Al-Shamrani, 2014: 35). Gerçekleştirilen araştırmalar; İslami bankalara, İslam bilimcilerine ve uygulayıcılarına ihtiyaç duyulan bankacılık aktivitelerini gerçekleştirmek üzere bir takım alternatif yollar sağlamaktadır (Molyneux ve Iqbal, 2005: 147). Sağlanan alternatif yollar, faizsiz finansı elde etmek isteyen müslüman nüfusun yanı sıra müslüman olmayan nüfusun da isteklerinin yerine getirilmesinde etkili olmaktadır (Al-Shamrani, 2014: 35).

İslami finansın başlangıcı olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)’in yaşadığı dönem esas alınabilir. Milattan sonra yedinci yüzyıla tekabül eden bu dönemde finansal işlemler doktrini, doğrudan Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Sünneti’nden türetilmiştir. O zamandan beri, Müslüman toplumların fiili mali uygulamalarını İslami kurallara göre düzenleme süreci sürekli olarak devam etmiştir (Gait ve Worhington, 2007: 5).

İslami finans metotları açısından Hz. Muhammed (s.a.v.)’in deneyimlerinden de örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Hz. Muhammed (s.a.v.), ileride eşi olacak olan ve zengin olan Hatice ile Mudaraba (sessiz ortaklık) finansman yöntemini gerçekleştirmiştir. O dönemde, Müslümanlar ayrıca büyük ticari işletmeleri kâr/zarar paylaşım ilkesi kapsamında işletirken Muşaraka (tam ortaklık) finansman yöntemini de kullanmışlardır. Buna ek olarak, Hz. Muhammed (s.a.v.), tüketim ve üretimi masrafsız finanse edecek olan selem finansman yöntemiyle satış yapmaya müsaade etmiş ve hayırsever kredilerin (Karz-ı Hasen) sağlanması adına teşvikte bulunmuştur. Bu dönemde Arap ülkelerinin devam etmekte olan İslamlaşması, İslamiyetin hem

Müslümanlar hem de gayri Müslümler'e hızla yayıldığı anlamını ifade etmesi açısından önemliydi (Gait ve Worhington, 2007: 5). Dünyaya hızla yayılan İslamiyet ile birlikte, İslami finans üzerinde durulan konulardan birisi olmuştur. Bu alanda 19. yüzyılın başlarında teorik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak, bu dönemde çoğu müslüman ülkelerin koloni idaresi altında olması, İslami finans teorisinin uygulamaya koyulmasını engellemiştir. İkinci dünya savaşından sonra müslüman ülkelerin bağımsızlığını kazanması ile birlikte, mütevazı bir şekilde ve aşamalı olarak kapsamı genişletilen faizsiz finans alanında uygulama deneyimlerine başlanmıştır (Molyneux ve Iqbal, 2005: 147).

2.2.1. İran

1935 yılına kadar Persiya olarak bilinen İran, 1979'dan beri İslam Cumhuriyeti tarafından yönetilen Ortadoğu'da yer alan bir ülkedir. 1,6 milyon kilometrekareden fazla bir alana sahip olan İran coğrafi olarak Fransa'dan neredeyse üç kat daha büyüktür (Amini vd., 2013: 19).

İran'daki İslam Devriminden önce, pratikte İslami bankacılık alanında hiçbir faaliyet yoktu ve temel olarak önde gelen dini yetkililerden bundan dolayı ciddi eleştiriler aldı. İslam Devrimi'nin zaferinden sonra, İslam ekonomisinin kurulmasına duyulan ihtiyaç, hayati önem taşıyan ihtiyaçlardan biri olarak kabul edildi (Yanmaz, 2011: 61).

Bütün yasal düzenlemelerin İslami usullere göre gerçekleştirilmesinin gerekliliği İran Anayasası'nın dördüncü maddesinde yerini almıştır. İran Parlamentosu tarafından 1983 yılında çıkarılan faizsiz bankacılık yasasıyla birlikte, faiz içeren işlemler ve faize dayalı bankacılığın her türlü faaliyetleri yasaklanmıştır. Yani, 1983 yılındaki yasayla birlikte faizsiz bankacılık İran'da zorunlu hale getirilmiştir (Özgür, 2007: 46).

İran'ın İslami kurallarla yönetiliyor olması, İslami finansa ilişkin çoğu göstergelerde sıralamada önde yer almasında etkili olmuştur. 2016'nın ilk yarısında Küresel İslami bankacılık varlıklarında %33'lük paya sahip olan İran, 2015 yılında da tekafül sektörüne 8.1 Milyar ABD Doları değerinde brüt katkı sağlamıştır (Yanmaz, 2011: 61; IFSB, 2017: 9-29).

Tablo 5’te İran’da İslami bankalara ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

Tablo 5: İran’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)

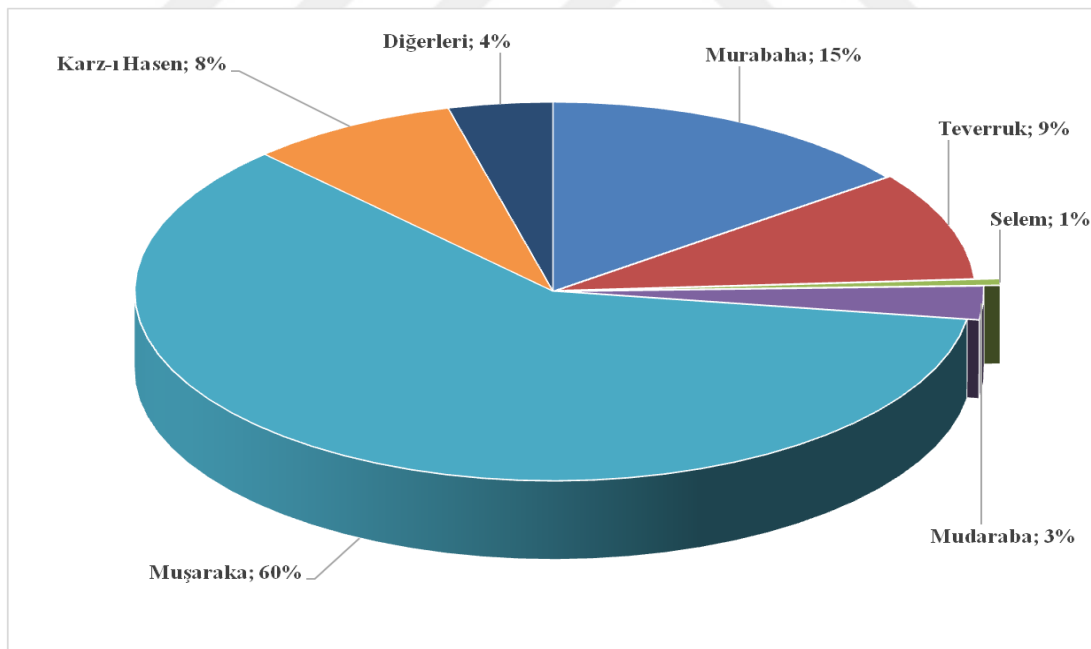
	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Bankaların Sayısı	32	34	34	34
Şube Sayısı	20.895	21.409	21.169	21.071
Personel Sayısı	227.419	230.841	223.306	222.397

Kaynak: ifsb.org

Tablo 5 incelendiğinde 2014Q4 döneminde 32 olan İslami banka sayısının 2017Q2 döneminde 34’e yükseldiği görülmektedir. Şube sayısı açısından 2014Q4 döneminde 20.895 olan şube sayısı, 2017Q2 döneminde 21.071’e yükselmiştir. Personel sayısı açısından 2014Q4 döneminde 227.419 olan personel sayısı, 2017Q2 döneminde 222.397’ye düşmüştür.

Şekil 2’de İran’da İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları verilmiştir.

Şekil 2: İran’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)



Kaynak: ifsb.org

Şekil 2 incelendiğinde İran’da en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %60 pay ile Muşaraka olduğu görülmektedir. İkinci sırada yer alan Murabaha’nın

payı ise %15'tir. Diğer İslami finansman yöntemlerinden Teverruk %9, Karz-ı Hasen %8, Mudaraba %3, Selem %1 ve Diğerleri %4'lük paya sahiptir.

2.2.2. Pakistan

Doğusunda İran ve Afganistan, kuzeyinde Keşmir ve Çin, batısında Hindistan, güneyinde de Arap denizi yer alan ve Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Güney Asya ülkesi Pakistan 1947 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur (COMCEC, 2017: 68).

Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu Pakistan'da İslami bankaların ilk fikri 1950'lerin sonlarında Pakistan'ın kırsal bölgesinde yer alan bir acenta tarafından zengin toprak ağalarının mevduatlarını fakir çiftçilere kazandırma düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Bunu yapmanın nihai amacı ise, bu tip mevduat sahiplerinin herhangi bir getiri elde etmeme koşuluyla faizsiz olarak çiftçilere vermiş oldukları kredilerle tarımsal faaliyetleri ve yaşam koşullarını iyileştirmek olmuştur. Faizsiz olmak koşuluyla verilen bu kredilerde acenta, yalnızca idari masraflarını karşılamak için az miktarda ücret talep etmiştir. Kaliteli kadroların eksikliğinin yanı sıra mevduatların yenilenmesinin talep edilmesi yüzünden uzun süre varlığını sürdüremeyen acenta, 1960'ların başlarında kapılarını kapatmıştır (Mohamed, 2010: 24).

1950'lerde İslami finans için adım atan Pakistan'da yakın zamanda İslami finans adına yaşanan önemli gelişmeler; 2014 yılında uluslararası sukuk pazarına girişi, 2015 yılında sukuk kurallarının geliştirilmesi, 2015'te Tekafül Pencere İşlemleri Çerçevesinin başlatılması ve 2015 yılının sonlarında Merkez bankası tarafından Lahore, Karaçi ve Peşaver'de İslami Finans için Üç Mükemmeliyet Merkezinin kurulmasıdır (COMCEC, 2017: 68).

2016'nın ilk yarısında küresel İslami bankacılık varlıklarında Pakistan'ın payı %1.1'dir. 2016 yılında kamu tarafından gerçekleştirilen 59.4 Milyar ABD Doları değerindeki sukuk ihracının %4.8'i Pakistan tarafından gerçekleştirilmiştir (IFSB, 2017: 9-16).

Tablo 6'da Pakistan'da İslami bankalara ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

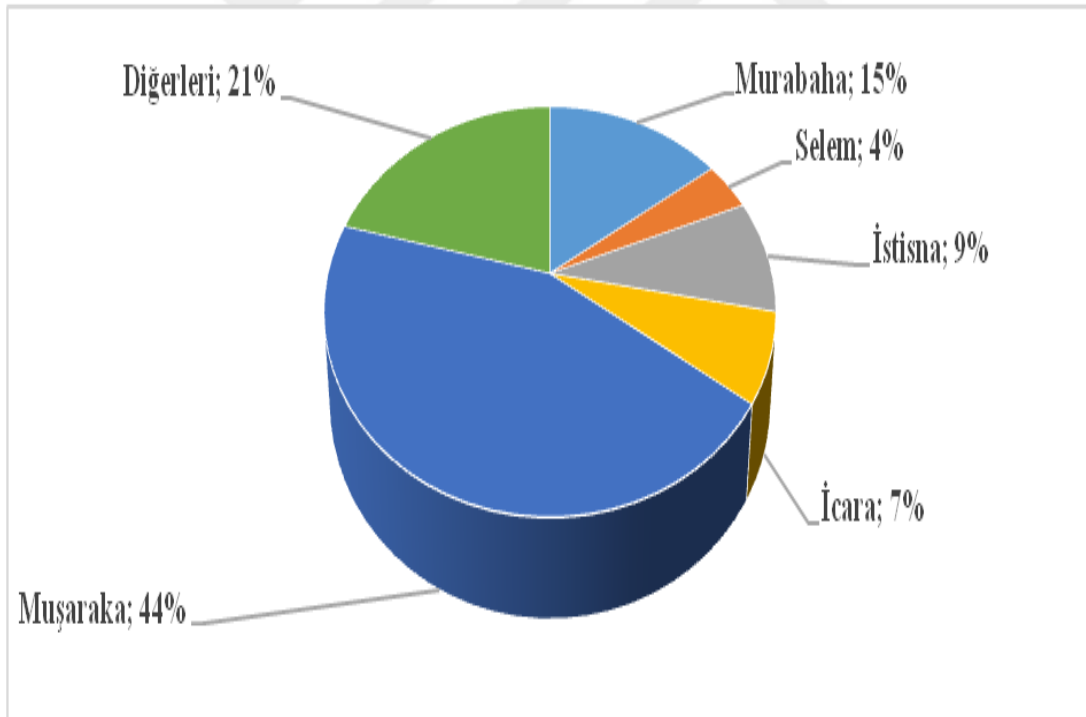
Tablo 6: Pakistan’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)

	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Bankaların Sayısı	5	6	5	5
Şube Sayısı	1.017	1.314	1.382	1.345
Personel Sayısı	12.908	15.379	16.492	16.749

Kaynak: ifsb.org

Tablo 6 incelendiğinde 2014Q4 döneminde 5 olan İslami banka sayısının 2015Q4 döneminde 6’ya yükseldiği, 2017Q2 döneminde tekrar 5’e düştüğü görülmektedir. Şube sayısı açısından 2014Q4 döneminde 1.017 olan şube sayısı, 2017Q2 döneminde 1.345’e yükselmiştir. Personel sayısı açısından 2014Q4 döneminde 12.908 olan personel sayısı, 2017Q2 döneminde 16.749’a yükselmiştir.

Şekil 3’te Pakistan’da İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları verilmiştir.

Şekil 3: Pakistan’da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)

Kaynak: ifsb.org

Şekil 3 incelendiğinde Pakistan’da en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %44 pay ile Muşaraka olduğu görülmektedir. Diğer İslami finansman

yöntemlerinden Murabaha %15, İstisna %9, İcara %7, Selem %4 ve Diğerleri %21'lik paya sahiptir.

2.2.3. Mısır

Mısır; Nil Vadisi ve Deltası, Batı Çölü, Doğu Çölü ve Sina Yarımadası olmak üzere dört farklı bölümden oluşmaktadır. Yaklaşık 95 milyon nüfusa sahip olan Mısır'da nüfusun yaklaşık %98'i Nil Vadisi ve Süveyş kanalının verimli bölgelerinde yaşamaktayken, yaklaşık %50'si kentsel alanlarda yaşamaktadır (United Kingdom: Home Office, 2017: 7-8).

Mısır'da İslami finans adına ilk gelişme 1963 yılında meydana gelmiştir. Sıra dışı hayal gücü ve girişimci yeteneği olan Mısırlı Ahmet El-Neccar, faizsiz bankacılık fikrini uygulamaya dökmek için 1963 yılında öncü bir girişimde bulunmuştur (Çizakça, 1996: 195). Girişimin ortaya çıkmasında, II. Dünya savaşı sonrasında, Alman tasarruf bankalarının Almanya'nın hızlı kalkınmasında oynadığı rol etkili olmuştur. Bu durumdan etkilenen Ahmet El-Naggar, bu bankacılık sistemini İslam dini ekseninde, İslam'ın kültürel ve iktisadi değerleri ile somutlaştırmak istemiştir (Erkuş ve Çenberlitaş, 2016: 247). İlk deneyimini gerçekleştirmek üzere Ahmet El-Naggar, 48000 kişinin yaşadığı Nil yakınlarındaki küçük bir şehir olan Mith Ghamr'ı seçmiştir (Çizakça, 1996: 195). Bankanın kuruluş amacı, kırsal kesimde yer alan üreticileri, tefecilerden ve aracılardan kurtarmak olmuştur (Erkuş ve Çenberlitaş, 2016: 247). Çalışmaya başlamasıyla birlikte banka, hızla şubeleşerek katılımcılarına sunduğu faaliyet alanlarındaki çeşitlilikle birlikte yüksek kârlar elde etmiştir. Temelini tekâfûl sistemi oluşturan bu özgün uygulamada faaliyetler daha çok risk sermayesi yani “venture-capital” ile “para vakfı” bileşiminde sürdürülmüştür. Gerçekleştirilen bu yapı; bankacılık, kâr zarar ortaklığı (ticari ortaklık), barter (takas), tekâfûl (İslami sigorta), icara (leasing) gibi finansman yöntemlerini de içinde barındırır nitelikte hizmetler sunmuştur. Mevduat sahiplerine herhangi bir faiz ödemesi söz konusu olmamış sadece küçük çaplı olacak şekilde karz-ı hasen uygulamasıyla kredi uygulamalarından yararlanmaları sağlanmıştır (Çelik, 2016: 162). Bankanın kuruluş aşamasında Almanya'dan destek alınmış, bir süre sonra Almanya, Ahmet El-Naggar'ın çabasının faizsiz bankacılık üzerine

olduğunu anlamış ve desteğini yarıda kesmiştir. Ahmet El-Naggar tarafından kurulan faizsiz banka, dört yıllık faaliyet sürecinden sonra 1967 yılının ortalarında siyasi nedenlerden dolayı kapanmıştır (Erkuş ve Çenberlitaş, 2016: 247; Muhamad, 2016: 105). Gerçekleştirilen bu deneyim her ne kadar sonunda başarıya ulaşamasa da diğer faizsiz bankalara öncülük etmesi açısından önemli olmuştur (Erkuş ve Çenberlitaş, 2016: 247).

1971 yılına gelindiğinde faizsiz finansal kurum olan Nasır Sosyal Bankasının kurulmasıyla birlikte Mısır'da bir başka girişim meydana gelmiştir. Bu bankanın önemi ise ilk kez Müslüman ülkedeki bir hükümetin faizsiz bir kurumun kurulması için ilgi göstermesidir (Ariff ve Iqbal, 2011: 82). Bankanın sermayesi, cumhurbaşkanının bu amaçla belirlediği devlet bütçesi kaynakları dışında tahsis edilen fonlardan oluşturulmuştur. Buna ek olarak para, kamu kurum ve kuruluşlarından tahsis edilmiştir (Alharbi, 2015: 14). Nasır Sosyal Bankasının amaçları arasında fakir ve ihtiyaç sahiplerine faizsiz kredi sağlamak, öğrencilere burs sağlamak, kâr/zarar paylaşımına dayanan küçük projelere mikro krediler sağlamak yer almıştır. Amaçları açısından sosyal olmasına rağmen devletin faizsiz bankacılığa ilgili olması, Müslüman işadamlarının fonlarını nerede değerlendirmeleri konusunda önemli sinyaller göndermesi açısından önemli olmuştur (Ariff ve Iqbal, 2011: 83). Bankanın kuruluşundaki yasada her ne kadar bankanın İslam hukukuna uyması gerektiği belirtilmese de banka, Uluslararası İslami Bankalar Birliği üyesi olduğu için İslami bir banka olarak kabul edilmiştir (Alharbi, 2015: 14).

Belli bir orana kadar faize izin verilmekte olan Mısır'da İslami bankacılık sisteminin de var olması ülkede faizli ve faizsiz bankacılık sisteminin bir arada yer aldığını göstermektedir. Geleneksel bankacılığa alternatif olarak gelişmekte olan İslami bankacılık sistemi Mısır'ın finansal sisteminde önemi büyüktür. Mısır ve Suudi Arabistan ortaklığında 1977 yılında kurulan Mısır Faysal İslam Bankası ve sonraki yıllarda kurulan ancak tamamen Mısır'a ait olan Uluslararası Yatırım Bankası Mısır'ın İslami finans sisteminde önde gelen iki bankadır (Çobankaya, 2014: 36). 2016'nın ilk yarısında Mısır'ın küresel İslami bankacılık varlıklarındaki payı %1'dir (IFSB, 2017: 9).

Tablo 7'de Mısır'da İslami bankalara ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

Tablo 7: Mısır’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)

	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Banka Sayısı	3	3	3	3
Şube Sayısı	129	130	134	134
Personel Sayısı	4.832	4.980	4.962	4.928

Kaynak: ifsb.org

Tablo 7 incelendiğinde 2014Q4 döneminde 3 olan İslami banka sayısının 2017Q2 döneminde de değişmediği görülmektedir. Şube sayısı açısından 2014Q4 döneminde 129 olan şube sayısı, 2017Q2 döneminde 134’e yükselmiştir. Personel sayısı açısından 2014Q4 döneminde 4.832 olan personel sayısı, 2017Q2 döneminde 4.928’e yükselmiştir.

2.2.4. Birleşik Arap Emirlikleri

Dubai, Abu Dabi, Resü'l-Hayme, Ummül Kayveyn, Acman, Fuceyre, Şarika olmak üzere yedi emirlikten oluşan Birleşik Arap Emirliklerinin İslami Finansta yaşamış olduğu ilk gelişme ise 1975’e dayanmaktadır. 1975 yılında Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki ilk ticari İslam bankası olan Dubai İslam Bankası’nın (DIB) kurulmasıyla birlikte İslami bankacılık sektörü gelişiminde büyük bir ivme kazanmıştır (Sakarya, 2016: 2; Çobankaya, 2014: 34). Anonim şirket olarak kurulan DIB’in kurucuları ise Saeed Lootah, Nasır Lootah, Sultan Lootah, Muhammed Lootah ve Abdullah Saeed olmuştur. Dubai valisi Şeyh Raşid El-Maktum, 12 Mart 1975’ten itibaren bankanın kurulmasına izin veren Amiri Kararnamesini yayımlamıştır. Sermayesi her biri 500’lük olan 100.000 adete bölünmüş toplamda 50 milyon Arap Emirlikleri Dirhemi değerine sahip bankanın kurucuları tam olarak ödenmiş olan 5 milyon değerindeki hisselerden 10.000 hisse satın almıştır. Banka, genel olarak ilk özel İslam bankası olarak düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar DIB’a ilk İslami banka gözüyle bakmaktadırlar (Alharbi, 2015: 15). 1975’te kurulan DIB’in İslami bankacılık sisteminin ilk somut örneği olarak değerlendirilmesinin nedeni, bankanın tarım, sanayi ve emlak gibi önemli konularda finansman tedarikini sağlamasıdır. Tasarruf sahiplerinin ve yatırımcıların ellerinde bulunan fonları toplayan banka, bu fonlarla sermaye teşekkülü oluşturmaktadır. Toplamış olduğu fonları verimli reel sektörlerde ortaklık kurup transfer ederek değerlendiren banka, dönem sonuna gelindiğinde sektörlerin kârlarından almış olduğu kâr paylarını

bankaya para yatıran mevduat sahiplerine (mudilerine) dağıtmaktadır (Çelik, 2016: 162).

1975 yılında DIB ile İslami finans yolculuğuna başlayan Birleşik Arap Emirliklerinde 2016'nın ilk yarısında İslami bankacılığın toplam bankacılıktaki payı %19.6'dır. 2016'nın ilk yarısında küresel İslami bankacılık varlıklarından almış olduğu pay %9'dur. 2016 yılında kamu tarafından gerçekleştirilen 59.4 Milyar ABD Doları değerindeki sukuk ihracının %8.1'i Birleşik Arap Emirliklerine aittir. 2016 yılında finans ve finans dışı kurumlar tarafından gerçekleştirilen 15.4 Milyar ABD Dolarlık sukuk ihracının %18.3'ü Birleşik Arap Emirlikleri tarafından gerçekleştirilmiştir (IFSB, 2017: 8-18).

Tablo 8'de Birleşik Arap Emirliklerinde İslami bankalara ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

Tablo 8: Birleşik Arap Emirliklerinde İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)

	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Bankaların Sayısı	8	8	8	8
Şube Sayısı	302	307	305	301
Personel Sayısı	8.509	9.318	8.366	8.513

Kaynak: ifsb.org

Tablo 8 incelendiğinde 2014Q4 döneminde 8 olan İslami banka sayısının 2017Q2 döneminde de değişmediği görülmektedir. Şube sayısı açısından 2014Q4 döneminde 302 olan şube sayısı, 2017Q2 döneminde 301'e düşmüştür. Personel sayısı açısından 2014Q4 döneminde 8.509 olan personel sayısı, 2017Q2 döneminde 8.513'e yükselmiştir.

2.2.5. Sudan

Mısır, Eretria, Etiyopya, Çad, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudanla sınır olan Sudan bir Kuzey Afrika ülkesidir. Güney Sudan'dan ayrılma yılı olan 2011 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programına göre Sudan'da nüfusun %97'den fazlası Müslümandır. Hristiyanlığa ve Afrika geleneksel dinine tabi olanlar ise kalan %3'lük kesimdir (COMCEC, 2017: 84).

Sudan’da İslami finansın gelişimi 1976 yılına dayanmaktadır. Prens Muhammed Al-Fisal ve bazı işadamlarının Şubat 1976’da Sudan Cumhurbaşkanından onay almasının ardından Faysal İslam Bankasının kurulması için zemin hazırlanmıştır. 4 Nisan 1977 tarihinde, 9 Sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesi uyarınca halka açık anonim şirket olarak Faysal İslam Bankası kurulmuştur. Bankanın kuruluşunda, Sudan’dan Suudi Arabistan’dan ve Körfez ülkelerinden bir araya gelen 86 kişinin bankanın sermayesinin yarısını sağlama teklifinde bulunmaları etkili olmuştur. Sermayesi, birim değeri 10.000 Sudan poundluk olan 600 adete bölünmüş toplamda 6 milyon Sudan poundu değerine sahip olan bankanın sahipliğinin %40’ı Suudi Arabistan’a, %40’ı Sudan’a olmak üzere kalan %20’si diğer ülkelerdeki halka arz edilmiştir. 1981 ve 1982 yılında sermayesi artan banka buna ilave olarak bankalara uygulanan bazı kanunlardan ve vergilerden muaf tutulmuştur (Alharbi, 2015: 15).

1980 yılında bankacılık sistemi için önemli bir adım atılarak 7 yabancı bankanın ve bir de İslami usullerle çalışan bankanın kurulmasına izin verilmiştir. Böylece Faysal İslam bankasının yanı sıra el-Todaman’ın da İslami bankacılık sistemine dahil olmasıyla bu alandaki banka sayısı ikiye yükselmiştir. 1984 yılında hükümet tüm kamu ticaret bankalarına İslami usullerle çalışan şubeler açmalarını önererek dönüm noktası niteliğinde adım atmıştır (Çobankaya, 2014: 34-35).

2016’nın ilk yarısında küresel İslami bankacılık varlıklarında Sudan’ın payı %1.3’tür (IFSB, 2017: 9).

Tablo 9’da Sudan’da İslami bankalara ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

Tablo 9: Sudan’da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2014Q4-2017Q2)

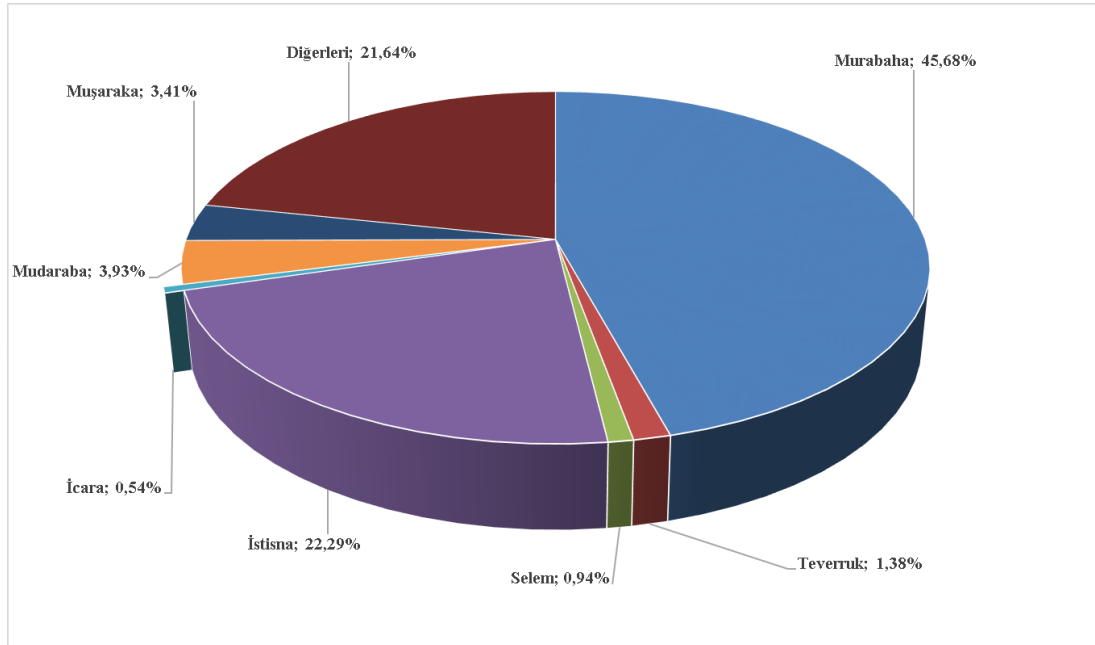
	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Bankaların Sayısı	37	37	37	37
Şube Sayısı	762	781	853	806

Kaynak: ifsb.org

Tablo 9 incelendiğinde 2014Q4 döneminde 37 olan İslami banka sayısının 2017Q2 döneminde de değişmediği görülmektedir. Şube sayısı açısından 2014Q4 döneminde 762 olan şube sayısı, 2017Q2 döneminde 806’ya yükselmiştir.

Şekil 4'te Sudan'da İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları verilmiştir.

Şekil 4: Sudan'da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)



Kaynak: ifsb.org

Şekil 4 incelendiğinde Sudan'da en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %45.68 pay ile Murabaha olduğu görülmektedir. Diğer İslami finansman yöntemlerinden İstisna %22.29, Mudaraba %3.93, Muşaraka %3.41, Teverruk %1.38, Selem %0.94, İcara %0.54 ve Diğerleri %21.64'lük paya sahiptir.

2.2.6. Dünya'da İslami Finans Alanında Yaşanan Diğer Önemli Gelişmeler

1970'li yılların sonlarından itibaren günümüze kadar Dünya'da İslami finans alanında yaşanan diğer önemli gelişmeler Tablo 10'da verilmiştir:

Tablo 10:1979 ve Sonrasında İslami Finans Alanında Yaşanan Gelişmeler

1979 - 1990	1979 yılında Suudi Arabistan'da İslami Sigorta Limited Şirketi kurulmuştur.
	1982 yılından itibaren çeşitli ülkelerde Al-Baraka Grup kurulmuştur.
	1981 yılında İslam Bankacılığı ve Ekonomi Uluslararası Enstitüsü kurulmuştur.
	1981 yılında Bahreyn İslam Bankası kurulmuştur.
	1981 yılında Suudi Arabistan'da İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI) kurulmuştur.
	1981 yılında Bahreyn Bankacılık ve Finans Enstitüsü (BIBF) kurulmuştur.

	1982 yılında Katar İslam Bankası kurulmuştur.
	1983 yılında Islamic Bank Bangladesh Limited kurulmuştur.
	1983 yılında Fetva ve Şeriat Hakkında Üst Denetim Komisyonu kurulmuştur.
	1983 yılında BAE’de Bankacılık ve Finans Enstitüsü Emirlikleri (EIBFS) kurulmuştur.
	1983 yılında Danimarka’da Lüksemburg İslami Finans Evi kurulmuştur.
	1983 yılında Danimarka Uluslararası İslam Bankası kurulmuştur.
	1983 yılında Avustralya’da İslam Yatırım Şirketi kurulmuştur.
	1983 yılında Belçika’da Lüksemburg İslami Tekafül Şirketi kurulmuştur.
	1983 yılında Bahamas’da İslami Tekafül kurulmuştur.
	1985 yılında Suudi Arabistan’da Al Raijhi Bankacılık ve Yatırım Şirketi kurulmuştur.
	1985 yılında Londra, Tunus ve Türkiye’de Al Baraka İslami Banka Grubu kurulmuştur.
	1989 yılında Birleşik Krallık’ta AHZ Küresel İslami Finans kurulmuştur.
1990-2000	1991 yılında Birleşik Krallık’ta İslami Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü (IIBI) kurulmuştur.
	1992 yılında Pakistan’da İslam Ekonomisi Merkezi (CIE) kurulmuştur.
	1992 yılında Endonezya’da Muamalat Enstitüsü, Muamalat Bankası kurulmuştur.
	1993 yılında Bank Islam Brunei Darussalam kurulmuştur.
	1993 yılında İslami bankalar arası para hareketlerinin nasıl işleyeceği hakkında para piyasası rehberi yayınlanmıştır.
	1993 yılında Brunei’de Tekafül TAIB kurulmuştur.
	1993 yılında Brunei’de Tekafül IBB kurulmuştur.
	1994 yılında PT Syarikat Tekafül Endonezya kurulmuştur.
	1995 yılında PT Asuransi Takaful Indunesia kurulmuştur.
	1995 yılında Singapur’da Syarikat Tekafül kurulmuştur.
2000-	1995 yılında ABD’de Harvard İslami Finans Projesi (HIFP) başlatılmıştır.
	1996 yılında Endonezya’da PT Asuransi Takaful Umum kurulmuştur.
	2001 yılında Bahreyn’de İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Genel Konseyi (CIBAFI) kurulmuştur.
	2002 yılında Bahreyn’de Likitide Yönetim Merkezi (LMC) kurulmuştur.
	2005 yılında Uzlaşma ve Ticari Tahkim için Uluslararası İslam Merkezi (IICRCA) kurulmuştur.

Kaynak: ECB, 2013: 21; Çelik, 2016: 163; Alharbi, 2015: 16; Waemustafa, 2013: 9; IDB vd., 2007: 4; Muhamad, 2016: 106; Ariff ve Iqbal, 2011: 75-76; Çelik, 2016: 165; Çürük, 2013: 108; Najat, 2010: 27.

Sadece bölgesel olarak gelişmekle kalmayan İslami finans aynı zamanda küresel olarak da gelişimini sürdürmüştür. 1990’lı yılların başından itibaren İslami finansal ürünler Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri piyasasına da girmeye başlamıştır. İslami finansal hizmetlerin küresel olarak yayılmasında Müslümanların Avrupa’ya ve ABD’ye olan göçleri etkili olmuştur. Göç ettikleri yerlerde de İslami prensiplere göre yaşamayı tercih eden Müslümanların talebi birçok geleneksel banka

tarafından karşılanmıştır. Avrupa’da bu bankalara verilecek örnekler arasında Deutsche Bank, HSBC ve Lloyds TBS yer almaktadır (Verhoef vd., 2008: 19).

İslami finansal sistemin ürün, kurum ve coğrafi olarak gelişimi yıllar itibariyle Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11: İslami Finansal Sistemin Ürün, Kurum ve Coğrafi Olarak Gelişimi (1960-2000 Sonrası)

	1960-1970	1970-1980	1980-1990	1990-2000	2000-
Ürünler	*Tasarruf Bankaları Ürünleri: Karz-ı Hasen Mudaraba Muşaraka	*Ticari Banka Ürünleri: Karz-ı Hasen Mudaraba Muşaraka Murabaha Salam	*Ticari Banka Ürünleri *İslami Sigortacılık Ürünleri Genel ve Aile Tekafülü	*Ticari Banka Ürünleri *İslami Sigortacılık Ürünleri *Yatırım Fonları *İslami Bonolar *Hisse Senetleri	*Ticari Banka Ürünleri *İslami Sigortacılık Ürünleri *Yatırım Fonları *Bonolar *Hisse Senetleri *Yapılandırılmış Ürünler
Kurumlar	*Tasarruf Bankaları	*Ticari Bankalar	*Ticari Bankalar *Sigorta Şirketleri *Yatırım Kurumları	*Ticari Bankalar *Sigorta Şirketleri *Yatırım Kurumları *Portföy Yönetim Şirketleri *Aracı Kurumlar	*Ticari ve Yatırım Bankaları *Sigorta Şirketleri *Yatırım Kurumları *Portföy Yönetim Şirketleri *Aracı Kurumlar *E-Ticaret
Bölge	*Körfez Arap Ülkeleri *Orta Doğu	*Körfez Arap Ülkeleri *Orta Doğu	*Körfez Arap Ülkeleri *Orta Doğu *Asya *Pasifik	*Körfez Arap Ülkeleri *Orta Doğu *Asya *Pasifik	*Körfez Arap Ülkeleri *Orta Doğu *Asya *Pasifik *Avrupa *Amerika

Kaynak: Çelik, 2016: 166.

Ürün, kurum ve coğrafi gelişimi yıllar itibariyle Tablo 11’de verilen İslami finans sistemi günümüzde beş şekilde kendini göstermektedir:

- Bankalar ve finansal kurumlar, İslami finansal sisteme aktif olarak destek veren hükümetlerin bulunduğu ülkelerde faaliyet göstermektedir.
- İslami bankalar ve finansal kurumlar, geleneksel (batı) kurumlarla rekabet eden özel kurumsal sektörde faaliyet göstermektedir.
- İslami bankacılık; geleneksel İslami bankaların yanı sıra İslami pencereler aracılığıyla geleneksel ticari bankalar ve banka dışı finansal kuruluşlar tarafından da uygulanmaktadır.
- Çok uluslu finans kuruluşları (İslam Kalkınma Bankası gibi) İslam hukuku ilkeleri üzerinde çalışmaktadır.

- İslami sermaye piyasası araçları (yatırım fonları, sukuk) ve sigorta (tekafül) İslami finansta yer alan önemli finansman yöntemlerindendir. Sukuk ihracına ilişkin kısmi olarak finanse edilen Londra Olimpiyat Köyü ve Shard Binası örnek verilebilir (RBF, 2015: 5).

2.2.7. Dünya’da İslami Finansla İlişkin Göstergeler

2016 yılına ilişkin İslami finans bileşenlerinin bölgesel olarak dağılımı Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12: İslami Finans Bileşenlerinin Bölgesel Olarak Dağılımı (Milyar ABD Doları) (2016)

Bölge	Bankacılık Varlıkları	Sukuk İhracı	İslam Fonu Varlıkları	Tekafül Katkıları
Asya	218.6	182.7	19.8	4.4
Körfez İşbirliği Konseyi	650.8	115.2	23.4	11.7
Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Körfez İşbirliği Konseyi Hariç)	540.5	16.6	0.2	8.4
Afrika (Kuzey Afrika Hariç)	26.6	1.9	1.5	0.6
Diğerleri	56.9	2.1	11.2	-
Toplam	1.493,40	318.5	56.1	25.1

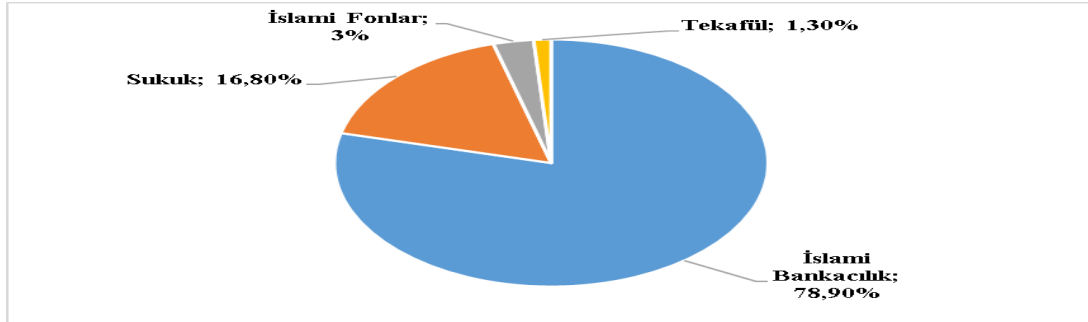
Kaynak: IFSB, 2017: 7.

Tablo 12 incelendiğinde 2016 yılı itibariyle küresel İslami bankacılık varlıklarının (aktif büyüklüğü) 1493.40 milyar ABD doları olduğu görülmektedir. İslami finans bankacılık varlıklarının yaklaşık %43’üne sahip olan Körfez İşbirliği Konseyi bölgesi bu bileşen açısından ilk sırada yerini almıştır. 2016 yılına ilişkin gerçekleşen toplam sukuk ihracı 318.5 milyar Amerikan dolarıdır. Toplam sukuk ihracının yaklaşık %57’sini gerçekleştiren Asya bölgesi bu alanda dikkatleri üzerine çekmektedir. Bir başka bileşen olan İslam fonu varlıklarına ilişkin 2016 yılında gerçekleşen değer 56.1 milyar Amerikan doları olmuştur. İslam fonu varlıklarının yaklaşık %42’sine sahip olan Körfez İşbirliği Konseyi bu alanda ilk sırada yerini almıştır. Son olarak 2016 yılı tekafül katkıları incelendiğinde 25.1 milyar Amerikan

doları bir katkı gerçekleştiği görülmektedir. Tekafüle en fazla katkıyı yapan bölge ise toplam katkının yaklaşık %46'sına sahip olan Körfez İşbirliği Konseyi olmuştur.

Şekil 5'te 2016 yılında İslami finans bileşenlerinin toplam İslami finans sisteminden almış olduğu paylar verilmiştir.

Şekil 5: İslami Finans Bileşenlerinin Toplam İslami Finans Sisteminden Aldığı Paylar (2016)



Kaynak: IFSB, 2017: 8.

Şekil 5 incelendiğinde 2016 yılında 1.493,40 Milyar ABD Doları değerine sahip olan İslami bankacılık sisteminin İslami finans sisteminin %78,90'ını oluşturduğu ve birinci sırada yer aldığı görülmektedir. İslami sermaye piyasasına ait bileşenler olan Sukuk ve İslami fonlar sırasıyla İslami finans sisteminin %16,80'ini ve %3'ünü oluşturmaktadır. Tekafül piyasası ise 25.1 Milyar ABD Doları değeriyle İslami finans sisteminin %1,30'unu oluşturmaktadır.

Tablo 13'te 2013Q4-2017Q2 dönemine ilişkin Dünya'da İslami bankaların sayısı, İslami banka şubelerinin sayısı ve İslami bankalarda çalışan sayısı verilmiştir.

Tablo 13: Dünya'da İslami Bankalara İlişkin Seçilmiş Göstergeler (2013Q4-2017Q2)

Göstergeler	2013Q4	2014Q4	2015Q4	2016Q4	2017Q2
İslami Bankaların Sayısı	163	165	169	169	172
İslami Banka Şubelerinin Sayısı	28.714	28.787	29.855	29.788	29.681
İslami Bankalarda Çalışan Sayısı	349.716	364.099	390.061	382.875	384.766

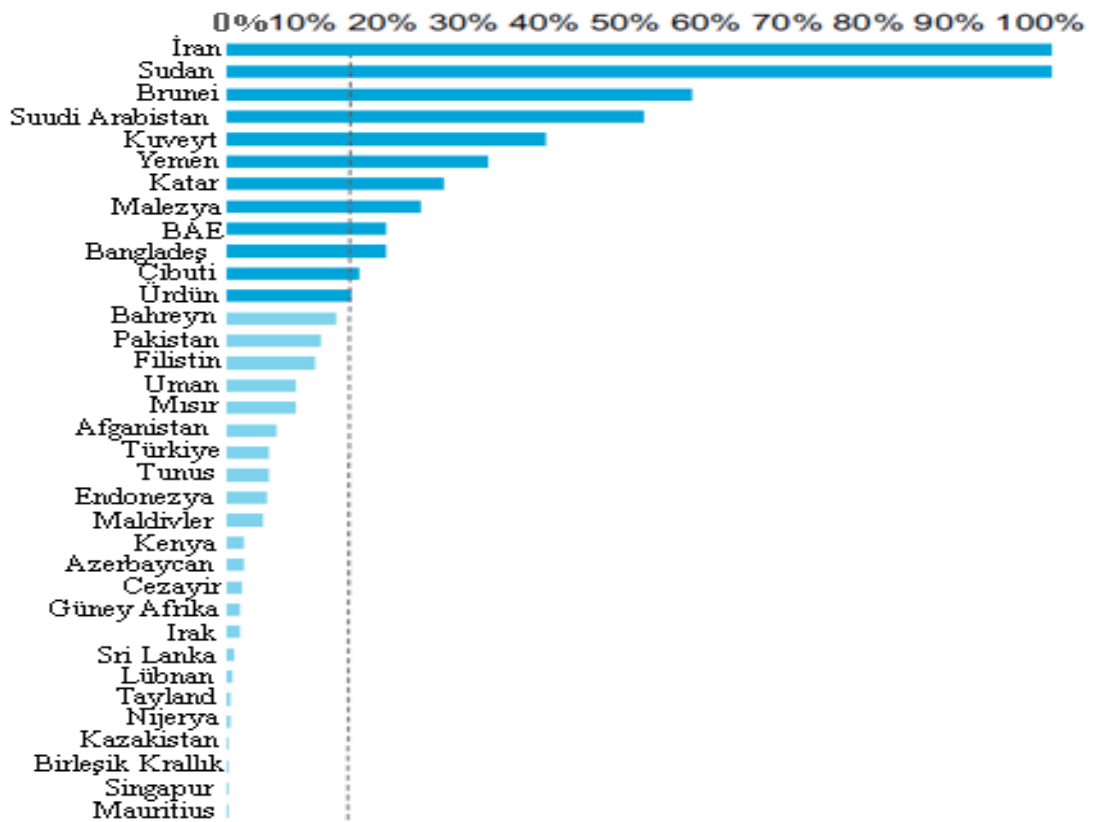
Kaynak: ifsb.org

Tablo 13 incelendiğinde 2013Q4 döneminden 2017Q2 dönemine kadar İslami bankaların sayısının sürekli artış trendinde olduğu görülmektedir. 2013Q4

döneminde 163 olan İslami bankaların sayısı, 2017Q2 dönemine gelindiğinde 172'ye ulaşmıştır. İslami banka şubelerinin sayısı 2013Q4 döneminde 28.714 iken, 2015Q4 dönemine kadar 29.855'e yükselmiş, 2017Q2 döneminde 29.681'e düşmüştür. İslami bankalarda çalışan sayısı 2013Q4 döneminde 349.716 iken, 2015Q4 döneminde 390.061'e yükselmiş, 2017Q2 döneminde 384.766'ya düşmüştür.

Şekil 6'da 2016'nın ilk yarısı için seçilmiş ülkelerde İslami bankacılığın toplam bankacılıktaki payı verilmiştir.

Şekil 6: İslami Bankacılığın Toplam Bankacılıktaki Payı (2016'nın İlk Yarısı)



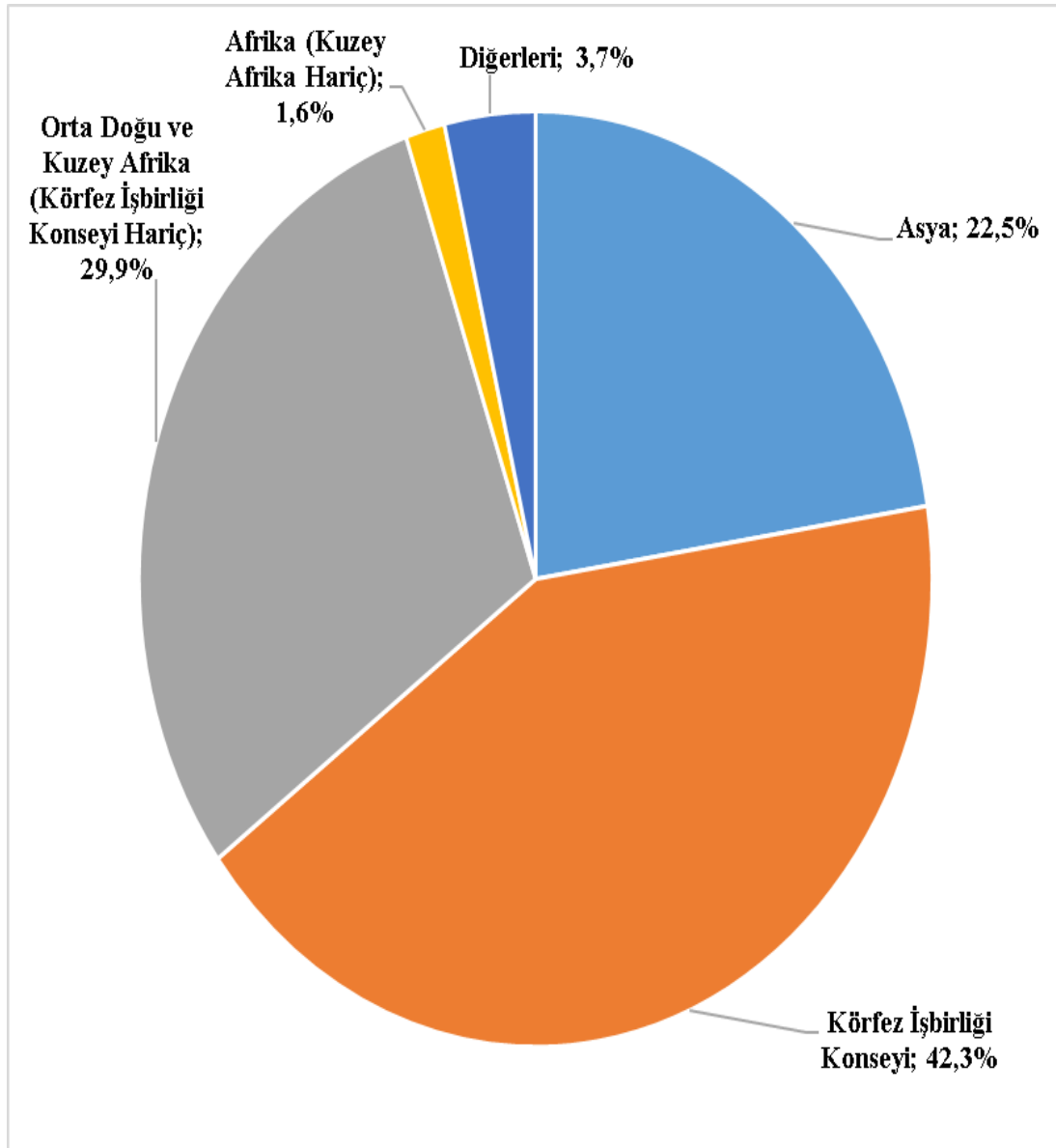
Kaynak: IFSB, 2017: 8.

Şekil 6'ya göre İslami bankacılığın toplam bankacılıktaki payı en yüksek olan ülke %100'lük oranlara sahip olan İran ve Sudandır. %50'nin üzerinde paya sahip olan iki ülke ise %51,1 ile Suudi Arabistan, %57 ile Brunei'dir. Diğer ülkelerden Kuveyt %39; Katar %26,6; Malezya %23,8; BAE %19,6; Cibuti %16,2; Ürdün %15,2; Afganistan %5,9; Maldivler %4,3 ve Irak %1,5'lik paya sahiptir. Şekilde

İslami bankacılığın toplam bankacılıktaki payı %15'den fazla olan ülkeler koyu mavi ile gösterilmiştir (IFSB, 2017: 8).

Şekil 7'de 2016 yılında İslami finans sisteminden bölgelerin almış olduğu paylar verilmiştir.

Şekil 7: İslami Finans Sisteminden Bölgelerin Aldığı Paylar (2016)



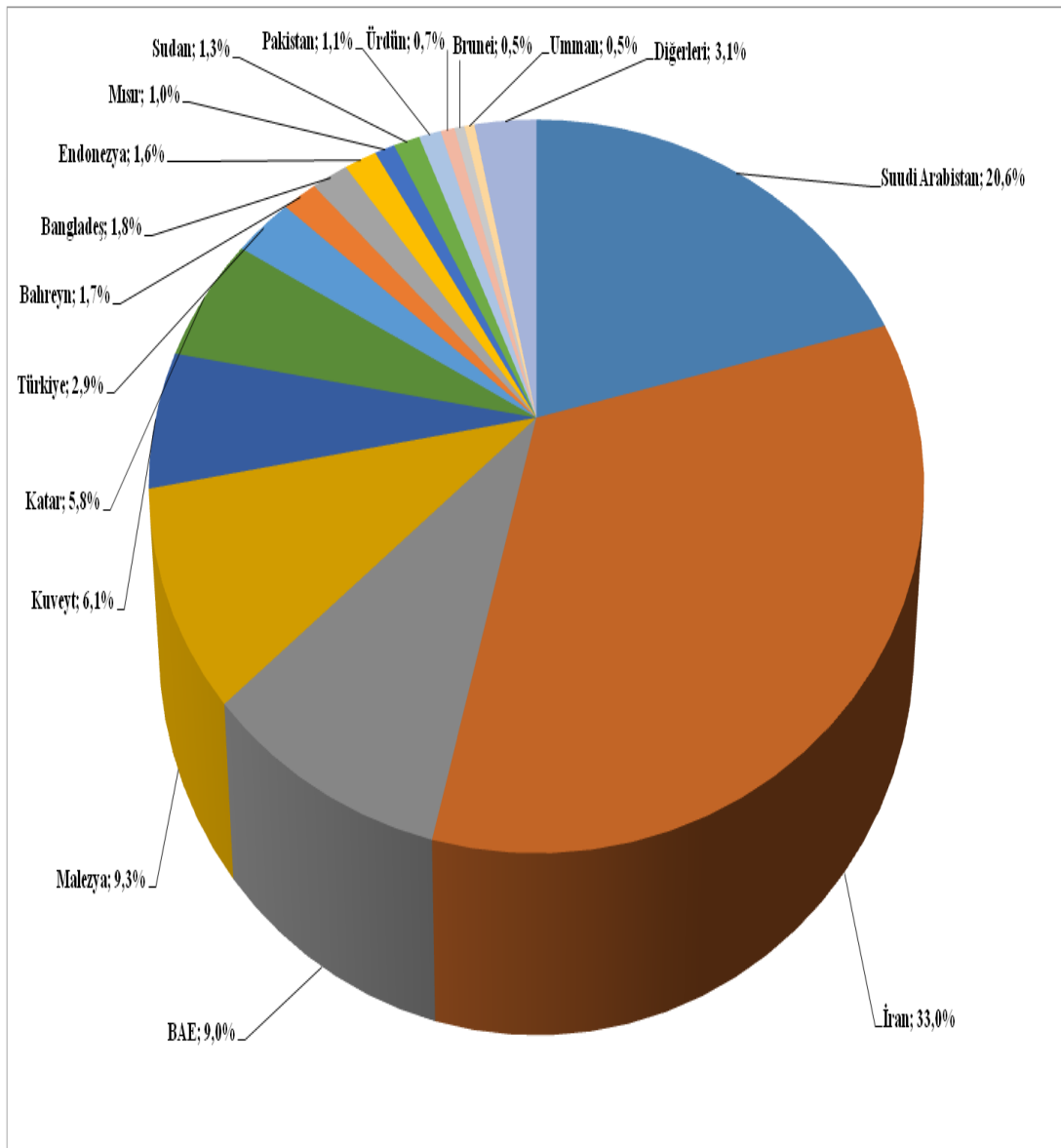
Kaynak: IFSB, 2017: 9.

Şekil 7'ye göre İslami finans sisteminden alınan paylarda birinci sırayı %42,3 ile Körfez İşbirliği Konseyinin aldığı görülmektedir. İkinci sırada %29,9'luk paya

sahip olan Orta Doğu ve Kuzey Afrika (Körfez İşbirliği Konseyi Hariç) bölgesi yer almaktadır. Üçüncü sırada %22,5 ile Asya bölgesi yer almaktadır. Afrika (Kuzey Afrika Hariç) bölgesinin payı %1,6 iken, diğerlerinin payı %3,7'dir.

Küresel İslami bankacılık varlıklarından ülkelerin almış olduğu paylar Şekil 8'de verilmiştir.

Şekil 8: Küresel İslami Bankacılık Varlıklarında Ülkelerin Payları (2016'in İlk Yarısı)



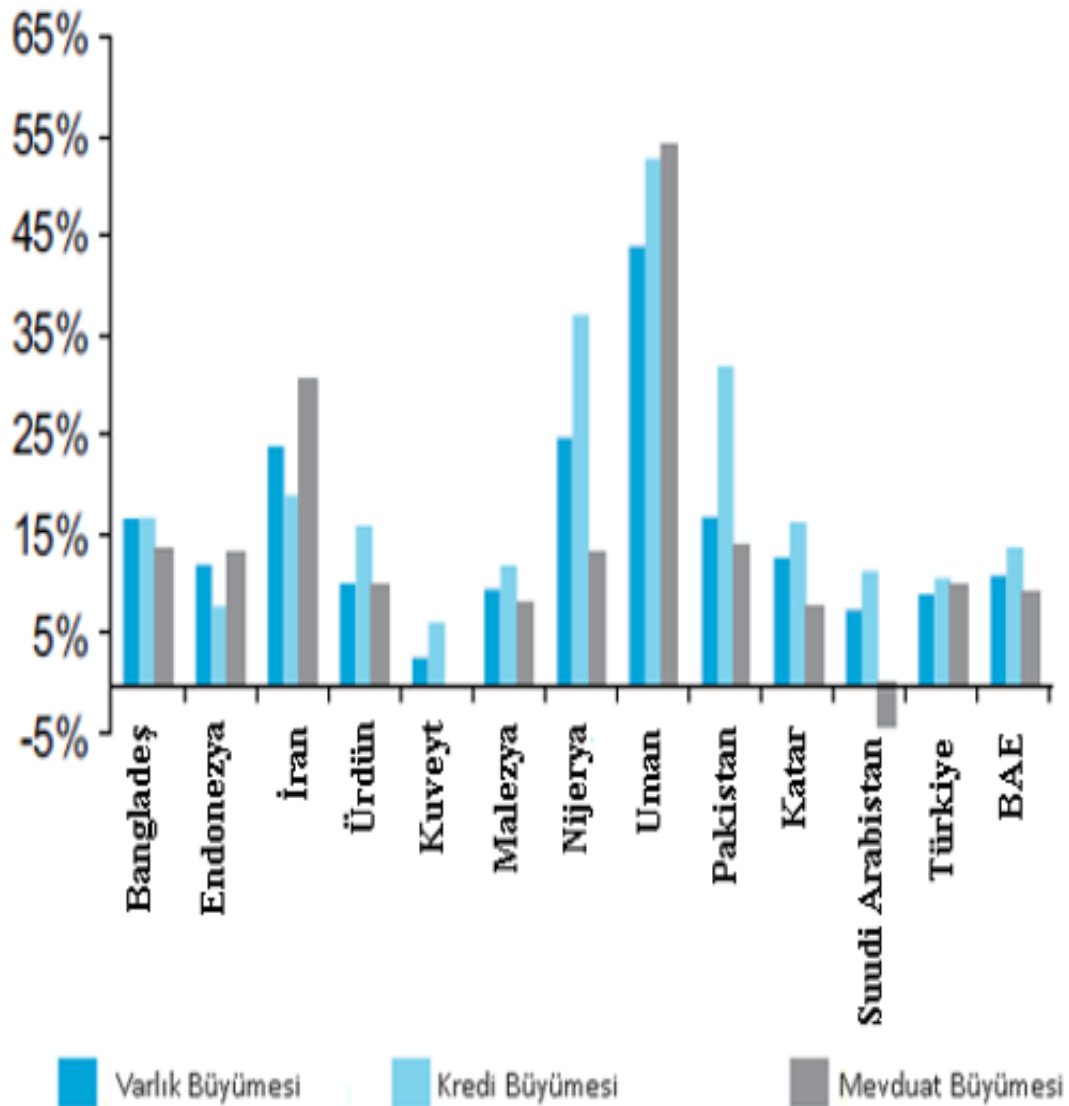
Kaynak: IFSB, 2017: 9.

Şekil 8 incelendiğinde küresel İslami bankacılık varlıklarından ülkelerin almış olduğu paylarda İran'ın %33'lük payla ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İran'dan

sonra ikinci sırada %20.6'lık payla Suudi Arabistan yerini almıştır. Malezya %9.3'lük payla sıralamada üçüncü olarak yerini alırken, Türkiye %2.9'luk bir payla yedinci sırada yerini almıştır.

2016Q2 döneminde İslami bankacılığın seçilmiş ülkelerde yıllık ortalama büyümesi Şekil 9'da verilmiştir.

Şekil 9: İslami Bankacılığın Seçilmiş Ülkelerde Yıllık Ortama Büyümesi (2016Q2)



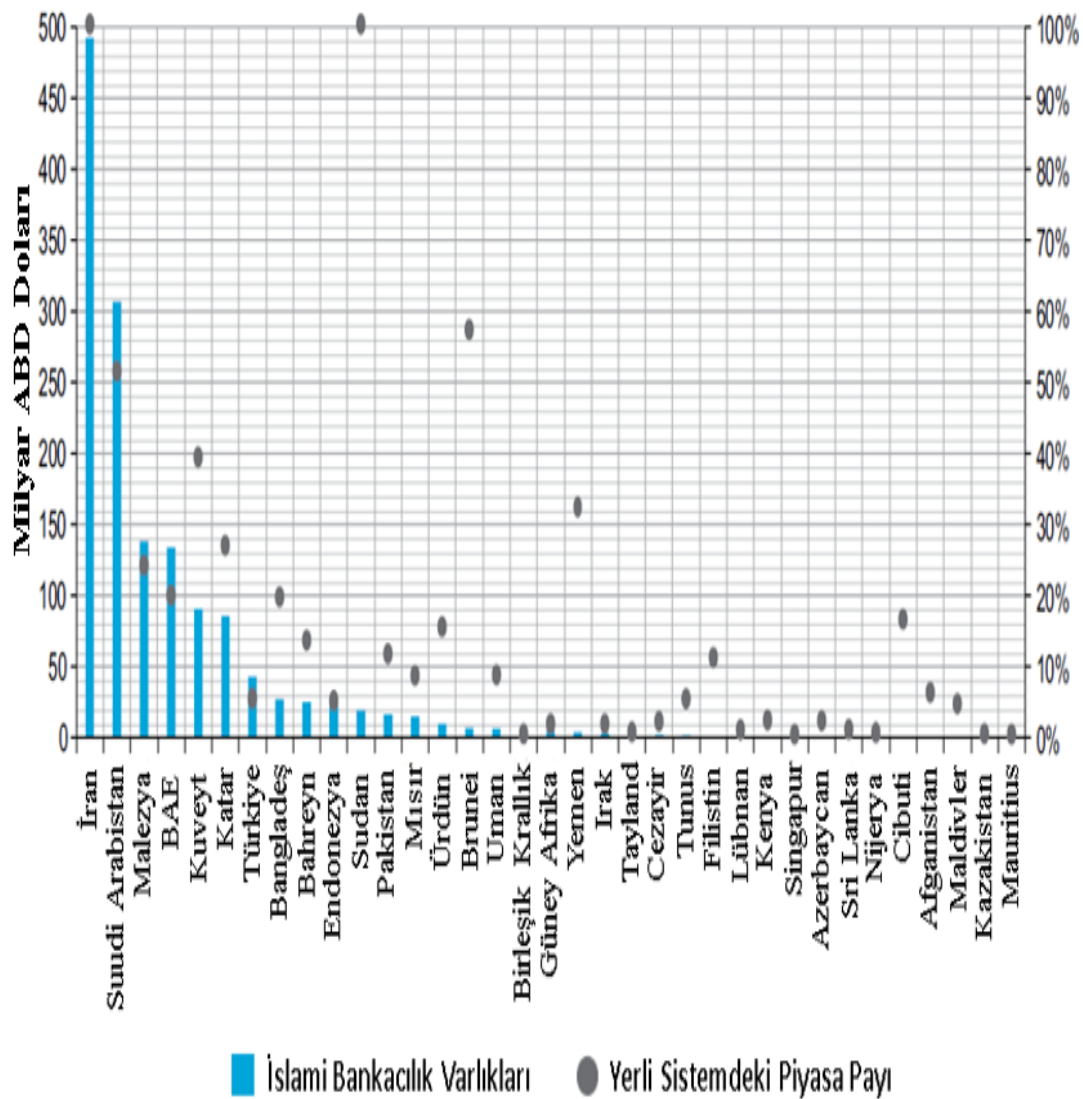
Kaynak: IFSB, 2017: 11.

Şekil 9'a göre en en yüksek varlık büyümesine sahip iki ülke %24,8 ile Nijerya, %43,9 ile Uman'dır. Benzer bir şekilde 11 ülke kredilerde %10,6'nın

üzerinde bir büyüme kaydetmiştir. Örnek ülkelerin yarısı mevduatlarda en az %10'luk bir büyüme kaydetmiştir. Endonezya, İran ve Uman dışındaki ülkeler, kredilerde mevduatlardan daha büyük bir büyüme kaydetmişlerdir (IFSB, 2017: 10).

2016Q2 döneminde 35 ülkenin İslami bankacılık varlıkları ve toplam bankacılık sisteminde piyasadan almış olduğu paylar Şekil 10'da verilmiştir.

Şekil 10: İslami Bankacılık Varlıkları ve Piyasadaki Payları (2016Q2)



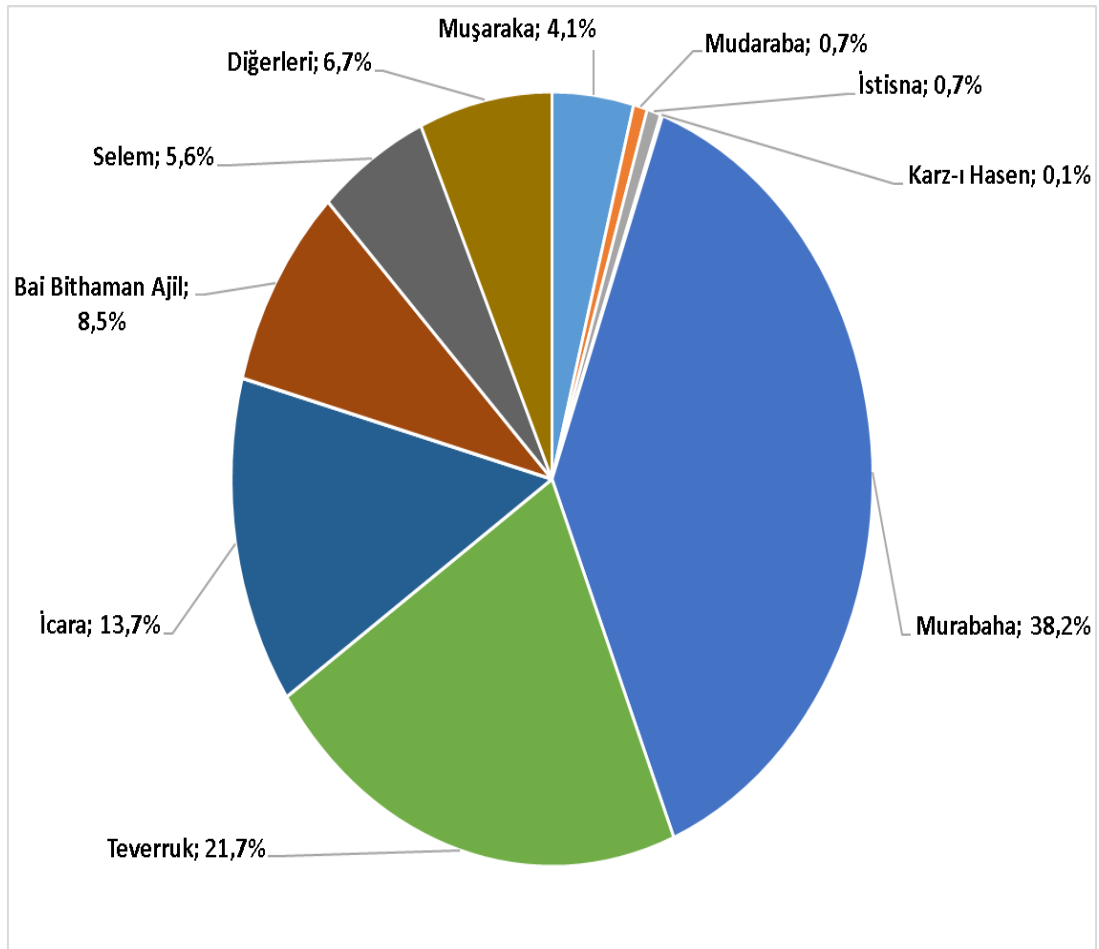
Kaynak: IFSB, 2017: 13.

Şekil 10'a göre İslami bankacılığın toplam bankacılıktaki payı en yüksek olan iki ülke %100'lük oranlara sahip olan İran ve Sudandır. İran ve Sudan'dan sonra en

büyük paya sahip olan ülke ise %57 ile Brunei'dir. %50 sınırını aşan bir diğer ülke ise %51,1 ile Suudi Arabistan'dır. Diğer ülkelerden Kuveyt %39; Katar %26,6; Malezya %23,8; BAE %19,6; Bangladeş %19,4; Ürdün %15,2; Pakistan %11,4; Bahreyn %13,3; Filistin %10,8; Uman %8,4; Afganistan %5,9; Tunus %5; Endonezya %4,7; Maldivler %4,3; Irak %1,5; Nijerya %0,2'lik paya sahiptir (IFSB, 2017: 8-13).

2017 Q2 döneminde Dünya'da İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 11: Dünya'da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)



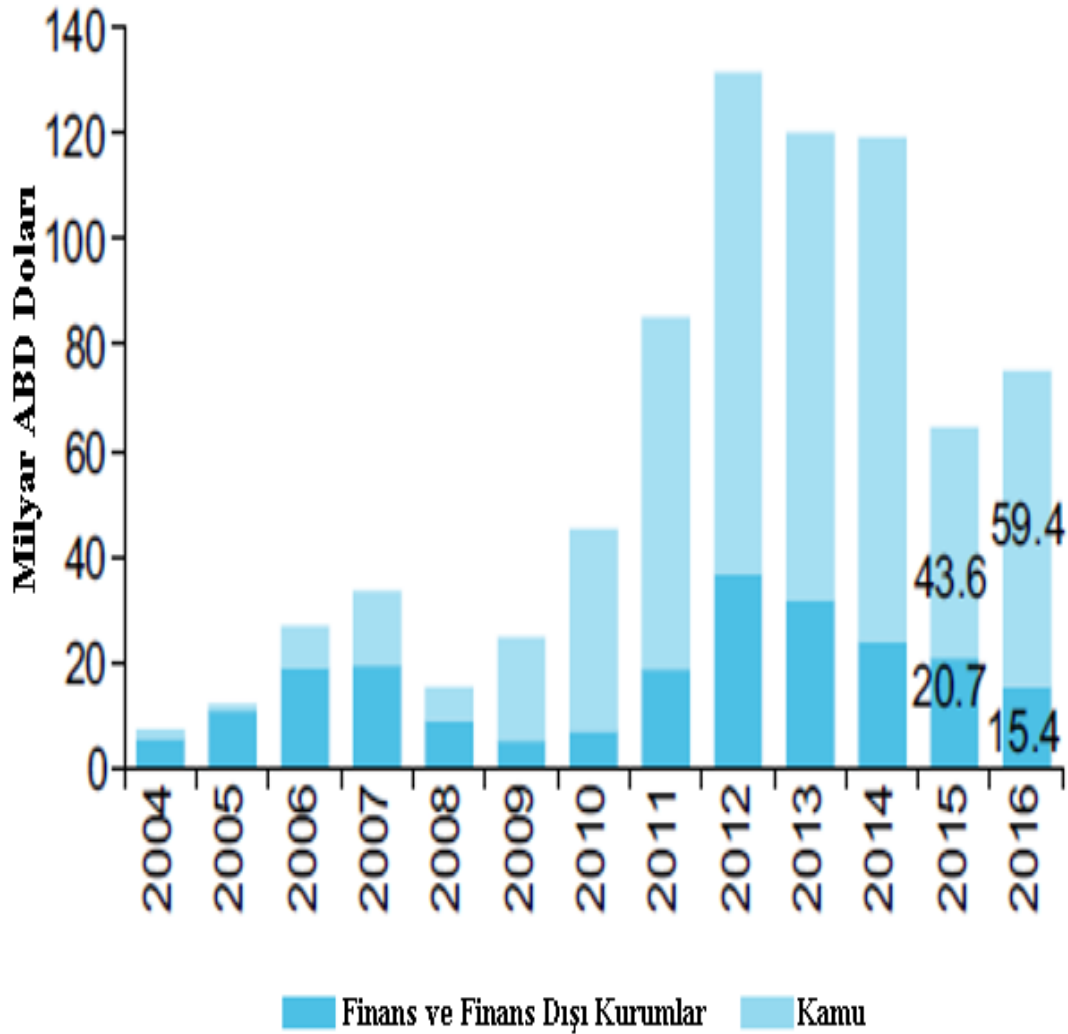
Kaynak: ifsb.org

Şekil 11 incelendiğinde Dünya'da en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %38,2 pay ile Murabaha olduğu görülmektedir. Murabaha'dan sonra en fazla kullanılan İslami finansman yöntemi %21,7 pay ile Teverruktur. Üçüncü sırada

yer alan İcara'nın kullanım oranı %13,7'dir. Bu İslami finansman yöntemlerinin dışında, Bai Bithaman Ajil %8,5; Selem %5,6; Muşaraka %4,1; Mudaraba %0,7; İstisna %0,7; Karz-ı Hasen %0,1 ve diğerleri %6,7 oranında kullanılmaktadır.

2004-2016 döneminde küresel sukuk ihraçları Şekil 12'de verilmiştir.

Şekil 12: Küresel Sukuk İhraçları (2004-2016)



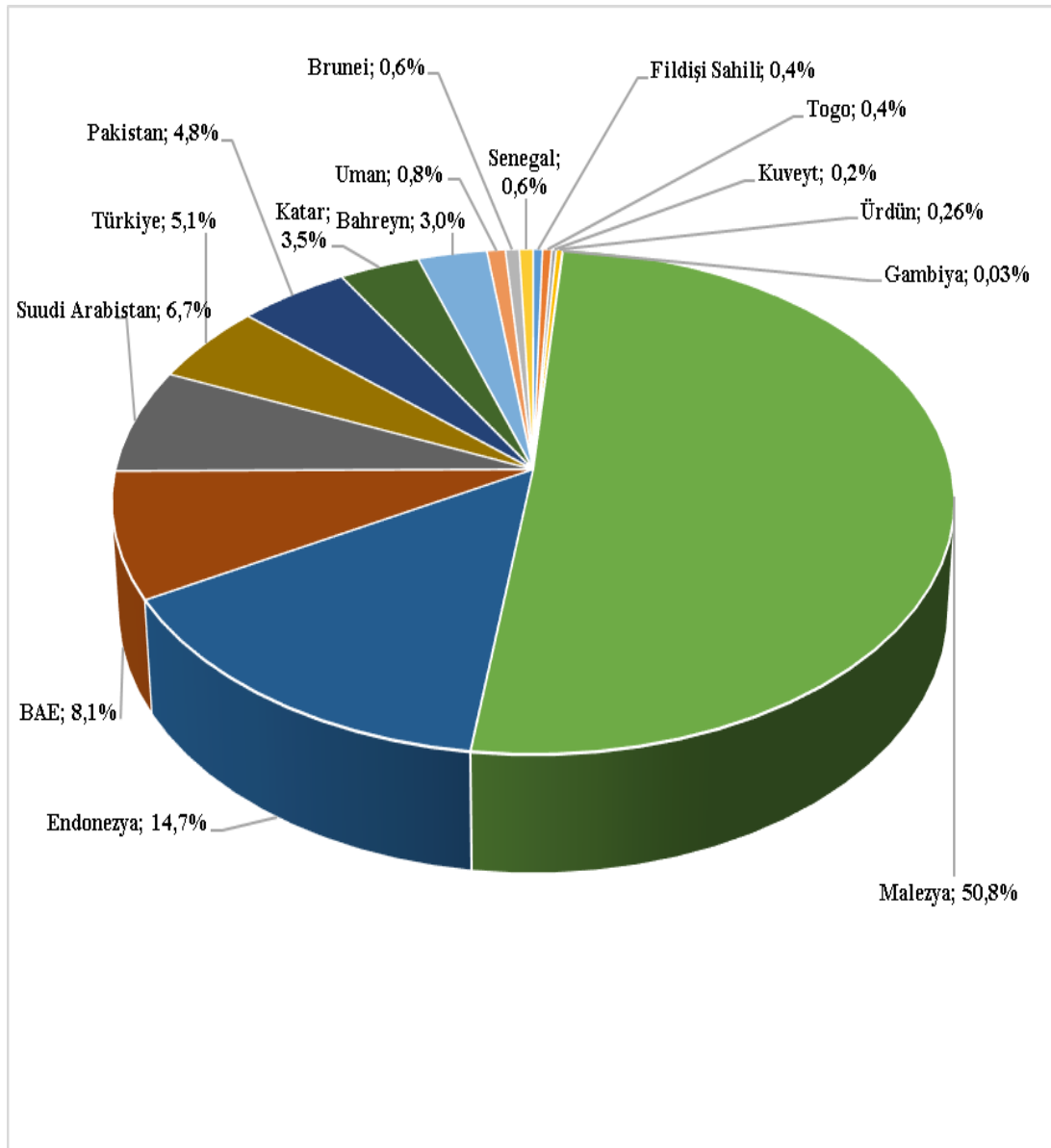
Kaynak: IFSB, 2017: 16.

Şekil 12'ye göre 2015 yılında kamu sukuk ihracının değeri 43.6 Milyar ABD Doları iken, 2016 yılında %15,33'lük bir artışla 59.4 Milyar ABD Doları değerine ulaşmıştır. 2015 yılında finans ve finans dışı kurumların sukuk ihracının değeri 20.7 Milyar ABD Doları değerine sahipken, 2016 yılında %14,68'lik bir azalışla 15.4

Milyar ABD Doları değerine gerilemiştir. Toplam küresel sukuk ihracı 2015 yılında 64.3 Milyar ABD Doları değerine sahipken, 2016 yılında %7,55'lik bir artışla 74.8 Milyar ABD Doları değerine ulaşmıştır.

2016 yılında gerçekleştirilen kamu sukuk ihracında ülkelerin payları Şekil 13'te verilmiştir.

Şekil 13: Kamu Sukuk İhracında Ülkelerin Payları (2016)



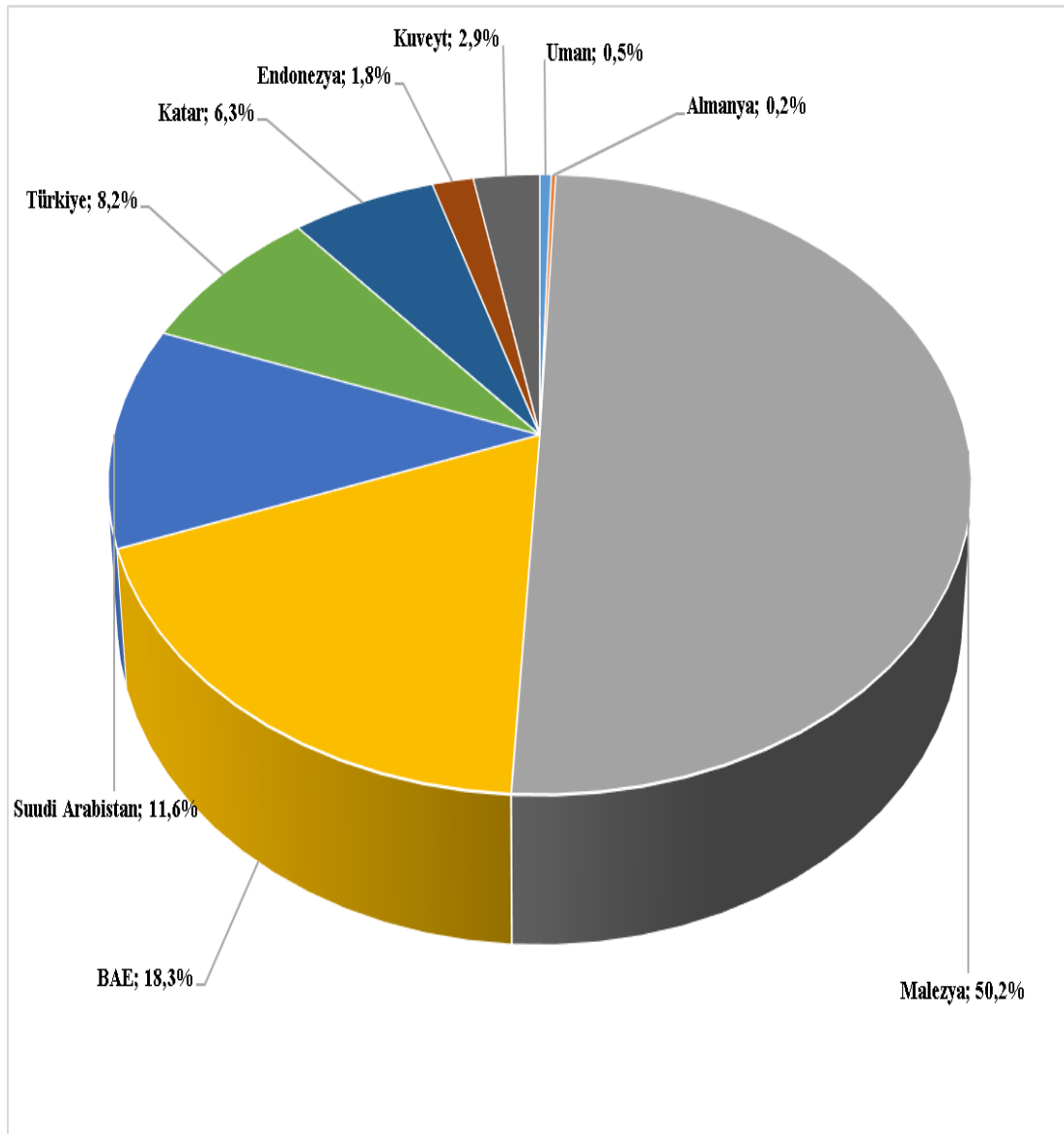
Kaynak: IFSB, 2017: 16.

Şekil 13'e göre 2016 yılı kamu sukuk ihracında en yüksek pay %50,8 ile Malezya'ya aittir. Endonezya %14,7 ile ikinci sırada yerini almıştır. Kamu sukuk

ihracında üçüncü ve dördüncü sırada yer alan BAE ve Suudi Arabistan ise sırasıyla %8,1 ve %6,7'lik paya sahiptir. Kamu sukuk ihracında %5,1'lik pay ile Türkiye, beşinci sırada yerini almıştır.

2016 yılında finans ve finans dışı kurumlar tarafından gerçekleştirilen sukuk ihracında ülkelerin payları Şekil 14'te verilmiştir.

Şekil 14: Finans ve Finans Dışı Kurumların Sukuk İhracında Ülkelerin Payları (2016)



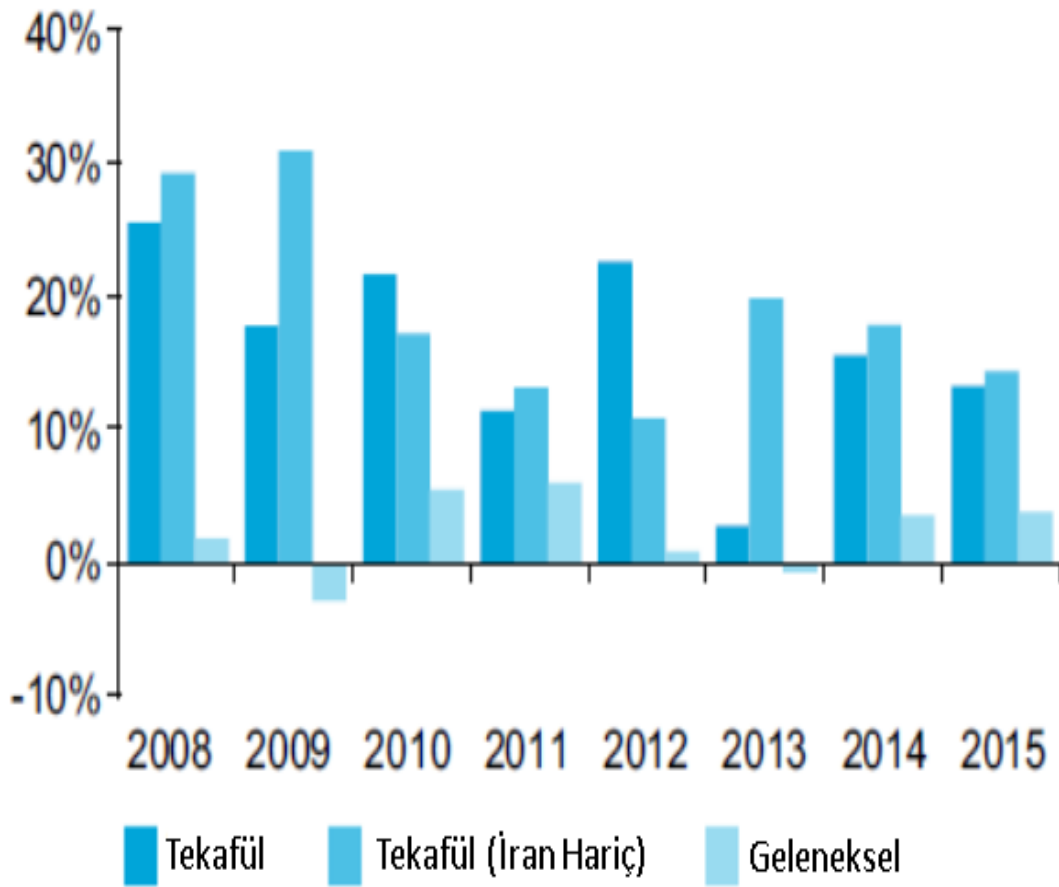
Kaynak: IFSB, 2017: 18.

Şekil 14'e göre 2016 yılında finans ve finans dışı kurumların sukuk ihracında Malezya %50,2 pay sahipliği ile ilk sırada yerini almıştır. İkinci ve üçüncü sırada yer

alan BAE ve Suudi Arabistan'ın pay sahipliği sırasıyla %18,3 ve %11,6'dır. Türkiye, finans ve finans dışı kurumların sukuk ihracında %8,2 pay sahipliği ile dördüncü sırada yer almaktadır.

2008-2015 dönemine ilişkin tekafül ve geleneksel sigortacılık sektörlerinde prim büyüme oranları Şekil 15'te verilmiştir.

Şekil 15: Tekafül ve Geleneksel Sigortacılık Sektörlerinde Prim Büyüme Oranları (2008-2015)



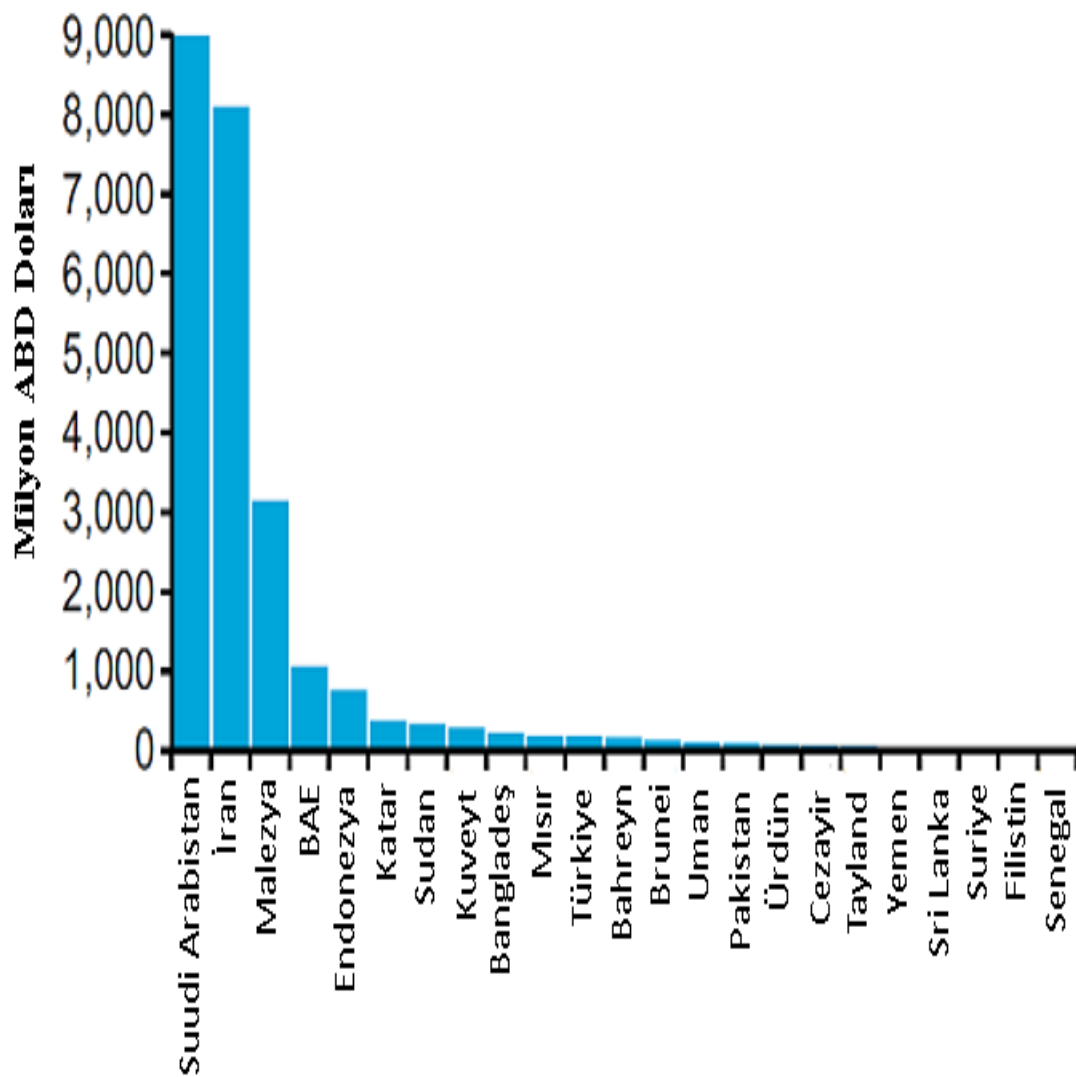
Kaynak: IFSB, 2017: 27.

Geçtiğimiz on yılda küresel ekonomik koşullarla mücadeleye rağmen küresel tekafül sektörünün 2008-2015 yıllarındaki ortalama yıllık büyümesi İran dahil edildiğinde %16, İran hariç bırakıldığında %19 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında %15,5'lik büyüme yaşayan küresel tekafül sektörünün 2015 yılındaki büyümesi %12 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında geleneksel sigortacılığın büyümesi ise %3,8 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında küresel tekafül sektörünün büyümesi 2014 yılına

göre düşüş yaşasa da 2015 verilerine İran dahil edilmediğinde %14,3'lük büyümeye sahip olması geleneksel sigortacılığa göre oldukça iyi bir konumda olduğunu göstermektedir (IFSB, 2017: 27).

2015 yılında tekafül sektörünün büyümesinde ülkelerin brüt katkıları Şekil 16'da verilmiştir.

Şekil 16: Tekafül Sektörünün Büyümesinde Ülkelerin Brüt Katkıları (2015)



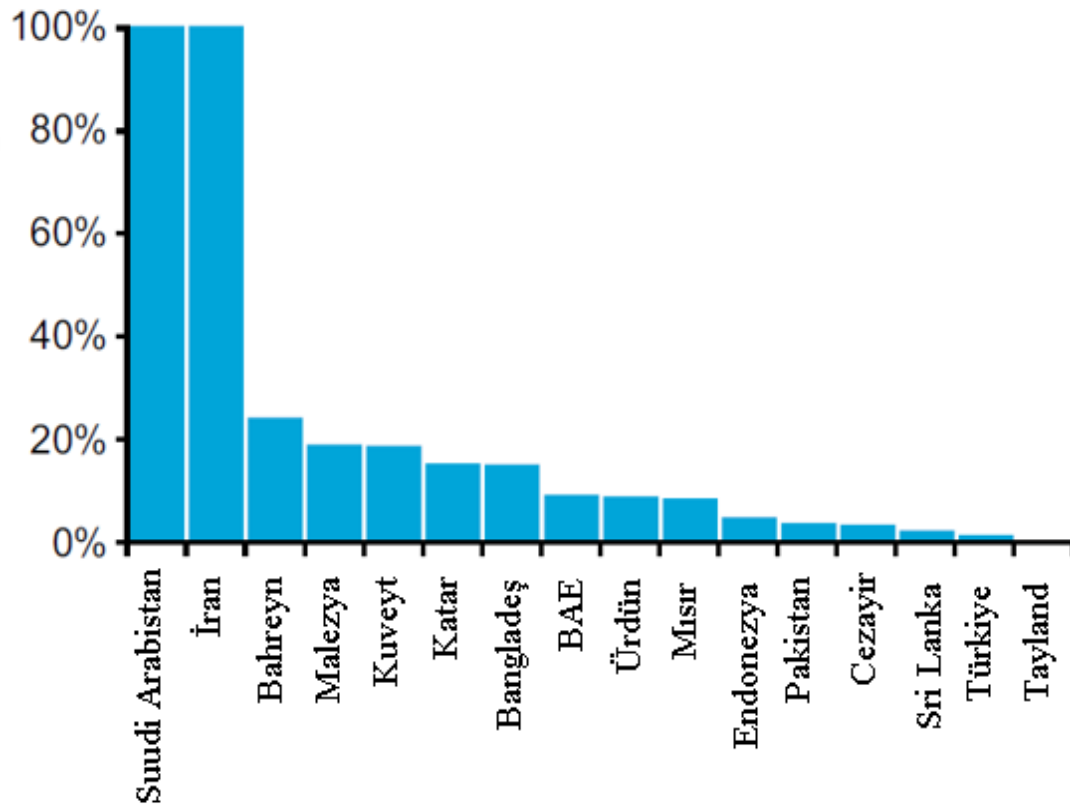
Kaynak: IFSB, 2017: 29.

Suudi Arabistan ve İran toplam küresel tekafül katkılarının %71'ine sahiptir. Dünya'da en büyük tekafül sektörüne sahip olan Suudi Arabistan'ın 2015 yılında tekafül sektörüne brüt katkısı 9.7 Milyar ABD Dolarıdır. Tekafül sektöründe

Dünya’da ikinci büyük ülke olan ve 19 tekafül işletmesine sahip olan İran’ın 2015 yılında tekafül sektörüne brüt katkısı 8.1 Milyar ABD Dolarıdır. Diğer ülkelerin küresel tekafül katkıları ise %29 olarak gerçekleşmiştir (IFSB, 2017: 29).

2015 yılında seçilmiş ülkelerde tekafül brüt primlerinin toplam brüt primlerdeki payı Şekil 17’de verilmiştir.

Şekil 17: Seçilmiş Ülkelerde Tekafül Brüt Primlerinin Toplam Brüt Primlerdeki Payı (2015)



Kaynak: IFSB, 2017: 30.

Şekil 17’ye göre seçilmiş ülkelerde tekafül sektörünün brüt primlerinin toplam brüt primlerdeki payında Suudi Arabistan ve İran %100 ile ilk sırada yer almaktadır. Seçilmiş ülkelere ilişkin verilen Şekil 17’ye göre Bahreyn ikinci, Malezya üçüncü sırada yer alırken Türkiye on dördüncü sırada yer almaktadır.

Son zamanlarda, İslami finans Müslüman ülkeler kadar Müslüman olmayan ülkelerde de kendini göstererek varlık ve coğrafi yayılım açısından inanılmaz bir büyüme gerçekleştirmektedir (Abu-Alkheil, 2012: 33). Günümüzde 40’dan fazla ülkede (örneğin Türkiye, Malezya, Endonezya, Suudi Arabistan, Bahreyn) nüfus

çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır. Müslüman toplumların 6-8 milyon civarındaki kesiminin Batı Avrupa ve ABD’de yaşıyor olduğu düşünüldüğünde İslami finansın coğrafi olarak yayılması ve büyümesi Müslüman nüfusla birlikte daha da hızlanmaktadır (Colditz, 2009: 45). İslami finansın büyümesinde ayrıca etik iş modelinin benimsenmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. İslami finans, uluslararası finans piyasasındaki İslami enstrümanlara yönelik artan taleple birlikte küresel bir olguyla olgunlaşmaktadır. Sonuç olarak İslami finans, Müslüman toplumların yanı sıra gayri Müslim toplumların da geleneksel yatırımlarına temel alternatif olma potansiyeline sahiptir (Abu-Alkheil, 2012: 33).



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - İSLAMİ FİNANS: MALEZYA VE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

3.1. Malezya’da İslami Finansın Gelişimi

Malay yarımadası, Borneo adasının kuzey bölgesi ve iki küçük ada olmak üzere toplam 330 km²’lik bir alan üzerine kurulmuş olan Malezya bir Güney Doğu Asya ülkesidir (Bayındır, 2013: 126). 31.4 milyon nüfusa sahip olan Malezya, çok ırklılığın hakim olduğu bir ülkedir (Wahab, 2016: 3). Malezya nüfusunun %58’ini Malaylar, %25’ini Çin kökenliler, %7’sini Hint kökenliler ve geriye kalan kesimini farklı azınlık ve göçmen toplulukları oluşturmaktadır. Malezya’nın çok ırklı bir nüfus yapısına sahip olması kültürel, dini ve dilsel açıdan da büyük farklılıkları beraberinde getirmektedir. Ülke nüfusunun %58’ini oluşturan Malaylar, çoğunlukla kırsal kesimlerde yaşayıp tarımla geçimini sağlamaktayken, diğer ırklar çoğunlukla şehirlerde yaşamakta, sanayi ve imalat sektörlerinden geçimini sağlamaktadırlar (Armağan, 2016: 182).

Devletin resmi dininin İslam olduğu ifadesi Malezya Anayasası’nın 3. maddesinde yerini almıştır (Özay, 2013: 1110). Anayasada yer alan bu ifadeye karşın diğer dini grupların inanç özgürlüğünü de teminat altına alan Malezya’da 2010 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımına göre, nüfusun %61.3’ünü Müslümanlar oluşturmaktayken, Budistlerin oranı %19,8, Hristiyanların oranı %9.2, Hinduların oranı ise % 6.3’tür. Farklı dini kesimleri bir arada barındırsa da diğer dinlere karşı saygı ve hoşgörünün hakim olduğu şekilde bir yaşayış biçiminin var olduğu söylenebilir. Bu durumun devlet tarafından da benimsendiği ve desteklendiğinin göstergesi olarak, ülkede İslam’ın dini bayramlarının yanı sıra Noel, Çin Yeni Yılı ve Hindu ışık bayramı Deepavali’nin de resmi bayram olarak kabul edilmesi gösterilebilir (Armağan, 2016: 183).

Malezya’nın dil zenginliği de oldukça büyüktür. Bugün Malezya topraklarında bulunan farklı topluluklar arasında toplam 138 dilin konuşulduğu bilinmektedir. Ülkede genel olarak yani en çok konuşulan diller ise Malay, Çin ve Hint kökenli etnik grupların konuştukları Malayca, Mandarin Çincesi ve Tamil dilidir. Anayasa’ya göre ülkenin resmi dili ise “Bahasa Malaysia” yani “Malezya dili” veya “Malezyaca” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu dil sadece Malay kökenlilerin değil tüm

Malezya vatandaşlarının dili olduğuna vurgu yapılan Malezya’da farklı etnik, dini ve kültürel grupların bir arada yaşamasının ülkeyi kültürel açıdan zenginleştirdiği açık bir şekilde ifade edilebilir (Armağan, 2016: 183-184).

Ülkenin resmi dini Anayasa’da İslam olarak ifade edilse de ülkenin İslam Hukukuyla yönetildiğinden bahsetmek mümkün olmamaktadır. İslam hukuku, uygulamada sadece aile, miras gibi birtakım alanlarla sınırlı kaldığı görülmektedir (Özay, 2013: 110). Hukuk sistemi, İngiliz ortak hukukuna dayanmakta olan Malezya’da yasaların çoğu ve anayasa Hint yasalarından uyarlanmıştır. Ülkede Federal Mahkeme, Temyiz Mahkemesi, yüksek mahkemeler, oturum mahkemeleri, sulh hukuk mahkemeleri ve çocuk mahkemeleri bulunmaktadır. Federal Mahkeme hakimleri, başbakan tavsiyesi üzerine üst düzey yöneticiler tarafından atanmaktadırlar. Federal hükümet; dışişleri, savunma, iç güvenlik, adalet, federal vatandaşlık, finans, ticaret, sanayi, iletişim, ulaşım ve diğer konularda yetkilere sahiptir (Rajeev, 2015: 24).

Siyasi yapısı açısından ise Malezya, Federal anayasal monarşiye dayalı parlamenter bir demokrasi sistemiyle yönetilmektedir. Malezya, 13 eyalet (negeri) ve 3 federal bölgeden (wilayah persekutuan) oluşan bir federasyon ülkesidir. Ülkenin siyasi idare yapısı, federal hükümet ile eyalet hükümetleri üzerinden şekillenmektedir. Devletin başı konumunda olan ve seçimle göreve gelen kralın görev süresi beş yıldır. Ülkenin sahip olduğu 13 eyaletten 9’unun başında birer yerel kraliyet ailesi ve sultan bulunmaktadır. Malezya krallığı seçimi, bu sultanların oluşturduğu yöneticiler meclisi içinde yapılmaktadır. Seçimler sonucunda uygulamada krallık görevinin rotasyon prensibi ile her dönem başka bir eyaletin sultanına geçmesi sağlanmaktadır (Armağan, 2016: 184).

Ülkenin resmi dininin İslam olarak Anayasa’da belirtilmesi finansal piyasaların, kanun ve yönetmeliklerin şekillenmesinde ve İslami finans sisteminin gelişmesinde önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Malezya’nın İslami finans sisteminin temellerini İslami bankalar, Tekafül ve İslami sermaye piyasası oluşturmaktadır (Bayındır, 2013: 126-128). Malezya’nın İslami finans sisteminde yaşamış olduğu gelişmeler; 1969-1982 dönemini kapsayan hazırlık dönemi, 1983-

1993 dönemini kapsayan gelişme dönemi ve 1994'den günümüze kadar olan dönem yani sıçrama dönemi olarak üç dönem halinde ele alınabilir (Khiyar, 2012: 1135).

3.1.1.1969-1982: Hazırlık Dönemi

Malezya, gerek demografik yapısı, gerekse coğrafi konumu dolayısıyla İslami finans sisteminin gelişimine öncülük eden ülkelerin başında gelmektedir (Türker, 2010: 31). Malezya'da İslami finansın erken tarihi iç ve dış faktörlerden etkilenmiştir. 1963 yılında Mısır'da kurulan ve modern İslami bankacılığın gelişmesine yol açan Mit Ghamr Yerel Tasarruf Bankası ve bunu takip eden bir şekilde 1975'de SuudiArabistan'da İslam Kalkınma Bankasının ve Birleşik Arap Emirliklerinde Duabi İslam Bankasının kurulması dış faktörler olarak kabul edilmektedir. Formel ve informel eğitim kurumları aracılığıyla Müslümanlar arasında dini bilgilerin güçlendirilmesi ve sağlamlaştırılması misyonu ise İslami bankacılık sisteminin gelişmesinde önemli bir rol oynayan iç faktör olarak kabul edilmektedir. Bu duruma ek olarak, saygın bir finans kurumu olarak Tabung Haji'nin başarısı Müslümanlar arasındaki farkındalığı etkilemiştir (Zin vd., 2011: 481).

Malezya'da İslami bankacılık ve finansın tarihi, ülkede faizsiz finans sağlayan Hacılar Yönetimi ve Fon Kurulu'nun (PMFB) kurulmasıyla başlamıştır. Hacılar Yönetimi ve Fon Kurulu, Ağustos 1969'da Mekke'ye hacıya gitme niyetinde olanların tasarruflarını toplama ve harekete geçirme temel amacıyla kurulmuştur (Sukmana ve Kassim, 2010: 9).

Tabung Haji olarak da bilinen Hacılar Yönetimi ve Fon Kurulu'nun amaçları şunlar olmuştur:

- Müslümanlara tasarruflarını biriktirmesini mümkün kılarak, hac sırasında veya diğer yararlı amaçlar için kademeli olarak desteklemek,
- İslam tarafından izin verilen bir şekilde Müslümanların tasarruflarını aktif ve etkili bir şekilde saklamalarını sağlamak,
- Müslümanlara hac sırası boyunca çeşitli hizmetler ve imkanlar sunarak refah sağlamak ve çıkarlarını korumaktır (Ahmad vd., 2012: 18).

Bu amaçları yerine getirebilmek için Tabung Haji altı bölüm halinde örgütlenmiştir. Şekil 18'de Tabung Hajinin organizasyon yapısı verilmiştir.

Şekil 18: Tabung Haji'nin Organizasyon Yapısı



Kaynak: Khaliq vd., 2012: 19-23.

2015 yılı itibarıyla 8.850.000 mevduat sahibi olan Tabung Haji'de Mevduat sahiplerinin tasarruf tutarı 18.3 milyar RM olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında elde etmiş olduğu gelir neticesinde 59 Milyon RM zekat ödemesi gerçekleştiren Tabung Haji, ülkede zekat ödemelerinde önde gelen kuruluşlar arasında yerini almaktadır (Habibah vd., 2016: 51-53).

1969 yılında kurulan bu kuruluş, İslam hukukuna uymasının yanı sıra günümüzde de halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu özelliğiyle modern çağlarda en eski finans kuruluşu haline gelmesi açısından önemli bir kuruluştur (Colditz, 2009: 46). İslam hukukuna uyumlu faaliyetlerle uğraşan ilk tasarruf kuruluşu olan Tabung Hajinin genel topluma hizmet eden İslami bir kurum olarak görülmemesinin nedeni ise sadece hacılarını yerine getirme niyetinde olan Müslümanların hac için yapacakları harcamalarını karşılamak için toplanan tasarrufları kapsamaması, daha genel ifadeyle sadece Müslümanlarla sınırlı olan bir faaliyeti yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Gayri-Müslimlere ve hatta Malezya dışındaki insanlara hitap etmeyen bir kuruluş olması da Tabung Hajinin genel topluma hizmet eden bir kuruluş olarak kabul görmemesinin nedenidir (Alhabshi, t.y.: 5).

Tabung Haji genel topluma hitap eden bir kuruluş olarak görülmesi de ülkede İslami finansa yönelik taleplerin artmasında ve hükümetin de bu alana yönelik olarak girişimlerini artırmasında öncülük eden bir kuruluş niteliğini taşımıştır (Mansor, 2009: 113). Bu doğrultuda Hükümet, 30 Temmuz 1981'de İslami bankacılık alanında

çalışmak üzere ulusal yönetim komitesi tayin etmiştir. Bu komite hem Mısır'ın Faisal İslami bankasının hem de Sudan'ın Faisal İslami bankasının faaliyetlerini incelemiştir. İnceleme sonrasında komite tarafından oluşturulan öneriler 5 Temmuz 1982'de Malezya Başbakanına sunulmuştur (Haron, 2004: 3-4). Komitede sunulan öneriler şunlardır:

- Hükümet İslam hukukuna uyumlu faaliyetlere sahip olacak bir İslami banka kurmalıdır.
- Önerilen banka bir şirket olarak 1965 Şirketler yasası himayesine dahil edilmiş olmalıdır.
- 1973 Bankacılık Kanunu İslami bankacılık işlemleri için geçerli olmadığından, İslami bankalara danışmanlık etmek ve lisans vermek için yeni bir İslami bankacılık kanunu tanıtılmalıdır. Önerilen kanunun denetimi ve gözetimi Malezya Merkez Bankasının sorumluluğunda olmalıdır.
- İslami banka, yapmış olduğu işlemlerin İslama uygun olduğundan emin olmak için kendi İslami danışma kurulunu kurmalıdır (Haron, 2004: 4).

3.1.2.1983-1993: Gelişme Dönemi

Ulusal yönetim komitesinin kararları doğrultusunda diğer ülkelere model olacak şekilde finansal sistemin ve İslami bankacılığın altyapısını geliştiren Malezya Merkez Bankası (BNM), Pakistan ve İran'da kurulan İslami bankacılık sisteminden daha etkili olma başarısını göstermiştir. İslami bankaların ayrı bir kanuna ve düzenlemeye tabi tutulduğu Malezya'da denetsel düzenlemeler; ticari ödeme sistemleri, rezerv oranı, banka kabulleri ve ikincil pazarların dikkate alınmasıyla geliştirilmiştir. Ülkede faaliyette bulunan İslami bankaların hukuk kurallarına uyum sağlaması için merkezi konsey oluşturulmuştur. BNM'ye, İslami bankalara lisans verme ve İslami bankaları denetleme yetkisi, 1983'te çıkarılan İslami Bankacılık Kanunuyla birlikte verilmiştir (Doğan, 2008: 36). 60 bölümden oluşan ve 8 kısma bölünmüş olan İslami Bankacılık Kanunu, çok kısa ve düzenleyici bir niteliktedir. Genel, kapsayıcı olmayan ve yoruma açık bir nitelikte olan kanunun İslami finansal kurumlara esneklik kazandırmayı planladığı söylenebilir. Bu yorum, kanunun 2. bölümüne atıfta bulunulmasıyla yapılabilir. Kanunun 2. Bölümünde “İslami

Bankacılık”, amaçları ve işlemleri İslam dini tarafından onaylanmayan herhangi bir unsur içermeyen bankacılık işi olarak tanımlanmıştır. Bölümün yorumlanması konusunda olumlu ve olumsuz görüşler yer almaktadır. Kanunun İslami bankacılık bağlamındaki bölümünün nasıl anlaşılacağı hakkında net bir görüş birliği olmasa da İslami bankacılığın uygulanması için esnek bir yaklaşım oluşturmak amacıyla genel hükümlere yer verildiği söylenebilir (Hasan, 2016: 4). İslami bankacılığın yasal temellerinin atıldığı 1983 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme aynı yıl içinde Devlet Yatırım Kanunun çıkarılmasıyla faizsiz yatırım sertifikaları ve menkul kıymetlerin ihraç edilmesine başlanmış olmasıdır. Likit varlıklar olarak kabul edilen devlet yatırım sertifikalarının ihraçlarına başlamadaki amaç, İslami bankaların likitide ihtiyaçlarını karşılamak olmuştur (Doğan, 2008: 36).

İslami bankalara ilişkin ulusal yönetim komitesinin de görüşlerini dikkate alarak gerçekleştirilen bu altyapı neticesinde 1983 yılında Bank İslâm Malaysia Berhad (BIMB)’ın kurulmasıyla Malezya ilk İslami bankasına sahip olmuştur (Çobankaya, 2014: 35). BIMB’ye 500 milyon kayıtlı sermaye ve 80 milyon ödenmiş sermaye olmak üzere yaklaşık 580 milyon başlangıç sermayesi verilmiştir. BIMB’nin başlangıç sermayesine Malezya hükümeti, PMFB ile çeşitli dini konseyler ve ajanslar tarafından katkıda bulunulmuştur (Sukmana ve Kassim, 2010: 9).

Müslüman nüfusun ve İslami değerlerin farkındalığının artması, faizsiz bankacılık ürünlerini sunan İslami bankaya büyük bir talep oluşmasını sağlamıştır. BIMB bu talepleri karşılamak adına kurulmuştur. BIMB; Karz-ı Hasen, Mudaraba, Muşaraka gibi çeşitli faizsiz ürünleri tanıtmış ve pazarlamıştır (Ling vd., 2012: 2). BIMB, İslami finansa duyulan ihtiyacı kanıtlar nitelikte bir yıl sonra güçlü bir büyüme kaydetmiştir. 1983’ün sonunda 170.7 milyon dolar olan toplam aktifler 1984’ün sonunda iki kattan fazla artarak 1984’ün sonunda 369.8 milyon dolara ulaşmıştır. Ayrıca mevduat ve kredi alanında da keskin artışlar yaşanmıştır. Mevduatlar 91 milyon dolardan 274.9 milyon dolara yükselirken, krediler 40.7 milyon dolardan 249.8 milyon dolara yükselmiştir (Haron ve Ahmad, 2000: 2). Faaliyete başladığı ilk yıllardan itibaren bu derece dikkat çekici bir performans gösteren BIMB, faaliyete başladığı yıldan itibaren yaklaşık üç yıl sonra 1987’de 23 yerel anonim ticari banka arasında hem aktif hem de mevduat alanında 12. sırayı

alırken, hissedar fonları açısından 9. sırayı almıştır. Aktiflerin, mevduatın ve kredinin büyümesi açısından BIMB'nın performansı İslami finansın gelişmesini teşvik edici niteliğe sahip olmuştur (Sukmana ve Kassim, 2010: 9). Banka, faaliyete başlamasından itibaren on yılı aşkın bir süre sonra 80 şube ve 1200 çalışanı ile ülke genelinde hızla genişleyen etkinliğiyle İslami bankacılığın ülkede uygulanabilir olduğunu kanıtlamıştır. 17 Ocak 1992'ye gelindiğinde banka Kuala Lumpur Menkul Kıymetler Borsasında listelenmiştir (Borham, 2013: 41). Kuruluşuyla birlikte kısa zaman içerisinde kayda değer gelişmeler kateden banka, 1992 yılından beri Kuala Lumpur Borsası'nda faaliyette bulunmaya devam etmektedir (Çobankaya, 2014: 35).

İslami finans sisteminin ikinci ayağını oluşturan tekafül alanında, Malezya İslami İşler Konseyi'nin Ulusal Fetva Komitesi'nin 1972'deki beyanına göre geleneksel sigorta, İslam hukukuna uyumlu değildir. Bundan dolayı Malezya Hükümeti tarafından tekafül faaliyetlerini yasamak için 1984 Tekafül Kanunu yürürlüğe konulmuştur (Fauzi vd., 2016: 72; IFN, 2012: 23). Kanunun 2. Bölümünde tekafül faaliyeti, “Kardeşlik, dayanışma, karşılıklı mali yardım ve yardımı esas alan, ihtiyaç halinde karşılıklı yardıma katılmayı kabul eden katılımcıların bu amaçla katkıda bulunmayı kabul ettikleri bir plandır” şeklinde tanımlanmıştır (Lim vd., 2010: 5). Tekafül faaliyetinin ne olduğuna dair ikinci bölümüyle açıklık getiren kanun, genel olarak tekafül operasyonunun yürütülmesi için şartlar, kayıt, danışma kurullarının kurulması, iflas ve sermaye gereklilikleri gibi geniş bir yelpazedeki konuları kapsamaktadır. Kanun, tekafül'ün İslami niteliğini doğrudan ele almakta ve faaliyetin İslam hukukuna uyumlu olması şartını getirmektedir. Bu doğrultuda bölüm 8 (5) (a)'da şu ifadelere yer verilmiştir: “Genel müdür, Şariat tarafından onaylanmayan herhangi bir unsuru içermesi halinde yapılan başvuruyu tekafül kapsamına almamalı, bu şekilde gerçekleştirilecek olan başvuruları reddetmelidir.” Kanunda ayrıca tekafül şirketleri için uyumdan emin olmak üzere İslami danışma kurulunun kurulmasına ilişkin hükümler de bulunmaktadır (Masud, 2011: 1147-1148).

1984 Tekafül Kanunuyla birlikte yasal çerçevesi oluşturulan tekafül sektörüne 500 milyon RM kayıtlı sermaye ve 262 milyon RM ödenmiş sermaye ile 29 Kasım 1984 yılında kurulan Syarikat Takaful Malaysia Berhad dahil olmuştur (Syazrin vd.,

2016: 46). Kuruluşun kurumsal hedefi ise ülkedeki tüm Müslümanlara ve diğer kesimlere yönelik olarak en yüksek verimlilikte ve profesyonellikte tekafül hizmetlerini sağlamak olmuştur. Kuruluş, tekafül hizmetleri kapsamında Aile ve Genel Tekafül olmak üzere iki tür hizmet sunmaktadır. 30 Temmuz 1996'da Kuala Lumpur Borsasında listelenen şirketin ülke genelinde toplam aktifleri 6.9 milyar RM olan 27 hizmet merkezi bulunmaktadır (Syazrin vd., 2016: 46).

1989 yılına gelindiğinde 1 Ekim tarihiyle Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanunla birlikte; bankacılık, finans şirketi, ticaret bankacılığı, indirimli satış yapan işletmeler ve para ticareti yapan işletmelerin lisanslanması ve düzenlenmesi sağlanmıştır. Aynı zamanda kanunla birlikte; kredi kartı ve borç kartı şirketleri, yapı kooperatifi, faktoring, finansal kiralama şirketleri ve kalkınma finansmanı kurumları gibi banka dışı kredi kaynakları ve finans kaynakları içeren işleri gerçekleştiren işletmelerin düzenlenmesini sağlamak planlanmıştır (Venardos, 2005: 157). Malezya'nın finansal sistemi açısından 1989 Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Kanunu her ne kadar önemli bir gelişme olsa da İslami bankalar, 1983 İslami Bankacılık Kanunu kapsamında düzenlendiğinden dolayı İslami bankalar için geçerli değildir (Aspalella, 2008: 116).

Sukuk alanında önemli gelişme ise 1990'da yaşanmış, yabancı sermayeli İslam dışı bir şirket olan Shell MDS tarafından Malezya'da 125 milyon RM (30 milyon dolara eşdeğer) değere sahip olan ilk sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir (Khiyar ve Al-Gafy, 2014: 32).

1993'te İslami finans ürün ve hizmetlerini tüm geleneksel bankaların da sunabilmeleri için BNM tarafından "İslami Bankacılık Pencere Planı (SPTF-Skim Perbankan Tanpa Faedah)" tanıtılmıştır (Türker, 2010: 31). Geleneksel bankaların da İslami finans ürün ve hizmetlerini sunma fırsatını yakalamasıyla birlikte Malezya'da faizli ve faizsiz araçların sunulabildiği ikili (dual) mevduat bankacılık biçimi ortaya çıkmıştır (Doğan, 2008: 36). Böylece, on yıl boyunca tek başına İslami finans ürün ve hizmetlerini sunan BIMB bankası, geleneksel bankalarla rekabete açılmıştır (Türker, 2010: 31). BIMB'nin rekabete açılmasıyla birlikte İslami bankacılık endüstrisinin genel performansı, BIMB'nin tek başına hizmet verdiği döneme göre önemli ölçüde gelişmiştir. 1994'de İslami bankacılık aktifleri dikkat çekici olmuştur.

1993 yılına göre aktifler 2,001 Milyon RM'den 4,885 Milyon RM'ye çıkarak %143.2 'lik bir artış yaşanmıştır. Benzer bir şekilde SPTF planının tanıtılmasından sonra 1993'de 2,259 Milyon RM olan toplam mevduat 4,655 Milyon RM'ye çıkarken, toplam krediler 1,065 Milyon RM'den 1,737 Milyon RM'ye çıkmıştır. 1988-1996 döneminde yaşanan ekonomik patlama deneyimi ve yeni kalkınma politikasının uygulanmasından İslami bankacılık endüstrisinin performansı da etkilenmiştir. Aktiflerin büyümesi 1995 yılında %26.8 iken, 1996 yılında %63.5 ve 1997 yılında %76.5 olarak büyük oranda artmıştır. Mevduat büyümesi 1996-2000 döneminde yaklaşık %40-59 trendinde yer alırken, kredi büyümesi 1996-1997 döneminde yaklaşık %70 trendinde yer almıştır. Asya mali krizinin etkisiyle 1998 yılında sadece %1.8 büyüyen krediler, 2000 yılında %52.2 büyüme kaydederek sıçrama yaşamıştır. 2000'li yılların başında, İslami bankaların aktifleri sürekli olarak ortalama %15-20 aralığında büyümüştür (Sukmana ve Kassim, 2010: 10-11).

1993 yılında Menkul Kıymetler Komisyonu Kanununun yürürlüğe girmesi İslami finans adına yaşanan bir diğer önemli gelişmedir. Kanunla birlikte yatırımcıların çıkarlarının korunmasının yanı sıra sermaye piyasasının gelişmesini de sağlamak amaçlanmış ve bu doğrultuda hazırlanmıştır. Yatırımcılara sağlanan teşvikler ve rehberlikle birlikte canlı bir endüstrinin gelişmesini ve genişlemesini kolaylaştıracak olan kanun, Menkul Kıymetleri Komisyonunun yasal çerçevesini oluşturması açısından önemlidir (Alhabshi, t.y.: 8). 1993 Menkul Kıymetler Komisyonu Kanunu kapsamında adil, verimli, güvenli ve şeffaf menkul kıymetleri ve vadeli işlem piyasalarını teşvik etmek ve sürdürmek, yenilikçi ve rekabetçi bir sermaye piyasasının düzenli bir şekilde gelişmesini sağlamak için 1 Mart 1993'te Menkul Kıymetler Komisyonu (SC) kurulmuştur. SC, soruşturma ve yaptırım yetkileri olan, kendi kendini finanse eden yasal bir organdır (BNM ve SC, 2009: 11-12).

SC'nin düzenleyici fonksiyonları şunlardır:

- Borsaları, mevduat kurumlarını ve takas odalarını denetlemek,
- Listelenmemiş eğlence kulüpleri dışındaki şirket projeleri için kayıt mercii olarak hareket etmek,
- Kurumsal tahvil ihracı için onay organı olarak hareket etmek,

- Menkul kıymetler ve düzenleyici türev sözleşmelerle ilgili tüm konuları düzenlemek,
- Şirketlerin devir alımını ve birleşmelerini düzenlemek,
- Yatırım fonu planlarıyla ilgili tüm konuları düzenlemek,
- Kişileri lisanslanmak ve tüm lisanslı kişileri denetlemek,
- Öz denetimi teşvik etmek,
- Piyasa kurumlarının ve lisanslı kişilerin usule uygun davranmalarını sağlamaktır (ADB, 2016: 10).

SC, sahip olmuş olduğu tüm bu düzenleyici çerçevedeki yetkilerle nihai sorumluluğu olan yatırımcıyı koruma görevini yerine getirmektedir. 1993 yılı öncesinde Malezya sermaye piyasasının düzenlenmesi ve sistematik olarak geliştirilmesi sorumluluğunu üstlenecek bir kurumun olmaması açısından SC'nin kuruluşu önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (BNM ve SC, 2009: 12).

1993 yılındaki bir diğer önemli gelişme ilk İslami yatırım fonunun oluşturulmasıdır. Arap-Malezya Menkul Kıymetleri tarafından oluşturulan Tabung Ittikal, 12 Ocak 1993'te kurulmuş ve ülkedeki İslami yatırım fonu sektörünün gelişiminin habercisi olmuştur (Norma vd., 2010: 27).

Sermaye piyasasındaki yaşanan gelişmelerin yanı sıra tekafül sektöründe de gelişmeler yaşanmaya devam etmiştir. Ülkede 10 yıldır rekabetsiz bir şekilde tekafül sektöründe bulunan Syarikat Tekafül Malaysia Berhad, 1994 yılına gelindiğinde tekafül sektörüne MNI Takaful'un dahil olmasıyla rekabete açılmıştır. 1998 yılında Takaful Nasional ismiyle değişikliğe giden kuruluş daha sonra Maybank tarafından satın alınmış ve günümüzde Etika Tekafül & Etika Sigorta adıyla faaliyetine devam etmektedir (Alhabshi, t.y.: 6).

3.1.3.1994'den Günümüze Kadar Olan Dönem: Sıçrama Dönemi

BNM'nin uzun vadeli hedefi, geleneksel bankacılık sistemi ile paralellik gösteren İslami bir bankacılık sistemi oluşturmaktır. Bununla birlikte herhangi bir bankacılık sistemine benzer şekilde, İslami bir bankacılık sisteminin uygulanabilir bir sistem olabilmesi için üç önemli unsuru bulundurması gerektirmektedir. Bu unsurlar şunlardır:

- Çok sayıda oyuncu,
- Çok çeşitli araçlar ve
- İslami para piyasası.

Ürün ve hizmetler açısından İslami bankalar; Mudaraba, Muşaraka, Murabaha, İcara, Karz-ı Hasen ve İstisna gibi birçok İslami finansal ürün ve hizmeti sunmaktadırlar. Kurumları ve araçları birbirine bağlamak adına İslami Bankalararası Para Piyasası (IIMM)'nin oluşumu gereklidir (Borham, 2013: 41-42). Bu amaçla 3 Ocak 1994'te faaliyete başlayan IIMM, dünyada ilk olma özelliğini göstermesi açısından da önemlidir. IIMM, aşağıdaki hususları kapsamaktadır:

- İslami finansal araçlarda bankalararası ticaret,
- İslami bankalararası yatırımlar,
- İslami bankalar arası çek takas sistemi (Khiyar, 2012: 1141).

IIMM ile İslami finansal sistemin gerekliliklerini yerine getirmeye devam eden Malezya'da İslami finans sisteminin üçüncü ayağını oluşturan İslami Sermaye Piyasası (ICM) alanında, 1995 yılında SC tarafından İslami Sermaye Piyasası Birimi kurulmuştur. Sermaye piyasası uygulamalarında uzman kişileri içeren bu kuruluşla birlikte SC, ürün kökenli İslami sermaye piyasası işlemlerinin araştırılmasını hedeflemiştir (Hassan ve Hussain, 2013: 39).

İslami Sermaye Piyasası Biriminin kuruluşuyla birlikte SC, ICM alanındaki uygulamaların en iyi şekilde yerine getirilmesi için yönergeler tanıtmıştır. Tanıtılan yönergeler; İslami fon yönetimi, İslami gayrimenkul yatırım ortaklıkları, İslami menkul kıymetlerin sunulması, yatırım fonları ve yapılandırılmış ürünlerin ve varlık destekli menkul kıymetlerin sunulması alanlarını kapsamaktadır. ICM'nin gelişmesine yönelik tanıtılan yönergeler genel olarak yatırım aktivitelerinin yönetiminde ve uygulanmasında, hesapların bakımında ve risk yönetiminde İslam hukukuna uyumu gerektirmektedir (Rahayu, 2012: 43).

İslami finans sisteminin üçüncü ayağını oluşturan ICM'nin ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğu Malezya'da 1995 yılının Ekim ayında tekafül sektörüne ASEAN Tekafül Grubu dahil olmuş, böylece tekafül sektöründe de varlığını gittikçe güçlendirmeye başlamıştır (BNM, 2004: 6). 1996 yılında İslami finans adına yaşanan önemli gelişme ise İslami Bankacılık Kurumları Birliği (AIBIM)'nin kurulmuş

olmasıdır. Birliğin başkanı olarak Bank İslam'ın genel müdürü Dato'Ahmad Tajudin Abdul Rahman atanmıştır. AIBIM'in öncelikli amacı ise ülke için güçlü bir bankacılık uygulamasını ve sistemini teşvik etmektir. Birlik bu amaç doğrultusunda BNM ve düzenleyici kurumlarla yakın işbirliği ve iştişarede bulunmaktadır (Borham, 2013: 42).

Öte yandan, 1997 yılının Mayıs ayında SC'de "sermaye piyasası" alanında ve BNM'de "bankacılık ve tekafül" alanlarında Şeriat Danışma Konseyi (SAC) oluşturulmuş, İslami finans şirketlerinde Şeriat komitelerinin oluşturulması gerekli kılınmıştır (Türker, 2010: 31). Denetimi ve düzenlemesi Malezya Merkez Bankası tarafından yapılan SAC'a İslami bankacılık, İslami finans, tekafül veya İslam hukuku ilkelerine dayalı olan herhangi bir işle ilgili olarak İslam hukukuna uygunluğun tespiti için yetki verilmiştir. İslam hukukuyla ilgili konularda BNM'ye referans ve danışman olan SAC, ayrıca tüm İslami bankacılık ve tekafül ürünlerinin İslami hukukuna uyumluluğunu sağlamayla sorumludur (Al-Shamrani, 2014: 79).

1997 yılında kurulan SAC'ın önemli bir yere sahip olduğu Malezya'da İslam hukukuyla ilgili düzenleme ve gözetim üç seviyede yapılmaktadır. Bunlar:

1. Bütün İslami Finansal Piyasanın Düzenlenmesi: Malezya'daki İslami bankacılık ve finansa ilişkin tüm faaliyetlerin %100 İslam hukukuna uygun olması.
2. Finansal Kuruluşlardaki Şeriat Komitelerinin Gözetimi: Bütün Şeriat Komiteleri, Şeriat Danışma Konseyi'nin ve düzenleyicilerin yetkisine tabidir.
3. Finansal Kuruluşların Faaliyetlerinin Gözetimi ve Denetimi: Malezya'daki finansal kuruluşlardan her biri, kurum içi bir Şeriat danışmanına sahip olmalıdır. Ayrıca, tüm yeni ürünler SAC ve düzenleyiciler tarafından onaylanmalıdır (Türker, 2010: 32).

İslami finansal sistemde kurallarla ilgili düzenleme ve denetime önem veren Malezya'da 1997 yılının Mayıs ayında Uluslararası ASEAN Retekafül'ün kurulması ise ülkedeki ilk Retekafül şirketi olma niteliğini taşıması açısından önemlidir. İslami finansal sistemde yaşanan bir başka önemli gelişme Nisan 1999'da İslami hisse senedi indeksinin tanıtılmasıyla gerçekleşmiştir. Tanıtılan indeksle birlikte

yatırımcılara İslami kurallara uygun olduğu onaylanan menkul kıymetlerin performansını izlemeye ve karşılaştırmaya kolaylık sağlamak amaçlanmıştır (BNM, 2004: 6; Romli vd., 2012: 8490).

İslami bankacılık alanında BIMB'dan sonra ülkenin ikinci İslami bankası olan Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB)'ın faaliyete geçmesi Bank Bumiputra Malezya Berhad (BBMB) ile Ticaret Bankası Berhad (BOCB)'ın birleşmesi sonucunda 1999 yılında gerçekleşmiştir (Doğan, 2008: 36; Borham, 2013: 42). Bank Muamalat Malaysia Berhad bankasının kurulmasıyla birlikte İslami bankaların sayısı ikiye çıkmış, ülkede geleneksel bankalar ile İslami bankalar arasında ürün ve hizmetlerin ortak pazarlanması ve kullanımı açısından önemli adımlar atılmıştır (Çobankaya, 2014: 35).

2000 yılının Ağustos ayında tek alım satım fiyatı en düşük 1000 RM (265\$) abonelik ödemesi gerektiren RHB İslami Tahvil Fonu başlatılmıştır. Temettü ödemeleri yılda iki kez yapılan fonda ilk yıl toplam %6'lık bir temettü ödemesi gerçekleştirilmiştir. Faaliyete geçmesinden itibaren ilk altı ay boyunca 400 yatırımcıdan 14 milyon RM (3.7 milyon ABD Doları)'yi çekmeyi başarmıştır (Wilson, 2004: 148).

İslami bankacılık sistemini güçlendirmek ve daha da geliştirmek isteyen Malezya'da 1995 yılında BIMB, o dönemde "BIRT" olarak bilinen Araştırma ve Eğitim Enstitüsüne dahil edilmiştir. 2001 yılına gelindiğinde BNM'nin önerisi üzerine "BIRT", endüstriye ait bir kurum haline gelmiş ve bugün bilinen adıyla Malezya İslami Bankacılık ve Finans Enstitüsü (IBFIM) adını almıştır. IBFIM gerçekleştirmiş olduğu anket faaliyetlerinin yanı sıra özellikle hem yurt dışı hem de yurt içindeki İslami bankacılık ve tekafül alanlarında danışmanlık ve eğitim hizmetlerini sağlaması açısından İslami finansal sistemde önemli bir kuruluş haline gelmiştir (Borham, 2013: 45).

Yerel sistemi gelecekteki zorluklar karşısında güçlü hale getirmek isteyen BNM, 2001 yılında kapsamlı bir on yıllık stratejiyle Finansal Sektör Ana Planını (FMSP) hazırlamıştır (Borham, 2013: 41).

FMSP (2001-2010) üç alan üzerine yoğunlaşmıştır. Bu alanlar şunlardır:

- Önemli rekabet avantajı elde etmek için kurumsal kapasitenin arttırılması,
- İslami bankacılık ve tekafül oyuncularını arasında sağlıklı rekabeti teşvik etmek,
- İslami finans sisteminin geleneksel bankacılık ve sigortayla paralel olarak etkili bir şekilde çalışmasını sağlamak için düzenleyici çerçevesini güçlendirmek (Koen vd., 2017: 23).

FMSP’de en çok tekafül ve İslami bankacılık sektörüne odaklanılmasının nedeni ise bu sektörlerin en büyük potansiyel büyümeye sahip olan sektörler olarak kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır (Borham, 2013: 41).

BNM’nin FMSP planı dışında 2001-2010 dönemini kapsayan bir başka plan SC tarafından sermaye piyasasının düzenli ve sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamak için hazırlanan Sermaye Piyasası Ana Planı (CMP) olmuştur. Böylece ICM’nin gelişim yolunu çizen ilk plan gerçekleştirilmiştir. Planla birlikte; yeni pazarlar kurarak Malezya Sermaye Piyasasının temellerini güçlendirmeye büyük ölçüde katkıda bulunmak, düzenleyici çerçeveleri hazırlamak, yerli aracılık kapasitesinin geliştirilmesi ve pazara giriş ve katılımın serbestleştirilmesi alanlarına odaklanılmıştır (SC, 2017: 4).

Sukuk alanında da gelişmelerin yaşanmaya devam ettiği Malezya’da Aralık 2001’de Malezya’daki bir şirket olan Kumpulan Guthrie Berhad, ilk uluslararası sukuk ihracını tamamlamıştır. 150 milyon ABD doları değerine sahip olan bu sukukla Asya ve Orta Doğu’daki yatırımcılar hedef alınmıştır. Temmuz 2002’de, Malezya hükümeti tarafından bu alanda ikinci bir sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir. 600 milyon ABD doları ve 2017’ye kadar vadeli bu sukuk ihracıyla birlikte hükümetin amacı, CMP’de öngörüldüğü gibi ülkenin İslami finansal aracını genişletmek ve İslami sermaye piyasasındaki serbestleşmeyi sağlamak olmuştur (SC, 2017: 325-326; Mohd Yahya vd., 2012: 97-98).

Uluslararası alanda önemli bir kuruluş olan ve 2002 yılında kurulan İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)’na ev sahipliği yapan Malezya’da aynı yıl yaşanan bir diğer önemli gelişme Malezya Tekafül Derneği (MTA)’nin kurulmasıdır. MTA, öz düzenlemeyi geliştirmek ve şirketlerin ilgilerini çekmek adına 1984

Tekafül Yasasına bağlı kalınarak kurulmuştur (Fauzi vd., 2016: 73). Malezya’da tekafül sektörüne ilgi çekmek adına MTA’nın izlemiş olduğu yollar şunlardır:

- Sağlam bir tekafül yapısı oluşturmak,
- Kanunların çizmiş olduğu sınırlar dahilinde oluşturulacak tutarlı yöntemlerle MTA’ya kayıtlı veya bağlı üyelerin ilgilerini çekmek,
- Gerektiğinde üyelere tavsiyelerde bulunmak,
- Üyeleri etkileyen olay, beyan ve düşüncüler üzerinde tavsiyelerde bulunmak ve üyelerin de bu konularla ilgili görüşlerini almak,
- Stratejik ittifaklar oluşturmak ve diğer benzer yerel ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak (Mohamed, 2013: 120-121).

2017 yılı itibariyle MTA, 15 kayıtlı şirketten oluşmaktadır. Şirketlerin isimleri Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: MTA’ya Üye Şirketlerin Listesi

Numara	İsim
1	ACR Retakaful Berhad
2	AIA PUBLIC Takaful Bhd.
3	AmMetLife Takaful Berhad
4	Etika Takaful Berhad
5	Great Eastern Takaful Berhad
6	Hong Leong MSIG Takaful Berhad
7	HSBC Amanah Takaful (Malaysia) Berhad
8	Zurich Takaful Malaysia Berhad
9	Munich Re Retakaful
10	Prudential BSN Takaful Berhad
11	Sun Life Malaysia Takaful Berhad
12	Swiss Re Retakaful
13	Syarikat Takaful Malaysia Berhad
14	Takaful Ikhlas Berhad
15	Malaysia Re

Kaynak: www.malaysiantakaful.com.my

MTA’nın kurulmasından sonra Temmuz 2003’te Tekafül İhlas Berhad, Kasım 2004’te Asset Holding, 2005-2007 yılları arasında da Sun Life Malezya Tekafül, HSBC Amanah Tekafül, MAA Tekafül, Hong Leong, MSIG Tekafül, Prudential, BSN Tekafül faaliyete geçmiştir (BNM, 2004: 6; Syazrin vd., 2016: 46).

İslami finans sisteminin tekaful alanında yaşanan önemli gelişmeler sonrasında İslami bankacılık alanında da önemli bir gelişme yaşanmıştır. BNM tarafından İslami bankacılığı genişletme hedefi doğrultusunda 2004 yılında 3 yabancı bankaya 1983 İslami Bankacılık Kanunu kapsamında lisans verilmiştir. Yeni büyüme fırsatlarını yakalamak ve İslami finans sisteminin gelişimini artırmak adına ekonominin yabancı İslami bankalara açık hale getirilmesi önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (BNM, 2005: 160).

İslami Sermaye Piyasası alanında ise 2005 yılında Gayrimenkul Yatırım Ortaklıklarına ilişkin yönetmelik SC tarafından yayınlanmıştır. Yönetmeliğe göre Gayri Menkul Yatırım Ortaklıkları öncelikle gelir getiren İslam hukukuna uyumlu gayrimenkul veya gayrimenkul ile ilgili varlıklara yatırım yapmalıdırlar. Ayrıca geleneksel Gayrimenkul Yatırım Ortaklığında olduğu gibi gayrimenkul ve gayrimenkul ile ilgili varlıklar hakkında uzman bilgiye sahip profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmelidir. Yayınlanan yönetmelik ilkeleri uyarınca Al Aqar KPJ Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı, Kuala Lumpur Borsasında (Bursa Malezya) listelenmeyi başararak dünya’da listeye giren ilk İslami Gayri Menkul Yatırım Ortaklığı olma özelliğini elde etmiştir (Abdul Rahman ve Noor Azlina, 2015: 100).

2006 yılında Malezya Uluslararası İslami Finans Merkezi (MIFC), Malezya’yı İslami finansın merkezi haline getirmek amacıyla Malezya Hükümeti tarafından, başlatılmıştır. MIFC; Malezya Merkez Bankasının, Malezya Menkul Kıymetler Komisyonunun, eskiden Labuan Offshore Finansal Hizmet Otoritesi olarak bilinen Labuan Finansal Hizmetler Otoritesinin (LFSA) ve Bursa Malezya’nın toplu çabaları sonucunda oluşmuştur. MIFC Malezya’da; Bankacılık, tekaful ve sermaye piyasasını temsil eden oyuncuların katılımını içermektedir. MIFC’nin temel amacı Malezya’da İslami finansın gelişimini sağlamak adına tasarlanmış çeşitli teşviklerle elverişli ortam yaratarak, Malezya’yı İslami finansın merkezi haline getirmektir (Hassan ve Hussain, 2013: 39). Bu amaç doğrultusunda MIFC projesinin önemli unsurları; “insan kaynağı yatırımları, vergisel teşvik, merkezi şariat dayanışma konseyi, kendine özgü bir iş modeli ve liberal döviz politikaları” dır (Türker, 2010: 32).

İslami finans sektörünün geliştirilmesinde insan kaynaklarına yatırım yapmanın önemli olduğunu düşünen Malezya, ayrıca 2006’da “İslami Finans Eğitimi

için Uluslararası Merkez” (INCEIF) ve 2008’de “Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi” (ISRA)’yı kurmuştur (Türker, 2010: 32).

İslami finans alanında eğitim kurumlarına önem vererek bu alanda beşeri sermayenin de gelişmesi üzerine adımlar atan Malezya’da 2008-2010 yılları arasında ACR Retekafül, MNRB Retekafül, Münih Retekafül ve Swiss Retekafül olmak üzere 4 Retekafül şirketi daha sisteme dahil olmuştur (Syazrin vd., 2016: 46).

2001 yılında gerçekleştirilen FSMP’nin bitiminde Malezya Merkez Bankası tarafından Finansal Sektör Taslağı adıyla 2011-2020 dönemini kapsayan bir plan daha yayınlanmıştır. Bu planla birlikte Malezya, 2006 yılında MIFC’ın benimsemiş olduğu amaçla aynı doğrultuda kendini önde gelen küresel İslami finans piyasası olarak konumlandırmayı hedeflemiştir (Koen vd., 2017: 24).

2011-2020 dönemini kapsayan taslakla öneri niteliğinde ortaya çıkan dokuz stratejik sonuç şunlardır:

- Fonların iş dünyasının ve hanehalklarının ihtiyaçlarına yönelik olarak etkin ve verimli yollarla aktarılmasına aracılık ederek Malezya’nın yüksek katma değerli, yüksek gelirli bir ekonomiye dönüşmesini sağlamak,
- Daha gelişmiş ve uluslararası entegre bir ekonominin finansman, yatırım ve risk yönetimi ihtiyaçlarını karşılamak üzere finansal piyasaları geliştirmek,
- Refah seviyesi düşük olanlar da dahil olmak üzere toplumun tüm kesiminin daha büyük refahı elde etmesi için kaliteli ve güç yetirilebilir finansal hizmetlere ulaşmasını sağlamak,
- Bölgenin daha fazla bağlantıya sahip olan rekabetçi ve çeşitlendirilmiş bir finans sektörü vasıtasıyla bölgesel ve uluslararası finansal entegrasyonu güçlendirmek,
- Ülkeye yönelik artan uluslararası İslami finansal akışları desteklemek için İslami finans ekosistemini iyileştirmek,
- Finansal istikrarı güvence altına alan ve finansal kurumların esnekliğini teşvik eden etkili düzenleyici ve denetleyici rejimi korumak,
- Finansal işlemlerde elektronik ödemelere geçişi hızlandırmak,

- Etkin finansal eğitim ve güçlendirilmiş tüketici koruma yapısıyla finansal tüketicileri güçlendirmek,
- Dinamik ve yenilikçi bir finans sektörü için yetenekli iş gücü arzını sağlamaktır (BNM, 2012: 53).

BNM'nin yayınlamış olduğu Finansal Sektör Taslağının yanı sıra SC tarafından da 2001-2010 dönemini kapsayan CMP sonrası 2011-2020 dönemini kapsayan sermaye piyasasının düzenli ve sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlamada araç olarak kullanılacak olan Sermaye Piyasası Ana Planı 2 (CMP2) oluşturulmuştur. CMP2 ile Malezya'yı Sermaye piyasasının rekabetçi gücü yüksek olan bu piyasadaki belirsiz küresel ortamın getirdiği zorluklara ve teknoloji odaklı yeniliklerin etkisine karşı güçlü hale getirmek planlanmış, böylece uluslararası pazarlarda yeni büyüme fırsatlarının yakalanması hedeflenmiştir (SC, 2017: 4).

2013 yılında Finansal Hizmetler Kanunu (FSA) ve İslami Finansal Hizmetler Kanununun (IFSA) yürürlüğe girmesiyle finansal hizmetlerin yasal çerçevesi açısından önemli bir gelişme meydana gelmiştir. 2013 FSA; 1989 Bankacılık ve Finansal Kuluşlar Kanunu, 1953 Döviz Kontrol Kanunu, 1996 Sigorta Kanunu ve 2003 Ödeme Sistemleri Kanununun yerini almıştır. Kanunun Malezya'nın bankacılık sektöründeki düzenleyici ve denetleyici otoritesini ve çerçevesini güçlendirdiği söylenebilir (COMCEC, 2016: 74; ISDA, 2016: 112).

Temel düzenleyici amacı finansal istikrarı teşvik etmek olan 2013 FSA'nın bu amaca ulaşmak için hedefleri şunlar olmuştur:

- Finansal kurumların güvenliği ve sağlamlığını geliştirmek,
- Para piyasasının ve döviz piyasasının bütünlük içinde düzgün bir şekilde çalışmasını sağlamak,
- Ödeme sistemleri ve ödeme araçlarını daha güvenli, daha verimli ve daha güvenilir hale getirmek,
- Finansal kurumların adil ve sorumluluk anlayışı içinde işi profesyonel bir şekilde yerine getirmelerini sağlamak,
- Tüketicilere sağlanan finansal hizmetler ve ürünlere yönelik tüketicilerin haklarını ve çıkarlarını korumaya çalışmaktır (FSA, 2013: 28-29).

2013 yılında yürürlüğe giren bir diğer kanun olan IFSA ise 1983 İslami Bankacılık Kanunu ve 1984 Tekafül Kanununun yerini almıştır (Foster ve Neo, 2014: 23). BNM'yi düzenleyici ve denetleyici güçlerle donatan bu yeni kanun, finansal istikrarın sağlanması ve İslam hukukuna uyumu teşvik etmek için düzenlenmiştir (Christopher Lee Ong, 2016: 43). BNM'nin İslami finans alanındaki düzenleyici rolünü güçlendiren kanun, İslami finansal kurumların İslam hukukuna, BNM ve SAC kurallarına uymasını sağlamaktadır. Kanunda yer alan kurallara uyulmaması veya ihlal edilmesi halinde ciddi cezai yaptırımlar uygulanmaktadır (Foster ve Neo, 2014: 23). IFSA uyarınca, tüm lisanslı İslami finansal kuruluşların tüm ilgili faaliyetlerin İslam hukuku ile uyumluluğunu sağlamak için Şeriat iç komitesi oluşturmaları gerekli kılınmıştır. Herhangi bir finansal kuruluşun Şeriat komitesine atanan kişi BNM'nin belirlemiş olduğu şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Herhangi bir finansal kuruluş tarafından sunulan tüm İslami finansal ürünler, kendi Şeriat kurulu tarafından onaylanmalıdır (Christopher Lee Ong, 2016: 44).

2013 IFSA'nın tekafül endüstrisine yönelik olarak çeşitli birkaç belirgin özelliği bulunmaktadır. Bunlar:

- Tekafül şirketleri halka açık şirketler olarak yayınlanacaktır.
- Tekafül şirketleri bir finansal holding şirketi kurmakla yükümlüdür ve şirket IFSA'nın şartlarına tabidir.
- Tekafül şirketleri için 1984 Tekafül Kanununda asgari 100 milyon RM olarak belirlenen asgari sermaye gereksinimi artık işe bağlı olarak düzenleyici tarafından belirlenecektir.
- Risk fonunda eksiklik olması durumunda ihtiyati bir gereksinim olarak Karz-ı Hasen sağlanacaktır (Mohamed Iqbal, 2014: 10-11).

IFSA'nın tekafül şirketlerine yönelik belirgin özelliklerinin yanı sıra aynı yıl BNM tarafından tekafül şirketleri için Risk Tabanlı Sermaye Çerçevesi (RBCT) yayınlanmıştır. RBCT ile BNM, her bir sigortacının ve tekafül şirketinin risk profili ile orantılı bir sermaye yeterliliği seviyesine sahip olmasını sağlamak istemiştir (Christopher Lee Ong, 2016: 156).

3.2. Türkiye’de İslami Finansın Gelişimi

Türkiye’deki “Katılım Bankacılığı”, Dünya’da faizsiz bankacılık veya İslami bankacılık olarak adlandırılmaktadır. Katılım bankacılığı, İslami ilkelere göre geliştirilmiş olan faizsiz bir finans sisteminin uygulanmasıdır. İslami finans sisteminin faizsiz bir temele oturtulmak istenilmesinin nedeni, İslam’ın faizle ilgili yasaklarından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda Katılım bankacılığı sistemi de İslami finansman ilkelerine dayanmaktadır. İslami finans ile geleneksel sistem arasındaki en temel fark, İslami finans sisteminde işlemlerin faizsiz olması ve nakit finansmanın sağlanmasının eksikliğidir (Ata ve Buğan, 2016: 90-91).

Katılım bankacığında fonlar kâra ve zarara katılma esasına göre toplanmakta, toplanan fonlar; ticaret, ortaklık ve finansal kiralama yöntemleri ile kullandırılmaktadır. Türkiye Katılım Bankaları Birliğine (TKBB) tabi olan Katılım bankaları sistem olarak İslam iktisadını kullanmaktadırlar (Esmer ve Bağcı, 2016: 18).

Türkiye’nin İslami finans alanında yaşamış olduğu gelişmeler 1975-1983 dönemi, 1983-2005 dönemi ve 2005’den günümüze kadar olan dönem olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

3.2.1. 1975-1983 Dönemi

Türkiye’de İslami finansın tarihi 1975 yılına dayanmaktadır. 1975 yılında kurulan IDB’nin kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye, 1984 yılına gelindiğinde IDB’deki sermaye payını arttırarak kuruluşun yönetim kurulunda sürekli üye bulundurmaya hak kazanmıştır. Bu gelişmeyle birlikte 57 İslam ülkesi arasında dış ticaretin arttırılmasında, ekonomik işbirliği programlarının gerçekleştirilmesinde, özel sektörün teşvik edilmesinde, alt yapı yatırımlarının desteklenmesinde ve finansman tekniklerinin geliştirilmesinde büyük rol oynayan IDB’deki etkinliğini artırma fırsatını elde etmiştir (Ustaoglu, 2014: 24; ISDB, 2016: 5). İslami finans alanında 1975 yılındaki bir başka gelişme, Türkiye’nin ilk faizsiz finans kurumu olan Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının açılmasıdır. Kuruluş amacı sanayi sektörüne fon sağlamak olan banka, 1978 yılına kadar faaliyetine faizsiz bir şekilde devam etmiştir (Can, 2014: 102-103). 1978 yılında bankanın faizli bir sisteme

dönmesinde bankanın yönetim kuruluna bankanın faizli veya faizsiz olarak çalışması konusunda tercih hakkının verilmesi etkili olmuştur. Bankaya yurt içinde ve yurt dışında şube açma yetkisinin verilmemesinin yanı sıra mevduat toplama yetkisinin verilmemesi bankayı proje değerlendiren ofis haline getirmiştir. Bu nedenlerden dolayı yönetim kurulunun 1978 yılında aldığı kararla faizli olarak çalışmaya başlamıştır. 1988 yılına gelindiğinde bankanın adı “Türkiye Kalkınma Bankası” olarak değiştirilmiştir (Ustaoglu, 2014: 24). Faizsiz bankacılık adına başarısız olarak nitelendirilebilecek Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası girişiminden sonra Türkiye açısından dönüm noktası 1980 yılında gerçekleşmiştir. 1980 yılında ithal ikameci politikayı bırakan Türkiye, serbest piyasa ekonomisine geçmiştir (Yanmaz, 2011: 68). Ortadoğu ülkelerinden Türkiye’ye yönelik yapılan yatırımları arttırmak için 24 Ocak 1980 kararları ile çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 8).

3.2.2.1983-2005 Dönemi

1983 yılında Bakanlar kurulunun 83/7506 sayılı kararı ile “Özel Finans Kurumları”nın kurulmasına yönelik zemin hazırlanmıştır (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 8). Yedinci Cumhurbaşkanı Kenan Evren döneminin başbakanı olan Bülent Ulusu’nun hazırladığı bu yeni bankacılık sisteminin hayata geçirilmesi, Turgut Özal’ın başbakanlığının ilk günlerinde kabul edilmesiyle gerçekleşmiştir. Yeni bankacılık sistemi, ekonomiye dahil edilemeyen yastık altındaki mali değerlerin çıkarılarak yabancı sermaye ile birlikte milli ekonomiye kazandırılmasını amaçlamıştır (Bilir, 2010: 15-16). Sistemin yasalar ve mevzuat bakımından alt yapısı, 1984 yılında 182323 sayılı Resmi gazetede yayınlanan tebliğ ile sistemin ayrıntılarının düzenlenmesiyle gerçekleştirilmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 8). Özel Finans Kurumları için 1980’lerdeki diğer önemli gelişmeler ise 1981 yılındaki Sermaye Piyasası Kanununun yürürlüğe konulması, 1983 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB)’nin kurulması, 1987 yılından itibaren devlet müdahalesinin kaldırılması (deregülasyon) ve mali serbestleşme uygulamalarına hız verilmesidir (Kalaycı, 2013: 55-56).

1983 yılında Bakanlar Kurulunun 83/ 7506 sayılı kararı ile birlikte Özel Finans Kurumlarına yol açılmış ve izleyen yıllarda 1990'ların sonuna kadar sırası ile Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş., Faysal Finans Kurumu A.Ş., Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., Anadolu Finans A.Ş. ve son olarak da Asya Finans Kurumu kurulmuştur (Özkan, 2012: 1-2).

1999 yılına gelindiğinde Kanun Hükmünde Kararname ile uzun yıllar varlığını sürdüren Özel Finans Kurumları, 18.06.1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile ilk yasal çerçevesine kavuşmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 28).

2000 yılında Türk Hükümeti, bankacılık düzenlemesinde ve denetiminde parçalı yapıyı kaldırmaya ve bankacılık sektöründe tek yetkili olacak olan bağımsız bir kurum kurmaya karar vermiştir. Oluşturulacak olan kurumun temel amacı, düzenleme ve denetlemenin etkinliğini geliştirmek ve bağımsız bir karar mekanizması oluşturmaktır. Sonuç olarak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Haziran 1999'da 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ile Ağustos 2000'de faaliyetine başlamıştır (BRSA, 2015: 5).

2001 yılına gelindiğinde Faysal finansın Ülker şirketi tarafından devir alınması sonucunda "Family Finans Katılım Bankası" kurulmuştur (Çelik, 2015: 84). Yine bu dönemde yaşanan bir başka gelişme ise, 2000 yılında yaşanan kriz sonrasında ciddi bir şekilde sarsılan Özel Finans Kurumlarından biri olan İhlas Finans Kurumunun iflas etmesi olmuştur (Türkmenoğlu, 2007: 28). Bu dönemde bir başka gelişme, Katılım bankalarının çatısı görevinde olan Özel Finans Kurumları Birliğinin 29.05.2001 tarihinde kurulmuş olmasıdır. Özel Finans Kurumları Birliği, 04.10.2001 tarih ve 2001/3138 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Birlik Statüsünün yürürlüğe konulması sonrasında faaliyetine başlamıştır (www.tkbb.org.tr).

Tablo 15'te 1983-2005 döneminde Türkiye'nin İslami finansa yaşamış olduğu gelişmeler yer almaktadır.

Tablo 15: Türkiye'de İslami Finansın Gelişimi (1983-2005 Dönemi)

1983
Bakanlar Kurulu tarafından kararname çıkarılarak Özel Finans Kurumlarının kurulmasına yönelik zemin hazırlanmıştır.
1985
Albaraka Türk ve Faisal Finans kurulmuştur.

1989
Kuveyt Türk kurulmuştur.
1991
Anadolu Finans kurulmuştur.
1995
İhlas Finans kurulmuştur.
1996
Asya Finans kurulmuştur.
1999
Özel Finans Kurumları ilk yasal çerçevesine kavuşmuştur.
Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur.
2001
Family Finans, Faisal Finansın devrini alarak kurulmuştur.
İhlas Finans iflas etmiştir.
Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur.

Kaynak: UT, 2016: 20; <http://www.tkbb.org.tr>; Yılmaz, 2014: 92-95; Ulus, 2015: 33.

3.3.3. 2005’den Günümüze Kadar Olan Dönem

1 Kasım 2005 tarihinde 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Özel Finans Kurumlarının adı “Katılım Bankaları” olarak değiştirilmiştir. Böylece, Özel Finans Kurumları Birliğinin adı da “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” olarak değiştirilmiştir. İlgili kanunla birlikte gerçekleştirilen diğer düzenlemeler; daha önce BDDK tarafından belirlenen sigortaya tabi mevduatın kapsamı ve tutarını belirleme yetkisi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kuruluşuna verilmesi, TMSF’nin yetkilerinin genişletilmesi, risk esaslı sigorta priminin tarifesini, tahsil zamanını ve şeklini belirleme yetkilerinin TMSF’ye verilmesi ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının da TMSF’nin güvencesi altına alınması şeklinde olmuştur (www.tkbb.org.tr; TMSF, 2013: 13). 2005 yılına ilişkin bir diğer gelişme Family Finans ve Anadolu Finansın, Türkiye Finans adı altında birleşmesi olmuştur (Özkan, 2012: 2).

2008 yılında, Türkiye Finans Katılım Bankası’nın çoğunluk hissesinin (%67.03) 5 ülkede yatırımları bulunan Suudi Arabistan’ın ilk ve en büyüğü olma niteliğini taşıyan The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınması sonrasında banka değişim ve atılım dönemine girmiştir (www.turkiyefinans.com.tr).

2009 yılında İslami finans alanında yaşanan gelişme ise İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi (İFM) ile gerçekleşmiştir. İFM, 02.10.2009 tarihinde

yürürlüğe giren ve İstanbul'un dünyadaki finans merkezleri ile rekabet edebilecek seviyeye gelmesi için finans yapısının güçlendirilmesini amaçlayan bir projedir. Bu doğrultuda, projenin çalışmalarının yürütülmesinde ve ilerlemesinde sistematik bir yol izlemek için görevli birimler oluşturulmuştur. Görevli birimleri ise, İFM Ulusal Danışma Kurulu, İFM Yüksek Konseyi, İFM Uluslararası Danışma Konseyi, İFM Koordinatörlüğü ve Çalışma Komitelerinden oluşmaktadır. Projenin öncelikli amacı ise, ülke ekonomisine katkısının arttırılması için finansal hizmetler sektörünün geliştirilmesi ve uluslararası finans sektöründe yerini alacak olan İstanbul'un dünya'nın 25 küresel finans merkezi arasında güçlü bir şekilde yerini almasıdır (Karagöl vd., 2017: 52-53).

İslami finansman yöntemlerinden birisi olan Sukuk alanındaki gelişme, 2010 yılında gerçekleşmiştir. Türkiye'de sukuka ilişkin uygulama ilk olarak Varlık Kiralama Şirketleri aracılığıyla çıkarılan kira sertifikaları ile ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda çeşitli sukuk uygulamaları arasında, İcra sukuk olarak da ifade edilen kira sukuku ile ilgili mevzuatın hazırlanması gerçekleştirilmiştir. Yeni sermaye piyasası araçlarının finansal piyasalarda işlem görmek üzere yerini alması için Sermaye Piyasası Kurulu tarafından hazırlanan Seri: III, No: 43 sayılı "Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ" 01 Nisan 2010 tarihinde 27539 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğ ile birlikte özel sektörde yer alan şirketlerin kira sertifikası ihracı yapmasına ve böylece sermaye piyasalarından fon temin etmelerine imkan tanınmıştır (Yılmaz, 2014: 92). Kira sukuku olarak da bilinen Türkiye'de sukuka ilişkin ilk çalışma olan bu araç ile özellikle Körfez ülkelerinin fonlarının Türkiye'ye çekilmesi amaçlanmıştır. Hem ülke dışındaki kaynakların ülkemize çekilmesi hem de sermaye piyasasına yeni bir araç kazandırılması açısından önemi oldukça büyük olan bir gelişme olarak görülmektedir (Büyükkın ve Önyılmaz, 2012: 11; Aydın ve Ayyıldırım, 2015: 48).

01 Nisan 2010 tarihinde mevzuata ilişkin düzenlemesi gerçekleştirilen sukuka ilişkin ilk örnek 17.08.2010 tarihinde Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından gerçekleştirilmiştir. İlk ihraç olma özelliğini taşıyan bu sukuk, değeri 100 milyon dolar; vadesi, 2013 yılının Ağustos ayına kadar ve getirisi, % 5.25 sabit getiri oranlı

olarak işleme tabi tutulmuştur (Yılmaz, 2014: 95). Gerçekleştirilen ilk sukuk ihracı olma özelliğini taşıyan bu uygulamada City Bank ve Liquidity Management House (LMH) ortak düzenleyiciler olarak görev almış, özellikle Körfez Bölgesi'nde ve Malezya'da geniş bir uygulama alanı bulan bu finansal araç Kuveyt Türk aracılığıyla Türkiye ile tanışmıştır (Özeroğlu, 2014: 758). Gerçekleştirilen bu ilk uygulamayla birlikte nüfusunun büyük bir çoğunluğu Müslüman olan Türkiye'de İslami kuralların esas alındığı bir tahvil olma özelliği taşıyan sukuk ihracı büyük bir ilgi görmüş ve ülkenin alternatif İslami finansal yapılara hazır ve açık olduğunu göstermiştir (Yılmaz, 2014: 95).

İlk ihracın gerçekleştirildiği 2010 yılının ardından 2011 yılının Ekim ayında bir başka sukuk ihracı yine Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından Kuveyt Türk Sukuk Varlık Kiralama A.Ş. aracılığıyla vadesi 5 yıl, getirisi %5,875 ve değeri 350 milyon dolar olarak gerçekleştirilmiştir. Bu ihraca ilişkin talebin çoğunluğu (%70 oranında) Körfez sermayesinden gelmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 11).

2011 yılında sukuka ilişkin gelişme daha önce mevzuat düzenlemesi gerçekleştirilmeyen vergi düzenlemesi ile gerçekleştirilmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 12). Kira sertifikalarının vergilendirilmesi üzerine yasal düzenleme 13 Şubat 2011 tarihinde 6111 sayılı kanunun Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. İlgili kanunla birlikte kira sertifikalarının vergilendirilmesinde yasal dayanakları oluşturmak için Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanununda değişiklikler yapılmıştır (Yılmaz, 2014: 95). Gerçekleştirilen düzenleme ile birlikte sukuk işlemlerinin damga vergisi, KDV ve Kurumlar vergisinden muaf olmasına, stopaj oranının %10'a çekilmesine karar verilmiştir (Büyükkakın ve Önyılmaz, 2012: 12).

18.09.2012 tarihinde Hazine Müsteşarlığı tarafından HSBC, LMH ve Citigroup'a yetki verilmiş, değeri 1.5 milyar dolar tutarında olan sukuk satışa çıkarılmıştır. Gerçekleştirilen ihale sonrasında beş kat talep gelen sukukun %58'i Ortadoğu, %13'ü Avrupa, %12'si Asya, %9'u Türkiye ve %8'i ABD'deki yatırımcılara satılmıştır (Yılmaz, 2014: 95).

2010 yılındaki tebliğde sadece kira sertifikası olarak düzenlenen sukuk, aslında kullanılan finansman yöntemlerine göre birçok farklı türü olan bir araçtır. İcara

sukukuna yakın bir uygulama olan kira sertifikasına yer verilen 2010 yılındaki düzenleme diğer sukuk türlerine ilişkin düzenlemeyi içermemekteydi (Yardımcıoğlu vd., 2014: 210). Bu doğrultuda Varlık Kiralama Şirket (VKŞ)’lerine ve kira sertifikalarına ilişkin usul ve esasların yeniden düzenlenmesi, 7 haziran 2013 tarihinde 28670 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1)” ile gerçekleştirilmiştir (Uluslararası, 2015: 33). Düzenleme ile birlikte Murabaha, Mudaraba, Muşaraka ve Wakala sukuk türlerinin de kullanılmasına imkan tanınmıştır (Çanakçı, 2014: 55-56). Tebliğde bu türlerin yanı sıra diğer sukuk türlerinin de gerektiğinde ihraç edilebilmesi için şu ifadeler yer verilmiştir: “Bu maddede sayılmamakla birlikte Kurulun diğer düzenlemelerinin kapsamı içerisinde yer almayan ve niteliği itibarı ile kira sertifikası olduğu Kurulca kabul edilecek sermaye piyasası araçlarına ait izahname veya ihraç belgesinin onaylanmasına ilişkin başvurular bu Tebliğ hükümlerinin kıyasen uygulanması suretiyle sonuçlandırılır” (Yardımcıoğlu vd., 2014: 210-211). Özel sektörün de sukuk piyasasında yer almasının önünü açan düzenleme, gerek yurt içindeki gerekse yurt dışındaki fonların ve yatırımların ülkeye kazandırılması adına önemli bir adım niteliğindedir (Çanakçı, 2014: 55-56).

Sukuka ilişkin gelişmeler ile birlikte Uluslararası İslami Finans Piyasası (IIFM) veritabanına göre 2015 yılının sonuna kadar özel sektörler tarafından Türkiye’nin dışına gerçekleştirilen uluslararası sukuk ihracı 5.7 milyar Amerikan dolarından fazla bir artış göstermiştir. Buna ek olarak, 2011 ile Eylül 2015 arasında devlet tarafından toplam değeri yaklaşık 7.7 milyar ABD Doları olan sekiz sukuk ihracı yayınlanmıştır (Aktaran: IFN, 2016: 10).

İslami finansa ilişkin önemli gelişmelerden bir diğeri 2013 yılında gerçekleşmiştir. Dünya Bankası’nın Küresel İslami Finans Merkezi (GIFDC), Ekim 2013’te Türkiye hükümetinin de desteği ile İstanbul’da kurulmuştur. Küresel İslami finansın gelişimi için bir bilgi merkezi olan GIFDC:

- İslami finansmanın kurumsal temellerini güçlendirmek için yasal, düzenleyici ve denetleyici standartlar da dahil olmak üzere teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri sunmaktadır.

- Aşırı yoksulluğun ortadan kaldırılması ve banka müşterisi ülkelerdeki ortak refah düzeyinin artırılması için İslami finansın potansiyel katkılarını odaklanarak İslami finansman ve ekonomik gelişim arasındaki bağlantılar üzerinde araştırma yapar. Bu doğrultuda Küresel İslami Finans Merkezi Programının bileşenleri arasında; araştırma programları, amiral gemisi raporlarının yayımlanması, İslami finans üzerine seminerlerin gerçekleştirilmesi, uygulama topluluğu, İslami finans kapsama programı, öğrenim merkezi, küresel İslami finans geliştirme merkezi yer almaktadır (WB vd., 2015: 35).

2013 yılında kurulan GIFDC'nin ardından İslami finans adına bir başka gelişme 15 Aralık 2015 tarihli 2015/ 17 sayılı Başbakanlık Genelgesinin Resmi Gazetede yayımlanmasıyla kurulan Faizsiz Koordinasyon Kuruludur. Kurulun kurumlar ve sekreteryası (sekreterlik işlerinin yapıldığı yer) arasındaki koordinasyon faaliyetleri Hazine Müsteşarlığı tarafından yürütülmektedir. Kurulun vizyonu, katılım bankacılığı ve sigortacılığının faizsiz finans sisteminde daha sağlıklı ve hızlı bir şekilde gelişimini sürdürmesini sağlayarak ülkemizin uluslararası finans piyasasında merkezi bir konuma gelmesini sağlamaktır (<https://www.hazine.gov.tr>).

“Kurul, Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu bakanın başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşmaktadır:

- Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı,
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,
- Hazine Müsteşarı,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı,
- Borsa İstanbul A.Ş. Genel Müdürü,
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği Başkanı,
- Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanı” (www.hazine.gov.tr).

Yakın zamanda İslami finansla ilişkin gerçekleşen diğer gelişmeler ise 2015 yılının Mayıs ayında Ziraat Katılımın sektöre katılması, 2016 yılının Şubat ayında Vakıf Katılımın sektöre katılması ve 2016 yılının Temmuz ayında Bank Asya'nın faaliyet izninin BDDK tarafından kaldırılmasıdır (www.tkbb.org.tr). Bu gelişmelerin

yanı sıra 2018 yılında TKBB yönetim kurulunun 02.04.2018 tarih ve 253 sayılı kararı ile Danışma Kurulu'nun oluşumu, görev, çalışma usul ve esasları hakkında tebliğ yürürlüğe girmiştir. Tebliğin amacı, “katılım bankacılığı faaliyetlerinin meslek ilke ve standartlarına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak üzere Türkiye Katılım Bankaları Birliği nezdinde kurulan Danışma Kurulunun oluşumuna, çalışmasına ve görevlerine ilişkin usul ve esasları belirlemektir” şeklinde ifade edilmiştir. “İlgili tebliğe göre Danışma Kurulu'nun görevleri şu şekilde sıralanmıştır:

- a) Katılım bankacılığı alanında uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan standartları da takip etmek suretiyle katılım bankalarının uymaları gereken meslek ilke ve standartlarını belirlemek,
 - b) Gerekli gördüğü durumlarda, katılım bankaları arasındaki uygulama farklılıklarını gidermek üzere genel nitelikli kararlar almak,
 - c) Katılım bankalarının iş ve işlemlerinin (a) bendi kapsamında belirlenen meslek ilke ve standartları ile (b) bendi kapsamında alınan genel nitelikli kararlara uygunluğuna ilişkin değerlendirme yapmak,
 - d) Başvurulması halinde, kamu kurum ve kuruluşlarına, kamu kurumu niteliğini haiz meslek kuruluşlarına ve diğer kuruluşlara faizsiz finans faaliyetleri kapsamında görüş bildirmek,
 - e) Yönetim Kurulu tarafından belirlenen esaslar ve Yönetim Kurulu Başkanının onayı çerçevesinde, katılım bankacılığı meslek ilke ve standartlarının tanıtımı veya eğitimi amaçlı programlar düzenlemek, yayınlar yapmak ve bu amaçla düzenlenen programlara iştirak etmek.
- (2) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri kapsamında alınan kararların ve belirlenen meslek ilke ve standartlarının uygulanmasından, uygulanmasına yönelik gerekli tedbirlerin alınmasından ve Danışma Kurulu tarafından talep edilen bilgi ve belgelerin sunulmasından katılım bankaları nezdindeki yönetim kurulları sorumludur. Katılım bankaları yönetim kurulları bu sorumluluğu iç sistemler kapsamında faaliyet gösteren birimler eliyle yerine getirir.
- (3) Birinci fıkranın (d) bendi kapsamındaki başvurular, yazılı olarak Birliğe yapılır. Başvuru sahiplerinin Danışma Kurulu tarafından verilen görüşlere

aykırı hareket etmesi, Birlik ve Danışma Kurulu için herhangi bir yükümlülük oluşturmaz. Bu husus görüş metninde başvuru sahibine ve aykırı uygulama hallerinde Birliğin internet sitesinde kamuoyuna duyurulur. Görüş bildirme faaliyeti kapsamında ücret tahsil edilmesine ve tahsil edilecek ücretlere, Yönetim Kurulu karar verir.

(4) Meslek ilke ve standartlarının kapsamına giren hususlarda katılım bankaları ile müşterileri arasındaki uyuşmazlıklar, ilgili katılım bankası tarafından çözüme kavuşturulur. Katılım bankalarının uyuşmazlık konusunda almış oldukları kararlar hakkında Birliğe başvurulabilir. Birlik, aynı nevideki uyuşmazlıkları Danışma Kurulu kararlarına dayalı olarak çözüme kavuşturabilir veya bir arada değerlendirilmek üzere Danışma Kuruluna sunabilir. Danışma Kurulu, katılım bankalarının uyuşmazlık kapsamında almış olduğu kararların aynen uygulanmasına, değiştirilmesine veya iptal edilmesine karar verebilir.

(5) Danışma Kurulu, bu Tebliğ kapsamında icra ettiği tüm faaliyetleri yıllık faaliyet raporunda açıklar ve Yönetim Kuruluna sunar. Yönetim Kurulu bu raporu, her yıl Şubat ayı sonuna kadar Kuruma gönderir ve Birliğin internet sitesinde yayınlar. Bu madde hükümleri kapsamında hazırlanan yıllık faaliyet raporunun içeriğine ve hazırlanmasına ilişkin esaslar Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

(6) Danışma Kurulu, bu Tebliğ kapsamında kendisine verilen görevleri kendi sorumluluğu altında tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirir.

(7) Birlik faaliyetleri kapsamında Danışma Kuruluna icrai veya idari nitelikte bir görev verilemez. İlgili yasal düzenlemeler çerçevesinde Birlik organlarına verilen görev ve yetkiler, herhangi bir kapsam veya surette Danışma Kuruluna devredilemez” (www.tkbb.org.tr).

Tablo 16’da 2005 yılı ve sonrasında Türkiye’nin tekafül sektörü hariç İslami finasta yaşamış olduğu gelişmeler verilmiştir.

Tablo 16: Türkiye’de 2005 yılı ve sonrasında İslami Finansın Gelişimi (Tekafül Hariç)

2005
5411 Sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Özel Finans Kurumlarının ismi Katılım Bankaları olarak değiştirilmiştir.
Güvenlik Fonları, TMSF'ye devredilmiştir.
Anadolu Finans ve Family Finans birleşerek Türkiye Finans adını almıştır.
2008
Türkiye Finans, NCB tarafından satın alınmıştır.
2009
İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi yürürlüğe girmiştir.
2010
Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine ilişkin esaslar hakkında 27539 sayılı Tebliğ Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.
2011
Kira Sertifikalarının vergilendirilmesi ile ilgili yasal düzenleme 6111 sayılı kanun ile gerçekleştirilmiştir.
2013
Kira Sertifikalarına ve Varlık Kiralama Şirketlerine ilişkin usul ve esaslar 28670 sayılı tebliğde yeniden düzenlenmiştir.
Küresel İslami Finans Merkezi kurulmuştur.
2015
Ziraat Katılım kurulmuştur.
Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu kurulmuştur.
2016
Vakıf Katılım Kurulmuştur.
BDDK tarafından Bank Asyanın faaliyet izni kaldırılmıştır.
2018
TKBB yönetim kurulunun 02.04.2018 tarih ve 253 sayılı kararı ile Danışma Kurulu'nun oluşumu, görev, çalışma usul ve esasları hakkında tebliğ yürürlüğe girmiştir.

Kaynak: UT, 2016: 20; www.tkbb.org.tr; Yılmaz, 2014: 92-95; Ulsan, 2015: 33.

İslami finansa ilişkin yöntemler arasında yer alan tekaful yönteminin Türkiye'deki tarihi 2009 yılının sonlarına dayanmaktadır. 2009 yılında faaliyetine başlayan Neova sigorta şirketi, Türkiye'de tekaful esasına göre çalışan ilk ve tek sigorta şirketi olma özelliğine sahiptir. Şirket, Kuwait Finance House Grubu iştirakidir (Aslan, 2015: 107; Yıldırım, 2014: 56-57).

Türkiye Finans tarafından "organikbes" adıyla piyasaya sunulan program, Türkiye'nin ilk faizsiz Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) olma özelliğini taşımaktadır. Asya Emeklilik kuruluşu ise İslami usullere uygun olarak bireysel emeklilik hizmetini sağlayan ilk kuruluş olma özelliğine sahiptir. Bunun devamında da Albaraka Türk ve Kuveyt Türk ortaklığında, Katılım Emeklilik ve Hayat Anonim

Şirketi kurulmuştur. Katılım Emeklilik ve Hayat Anonim şirketi adında yer aldığı gibi hem emeklilik sigortası kapsamında hem de hayat sigortası kapsamında hizmet vermektedir. Sektöre ilişkin yakın zamanda yaşanan bir diğer gelişme, Türkiye finansın Vakıf Emeklilik ile ortaklık sağlayarak vekalet sistemi ile hayat sigortacılığı için sektöre gireceğini duyurması olmuştur (Aslan, 2015: 108-109).

20 Eylül 2017'ye kadar Türk sigorta mevzuatına göre tekafül şirketlerine ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bir diğer deyişle, Türkiye'de tekafül sektörü geleneksel sigorta sektörü ile aynı düzenleyici ve denetleyici çerçeveye sahipti. 20 Eylül 2017'de Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin resmi gazetede yayınlanmasıyla katılım sigortacılığına hukuki bir dayanak oluşturulmuş oldu (UT, 2016: 53; Gökşin, 2017).

20 Eylül 2017'de resmi gazetede yayınlanan 30186 sayılı Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik şu bölümlerden oluşmaktadır:

- Amaç ve kapsam dayanak ve tanımlar,
- Katılım sigortacılığına ilişkin esaslar,
- Bilgilendirme yükümlülüğüne ilişkin esaslar,
- Çeşitli ve son hükümler (Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2017).

Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmeliğin amacı 1. Maddenin 1. Fıkrasında “katılım sigortacılığının işleyişi, gelişimi, sağlıklı takibi ve sistemin güvenilirliğinin sağlanması ile katılımcıların hak ve menfaatlerinin gözetilmesi açısından katılım sigortacılığı faaliyetine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir” şeklinde ifade edilmiştir. Yönetmelikte geçen diğer önemli içeriklerden bazıları şunlardır:

- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (c) bendi: “Danışma Komitesi: Katılım sigortacılığı sisteminin işleyişinin katılım finans sistemi prensipleri ile ortak risk paylaşımı ve dayanışma esaslarına uygunluğunu takip eden Komiteyi” ifade etmektedir.
- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (d) bendi: “Katılımcı: Risk fonuna, kendi riskinin ve diğer katılımcıların risklerinin ortak risk paylaşımı ve dayanışma

esasları çerçevesinde teminat altına alınması maksadıyla katkı primi ödeyen kişiyi” ifade etmektedir.

- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (e) bendi: “Katkı Primi: Katılımcıların risk fonu yararına ve ortak risk paylaşımı ve dayanışma esasları doğrultusunda riskin karşılanması için ödediği tutarı” ifade etmektedir.
- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (f) bendi: “Katılım Sigortacılığı: Katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ve/veya birikim ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna katkıda bulundukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türünü” ifade etmektedir.
- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (g) bendi: “Katılım Reasüransı: Katılım finans ilkeleri ile ortak risk paylaşımı ve dayanışma esaslarına dayanan reasüransfaaliyetini” ifade etmektedir.
- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (ğ) bendi: “Katılımcı Yatırım Fonu: Münhasıran birikim amaçlı hayat katılım sigortalarında, katılımcıların birikim amaçlı ödedikleri katkı primlerinin ve bunların getirilerinin takip edildiği fonu” ifade etmektedir.
- 3. Maddenin 1. Fıkrasının (ı) bendi: “Şirket: Sigorta sözleşmelerinin hazırlanması, katkı primlerinin toplanması, tazminatların ödenmesi ve sigortayla ilgili diğer teknik ve yasal işlemleri yapmakla yükümlü olan, 5684 sayılı Sigortacılık Kanununa uygun olarak kurulmuş ve bu Yönetmelik ile belirlenen katılım sigortacılığı esaslarına göre faaliyet gösteren sigorta şirketini” ifade etmektedir.
- 4. Maddenin 2. Fıkrası: “Şirket, vekâlet, mudarebe, vekâlet/mudarebe karması (hibrit) model veya danışma komitesinin onaylayacağı başka bir model çerçevesinde faaliyette bulunabilir. Mezkur yönetim modellerinden hangisinin kullanılacağı sigorta sözleşmesinde açık bir şekilde belirtilir”.
- 8. Maddenin 1. Fıkrası: “Katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunan şirketler, yaptıkları faaliyetlerin katılım sigortacılığı ile katılım finans

ilkelerine uygunluğunun sağlanması ve takibi maksadıyla şirket bünyesinde danışma komitesi oluşturur veya söz konusu faaliyeti dışarıdan hizmet alımı ile gerçekleştirir” (Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2017).

Katılım Emeklilik Genel Müdürü Ayhan Sincek mevzuatla getirilen yeni düzenlemeyle ilgili olarak şu bilgileri vermiştir: “Mevcut sigorta sisteminden farklı olarak, katılımcıların katkılarından oluşan risk fonundaki birikimler, faizsiz finansal araçlarda değerlendiriliyor. Şirket faaliyetlerinin faizsiz finans ilkelerine uygunluğu, bu şirketlerden ürün alan katılımcıların hak ve menfaatlerinin korunması amacıyla, İslam fihkî alanında uzman kişilerden oluşan bir Danışma Komitesi’nden görüş ve danışmanlık hizmeti alınarak denetleniyor. Yeni yönetmelikle birlikte bu alanda çalışan sigorta şirketlerinin katılım sigortacılığı alanında dünyada genel kabul görmüş belli modellerden birini uygulaması gerekiyor. Şirket bünyesinde ödenen sigorta katkı primlerinin şirket sermayesinden ayrıştırılması ve şirketlerin vermiş oldukları sigorta teminatları için ayrı risk fonu oluşturmaları gerekiyor. Bu risk fonuna ilişkin bilgiler şeffaf bir şekilde internet sitelerinden yayınlanıyor. Bu risk fonunun da dönem sonları itibarıyla yapılacak değerlemeler ile bakiye fazlalıkları olması durumunda, bu bakiye iadeleri belirli şartlar altında katılımcılara ödeniyor. Mevzuatla birlikte özellikle katılım sigortacılığında çalışan veya çalışmak isteyen sigorta şirketleri hem müşterilere sundukları ürün ve hizmetlerde hem de şirket iç işleyişlerinde belirli bir standarda ulaşıyor. Bu alanda tüketici güveninin sağlanması ile Türkiye’de hayat sigorta üretiminin daha üst seviyelere çıkartılabilmesinin önü açılıyor. Ayrıca bu gelişmenin bu alanda yatırım yapmak isteyen yabancı sermayenin de ülkeye çekilmesi ve doğrudan sermaye girişini artırıcı bir etkisi de olacağı bekleniyor. Katılım Emeklilik olarak zaten yüzde yüz faizsiz sermaye ile kurulmuş ve bu kapsamda belirtilen şartlarda hizmet veren bir şirket olarak kısa sürede Katılım Sigortacılığı çalışma usul ve esaslarına tam uyumlu halde hizmet vermeyi sürdürüyor olacağız” (Aktaran: Gökşin, 2017).

Türkiye’de tekafül sektörünün tarihi gelişimi Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: Türkiye’de Tekafülün Tarihi Gelişimi

2009
Tekafül esasına göre çalışan ilk sigorta şirketi olan Neova Sigorta faaliyete başlamıştır.
2010
Türkiye'nin ilk faizsiz BES programı, Türkiye Finans tarafından "organikbes" adıyla piyasaya sunulmuştur.
2011
Bireysel emeklilik sistemini islami usullere uygun olarak sağlayan Asya Emeklilik faaliyetine başlamıştır.
2013
Kuveyt Türk ve Albaraka Türk ortaklığında "Katılım Emeklilik ve Hayat Anonim Şirketi" kurulmuştur.
2015
Vakıf Emeklilik ve Türkiye Finans ortaklığında gerçekleştirilecek olan Tekafül hayat sigortası ürününün tanıtımı yapılmıştır.
2017
20 Aralık 2017'de yürürlüğe giren "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" 20 Eylül 2017'de resmi gazetede yayınlanmıştır.

Kaynak: Aslan, 2015: 107; Türkiye Finans, 2014: 6; Kuveyt Türk, 2015: 200; Vakıf Emeklilik, 2015: 51; Gökşin, 2017.

3.3. Malezya ve Türkiye’de İslami Finansa İlişkin Göstergeler

İslami finansa ilişkin göstergeler verilmeden önce Malezya ve Türkiye’nin seçilmiş makroekonomik göstergeler açısından durumunu karşılaştırmak üzere Tablo 18 verilmiştir.

Tablo 18: Seçilmiş Makroekonomik Göstergeler Açısından Malezya ve Türkiye Karşılaştırması (2007-2016)

		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
MALEZYA	Büyüme Oranı (%)	6.2	4.8	-1.5	7.5	5.2	5.4	4.6	6	4.9	4.2
	Toplam Tasarruflar/GSYİH (%)	37.8	37.6	33.9	33.4	34	30.9	29.4	29.3	28	28.1
	Toplam Yatırımlar/GSYİH (%)	23	21.1	18.9	23.3	23.1	25.7	25.9	24.9	25	26
TÜRKİYE	Büyüme Oranı (%)	5	0.8	-4.7	8.4	11.1	4.7	8.4	5.1	6	2.8
	Toplam Tasarruflar/GSYİH (%)	23.2	23.9	21.4	21.3	22.4	22.7	23.1	24.4	24.7	24.8
	Toplam Yatırımlar/GSYİH (%)	28.7	28.9	23	26.9	31.2	28.3	29.7	29	28.3	28.6

Kaynak: Akın, 2017: 67-69.

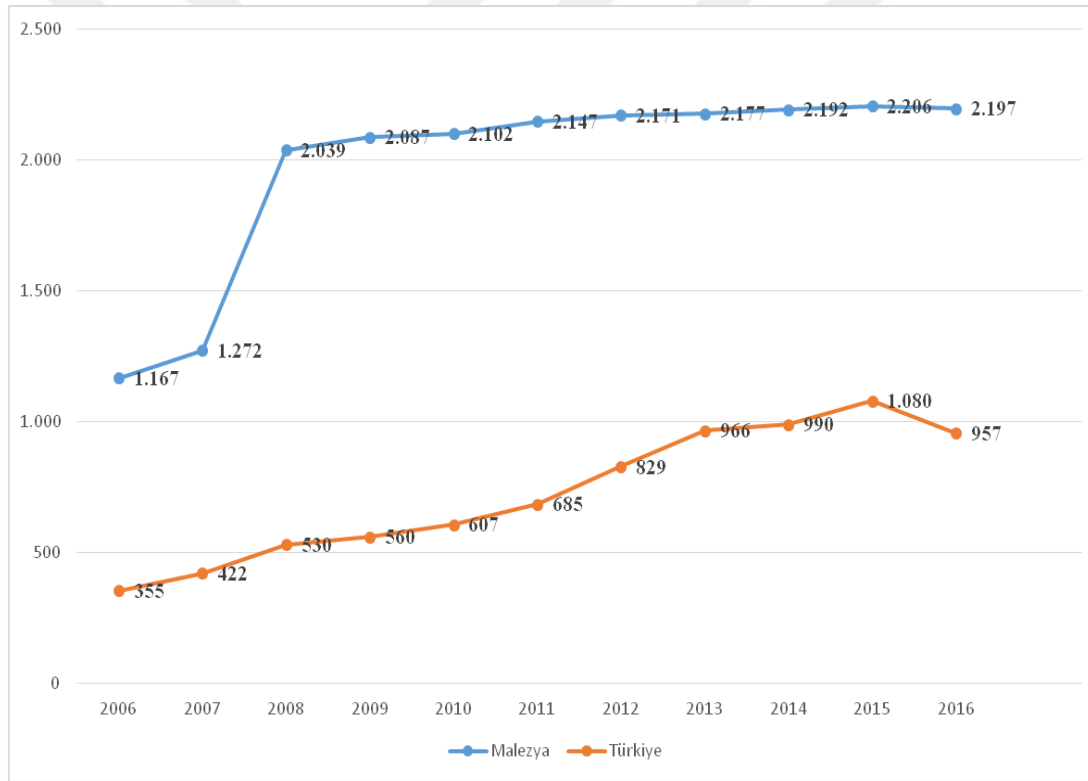
Tablo 18’e göre ekonomik büyüme oranları açısından Malezya ve Türkiye’de 2009 yılı hariç pozitif bir büyüme gerçekleştiği görülmektedir. Toplam tasarrufların GSYİH’ya oranında tüm yıllarda Malezya’nın Türkiye’ye göre daha fazla oranlara

sahip olduğu görülmekteyken, toplam yatırımların GSYİH'ya oranında ise tüm yıllarda Türkiye'nin Malezya'ya göre daha fazla oranlara sahip olduğu görülmektedir.

İslami finans alanında yaşanan gelişmelerle birlikte Malezya'da lisanslı İslami bankaların sayısı 16'ya ulaşırken, lisanslı uluslararası İslami bankaların sayısı 3'e ulaşmıştır. Türkiye'de ise katılım bankası sayısı 5'e ulaşmıştır (www.bnm.gov.my; www.tkbb.org.tr).

Şekil 19'da 2006-2016 döneminde Türkiye ve Malezya'da İslami banka şube sayıları verilmiştir.

Şekil 19: Türkiye ve Malezya'da İslami Banka Şube Sayıları (2006-2016)



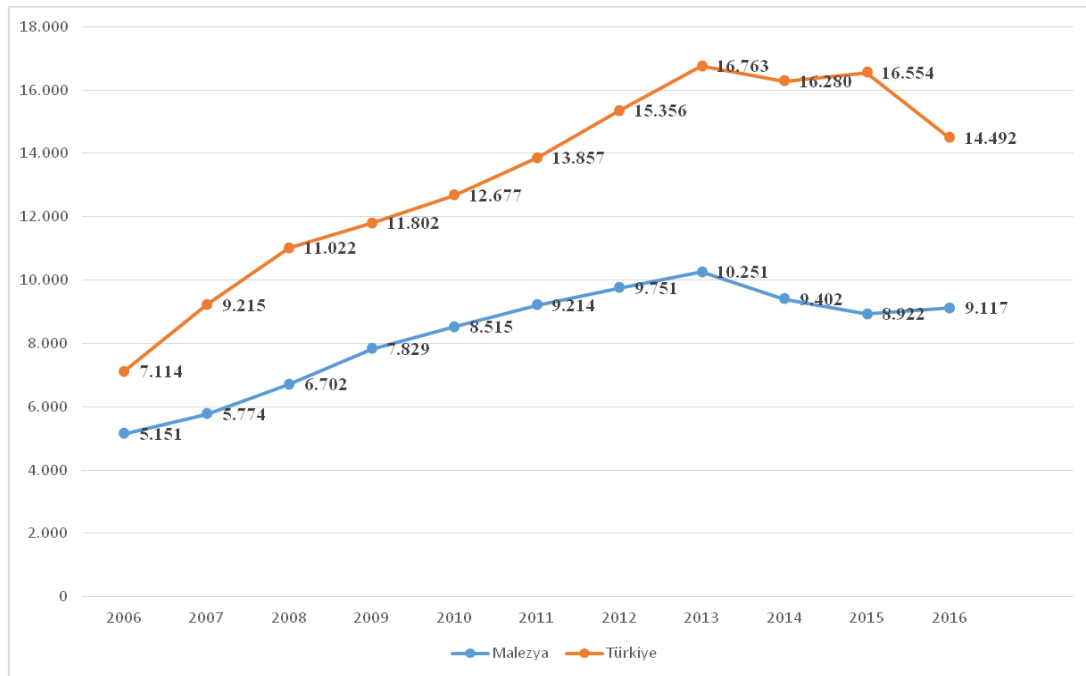
Kaynak: BNM, 2011: 118; BNM, 2014: 161; BNM, 2017: 153; BNM, 2018: 165; TKBB, 2017: 20.

Şekil 19 incelendiğinde, 2006 yılında Malezya'da faaliyette bulunan İslami banka şube sayısının 1.167'den 2015 yılına kadar artış trendini sürdürerek 2.206'ya yükseldiği, 2016 yılında 9 şubenin kapatılmasıyla 2.197'ye düştüğü görülmektedir. Malezya açısından dikkat çeken nokta küresel kriz dönemine denk gelen 2007'de şube sayısının 1.272 iken, 2008 yılında 2.039'a yükselmiş olmasıdır. Türkiye'de

katılım bankalarına ait şube sayısı 2006 yılında 355 iken, 2015 yılına kadar sürekli artış trendini sürdürerek 1.080'e yükselmiştir. 2016 yılında ise 957'ye düşmüştür. Türkiye açısından da küresel kriz dönemine denk gelen 2007 yılında 422 olan şube sayısının 2008 yılında 530'a yükselerek diğer yıllara göre daha fazla büyüme oranını yakalaması dikkat çekmektedir.

Şekil 20'de 2006-2016 döneminde Türkiye ve Malezya'da İslami bankalarda çalışan personel sayıları verilmiştir.

Şekil 20: Türkiye ve Malezya'da İslami Bankalarda Çalışan Personel Sayıları (2006-2016)

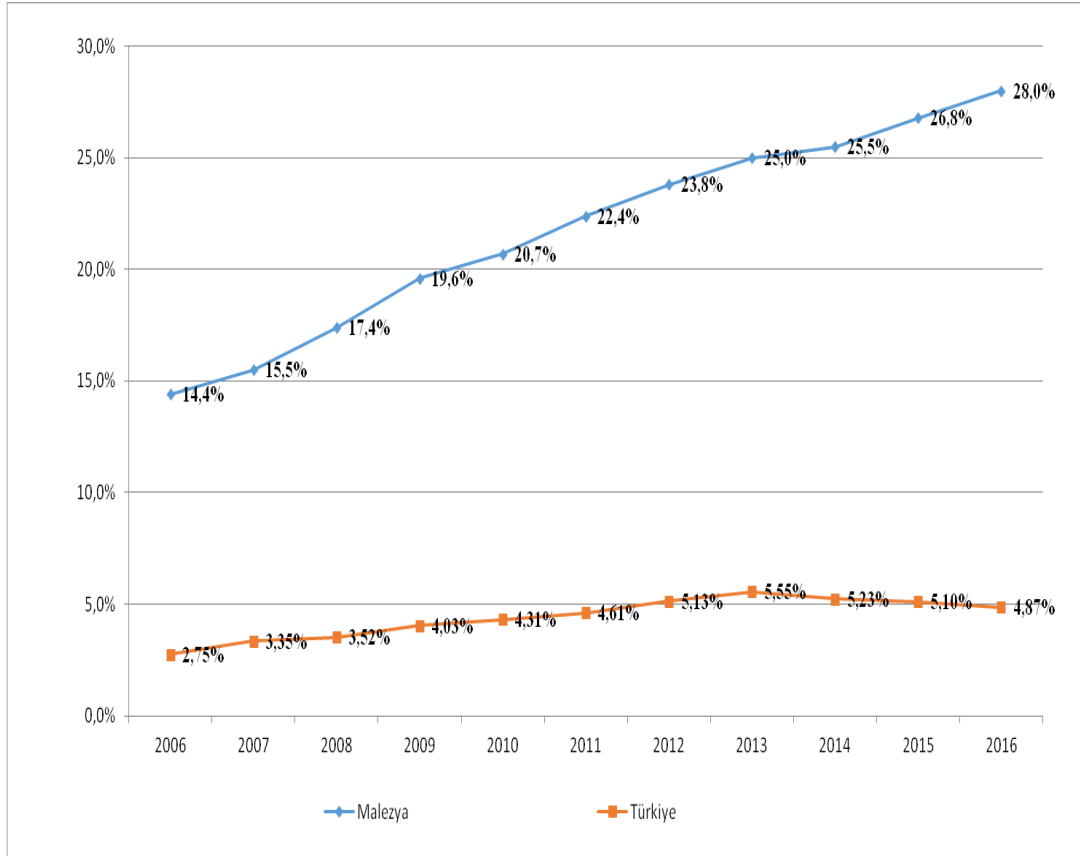


Kaynak: BNM, 2011: 118; BNM, 2014: 161; BNM, 2017: 153; BNM, 2018: 165; TKBB, 2017: 20.

Şekil 20 incelendiğinde, 2006 yılında Malezya'da faaliyette bulunan İslami bankalarda çalışan personel sayısı 5.151 iken, 2013 yılına kadar artış trendini sürdürerek 10.251'e yükseldiği, 2013 yılından sonra istikrarsız seyrettiği ve 2016 yılında 9.117 olduğu görülmektedir. Türkiye'de katılım bankalarında çalışan personel sayısı 2006 yılında 7.114 iken, 2013 yılına kadar artış trendini sürdürerek 16.763'e yükselmiştir. 2013 yılından sonra istikrarsız seyrini sürdüren katılım bankalarında çalışan personel sayısı, 2016 yılına gelindiğinde bir önceki yıla göre artış göstererek 14.492'ye yükselmiştir.

Şekil 21’de 2006-2016 döneminde Türkiye ve Malezya’nın İslami bankacılık aktiflerinin toplam bankacılık aktiflerinden aldıkları paylar verilmiştir.

Şekil 21: Türkiye ve Malezya’da İslami Bankacılık Aktiflerinin Toplam Bankacılık Aktiflerindeki Payı (2006-2016)



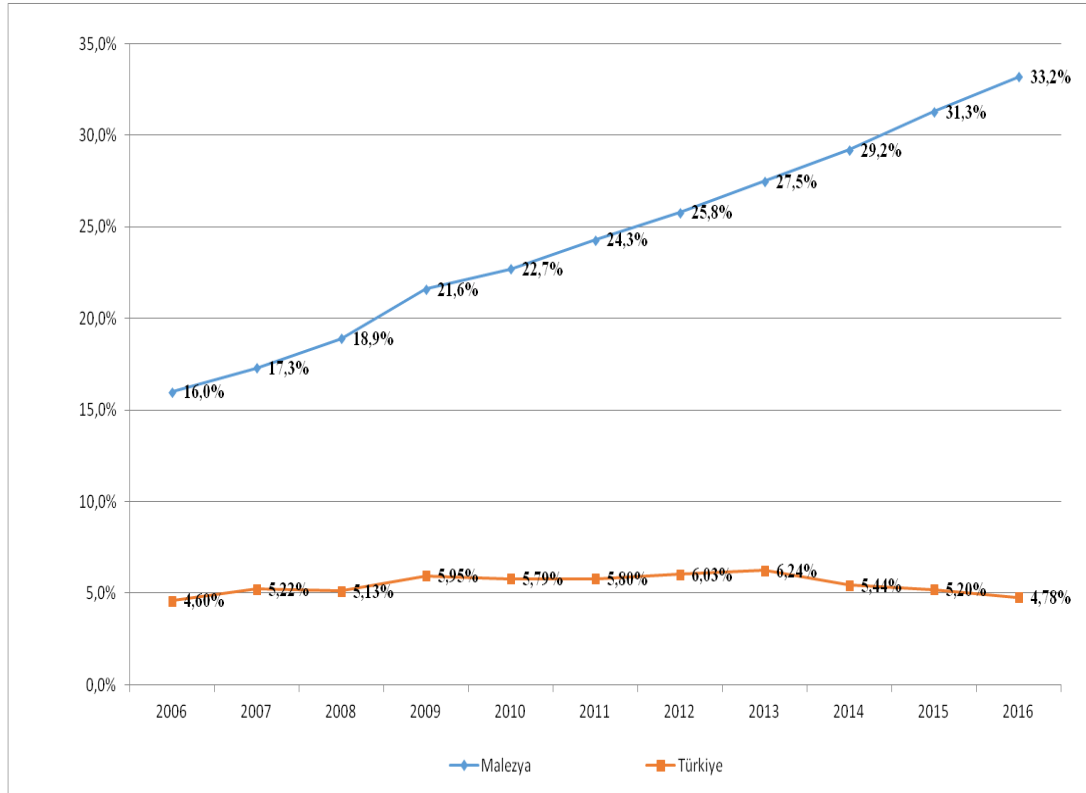
Kaynak: BNM, 2018: 160; BNM, 2017: 148; BNM, 2016: 132; BNM, 2015b: 132; BNM, 2014: 156; BNM, 2013: 162; BNM, 2012: 118; BNM, 2011: 113; TKBB, 2017: 11.

Şekil 21 incelendiğinde 2006-2016 döneminde İslami bankacılık aktiflerinin toplam bankacılık aktiflerindeki payında Malezya’nın tüm yıllarda Türkiye’den oldukça fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Şekilde dikkat çeken bir diğer nokta ise Malezya’nın 2006 yılından 2016 yılına kadar tüm yıllarda artış trendini sürdürerek 2006 yılında %14.4 olan payını, 2016 yılında %28’e yükseltmiş olmasıdır. 2006-2016 döneminde Türkiye’nin payı 2013 yılına kadar artış göstermiş, 2013 yılından sonra payı düşme eğilimine girmiştir. 2006 yılında %2.75 olan Türkiye’nin payı 2016 yılında %4.87 ye yükselse de Türkiye ve Malezya’nın 2006

yılından bu yana yaşamış olduğu gelişmeler kıyaslandığında Türkiye'nin geride kaldığı görülmektedir.

Şekil 22'de 2006-2016 döneminde Türkiye ve Malezya'nın İslami bankacılık kredilerinin toplam bankacılık kredilerinden aldıkları paylar verilmiştir.

Şekil 22: Türkiye ve Malezya'da İslami Bankacılık Kredilerinin Toplam Bankacılık Kredilerindeki Payı (2006-2016)



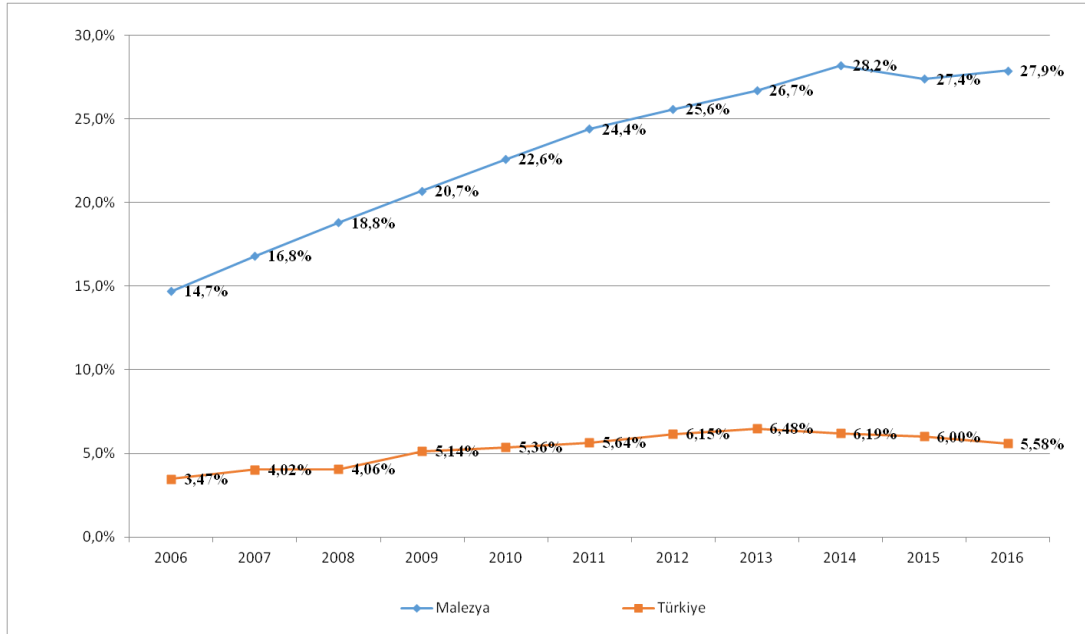
Kaynak: BNM, 2018: 160; BNM, 2017: 148; BNM, 2016: 132; BNM, 2015b: 132; BNM, 2014: 156; BNM, 2013: 162; BNM, 2012: 118; BNM, 2011: 113; TKBB, 2017: 15.

Şekil 22 incelendiğinde 2006-2016 döneminde İslami bankacılık kredilerinin toplam bankacılık kredilerindeki payında Malezya'nın tüm yıllarda Türkiye'den oldukça fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Şekilde dikkat çeken bir diğer nokta ise Malezya'nın 2006 yılından 2016 yılına kadar tüm yıllarda artış trendini sürdürerek 2006 yılında %16 olan payını, 2016 yılında %33,2'ye yükseltmiş olmasıdır. 2006-2016 döneminde istikrarsız bir gelişme seyri izleyen Türkiye'nin 2006 yılında payı %4.60 iken, 2016 yılında %4.78'e yükselmiştir. Özetle, 2006

yılından bu yana Türkiye ve Malezya'nın yaşamış olduğu gelişmeler kıyaslandığında Türkiye'nin geride kaldığı görülmektedir.

Şekil 23'te 2006-2016 döneminde Türkiye ve Malezya'nın İslami bankacılık mevduatlarının toplam bankacılık mevduatlarından aldıkları paylar verilmiştir.

Şekil 23: Türkiye ve Malezya'da İslami Bankacılık Mevduatlarının Toplam Bankacılık Mevduatlarındaki Payı (2006-2016)

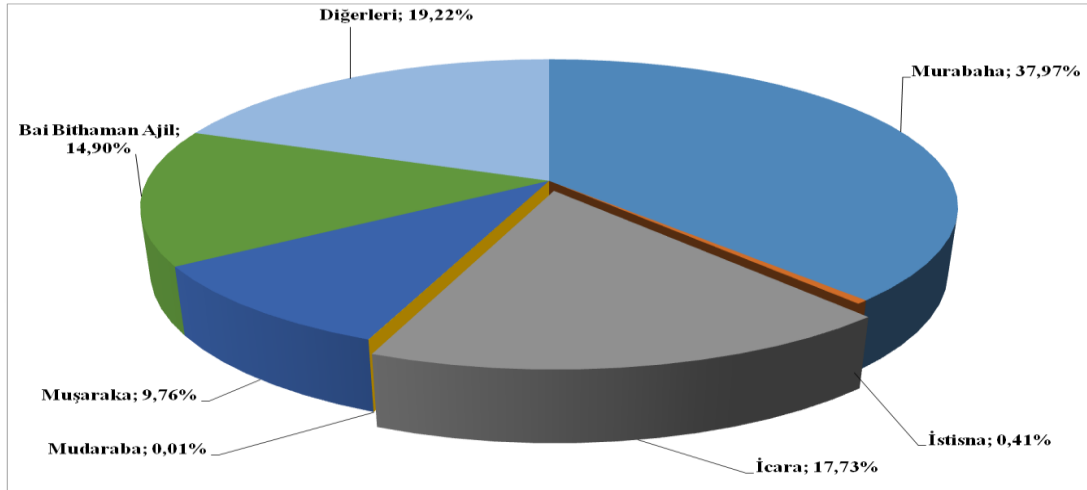


Kaynak: BNM, 2018: 160; BNM, 2017: 148; BNM, 2016: 132; BNM, 2015b: 132; BNM, 2014: 156; BNM, 2013: 162; BNM, 2012: 118; BNM, 2011: 113; TKBB, 2017: 13.

Şekil 23 incelendiğinde 2006-2016 döneminde İslami bankacılık mevduatlarının toplam bankacılık mevduatlarındaki payında Malezya'nın tüm yıllarda Türkiye'den oldukça fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Malezya'da 2006-2016 döneminde 2015 yılı hariç tüm yıllarda İslami bankacılık mevduatlarının toplam bankacılık mevduatlarındaki payı artış trendini sürdürerek, 2006 yılında %14.7'den 2016 yılında %27.9'a yükselmiştir. 2006-2016 döneminde Türkiye'nin payı 2013 yılına kadar artış göstermiş, 2013 yılından sonra payı düşme eğilimine girerek 2016 yılında %5.58 olarak gerçekleşmiştir. Özetle, 2006 yılından bu yana Türkiye ve Malezya'nın yaşamış olduğu gelişmeler kıyaslandığında Türkiye'nin geride kaldığı görülmektedir.

Şekil 24'te Malezya'da İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları, Şekil 25'te ise Türkiye'de İslami finansman yöntemlerinin kullanım oranları verilmiştir.

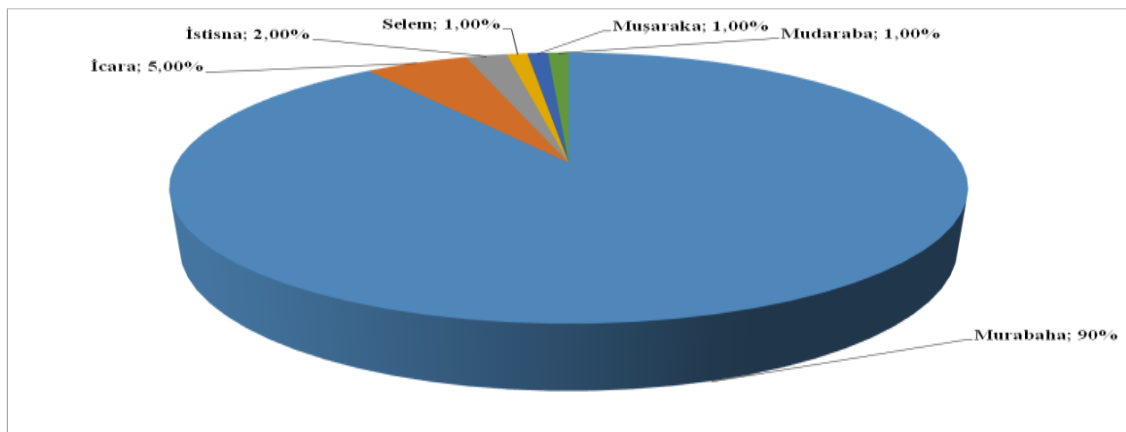
Şekil 24: Malezya'da İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2017Q2)



Kaynak: ifsb.org

Şekil 24 incelendiğinde Malezya'da en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %37,97 pay ile Murabaha olduğu görülmektedir. Bu İslami finansman yönteminin dışında İcara %17,73; Bai Bithaman Ajil %14,90; Muşaraka %9,76; İstisna, %0,41; Mudaraba %0,01 ve diğerleri %19,22 oranında kullanılmaktadır.

Şekil 25: Türkiye'de İslami Finansman Yöntemlerinin Kullanım Oranları (2015)



Kaynak: COMCEC, 2017: 110.

Şekil 25 incelendiğinde Malezya'ya benzer bir şekilde Türkiye'de de en fazla kullanılan İslami finansman yönteminin %90 pay ile Murabaha olduğu

görülmektedir. İkinci sırada yer alan İcara'nın payı ise %5'tir. Diğer İslami finansman yöntemlerinden İstisna %2, Selem, %1, Muşaraka %1, Mudaraba %1'lik paya sahiptir.

İslami finans alanında yaşanan gelişmelerle birlikte Malezya'da tekafül şirketlerinin sayısı 11'e ulaşırken, retekafül şirketlerinin sayısı 5'e ulaşmıştır. Türkiye'de ise tekafül ürünleri sunan şirket sayısı 8'e ulaşmıştır (www.bnm.gov.my; Sezal, 2017: 1164).

Tablo 19'da Malezya'da tekafül sektörüne ilişkin, Tablo 20'de ise Türkiye'de tekafül sektörüne ilişkin seçilmiş göstergeler verilmiştir.

Tablo 19: Malezya Tekafül Sektörünün Büyüklüğü ve Toplam Sigortacılık Sektöründeki Payları (2006-2017s)

Yıllar	Aile Tekafülü Fon Varlıkları		Genel Tekafül Fon Varlıkları		Toplam Tekafül Fon Varlıkları	
	Değer (Milyon RM)	Pay (%)	Değer (Milyon RM)	Pay (%)	Değer (Milyon RM)	Pay (%)
2006	5.800,9	5.3	1.098,6	1	6.899,6	6.3
2007	7.445,7	6.4	1.376,4	0.7	8.222,1	7.1
2008	8.900,6	6.73	1.669,4	1.27	10.570	8
2009	10.536,6	7.02	1.909,2	1.28	12.445,8	8.3
2010	12.420,9	7.37	2.238,3	1.33	14.659,3	8.7
2011	14.377,2	7.46	2.570,9	1.34	16.948,2	8.8
2012	16.289,8	7.7	2.755,9	1.3	19.045,6	9
2013	17.952,2	7.89	2.982	1.31	20.934,2	9.2
2014	19.619,3	8.1	3.127	1.3	22.746,3	9.4
2015	21.389,1	8.4	3.321,9	1.3	24.711	9.7
2016	23.189,1	8.66	3.592,5	1.34	26.781,7	10
2017s	25.643,5	8.84	3.646,3	1.26	29.289,8	10.1

Kaynak: BNM, 2018: 160; BNM, 2017: 148; BNM, 2016: 132; BNM, 2015b: 132; BNM, 2014: 156; BNM, 2013: 162; BNM, 2012: 118; BNM, 2011: 113.

Tablo 19 incelendiğinde Malezya tekafül sektörünün toplam sigortacılık sektörünün büyüklüğünden almış olduğu payın 2006 yılından 2017s yılına kadar sürekli artış trendinde olduğu görülmektedir. 2006 yılında 6.899,6 Milyon RM tekafül fon varlığıyla toplam sigortacılık sektörünün %6.3'üne sahip olan Malezya tekafül sektörünün 2017s yılına gelindiğinde, 29.289,8 Milyon RM tekafül fon varlığıyla toplam sigortacılık sektörünün %10.1'ine sahip olduğu görülmektedir. Aile tekafül fon varlığı ve genel tekafül fon varlığı ayırımına gidildiğinde, aile tekafül fon varlığının toplam sigortacılık sektöründen aldığı payın sürekli artış trendinde olduğu ve aile tekafül fon varlığının toplam sigortacılık sektöründen almış olduğu payın sürekli olarak genel tekafülden daha fazla olduğu görülmektedir. 2006 yılında 5.800,9 Milyon RM ile toplam sigortacılığın %5.3'ünün sahipliğini elinde bulunduran aile

tekafulünün 2017s yılına gelindiğinde, 25.643,5 Milyon RM ile toplam sigortacılığın %8.84'ünün sahipliğini elinde bulundurduğu görülmektedir. Genel tekafulün pay sahipliğinin ise 2006 yılında 1.098,6 Milyon RM ile %1 olduğu, 2017s yılında 3.646,3 Milyon RM ile %1.26 olduğu görülmektedir.

Tablo 20: 2014 -2015 Yıllarında Brüt Yazılı Primler (Türk Lirası)

Genel Tekafül	Brüt Yazılı Primler (Türk Lirası)	
	2014	2015
Genel Tekafül Şirketleri Tarafından Brüt Yazılı Primler	544.770.560	1,139.224.098
Tüm Hayat Dışı (Genel) Sektör Tarafından Brüt Yazılı Primler	22,709.549.092	27,264.328.716
Genel Tekafül Şirketlerinin Pazar Payı	2.40%	4.18%
Aile Tekafülü	Brüt Yazılı Primler (Türk Lirası)	
	2014	2015
Aile Tekafül Şirketleri Tarafından Brüt Yazılı Primler	6.027.009	23.895.811
Tüm Hayat (Aile) Sektörü Tarafından Brüt Yazılı Primler	3,209.966.592	3,761.410.459
Aile Tekafül Şirketlerinin Pazar Payı	0.19%	0.64%
Tekafül Alanındaki Tüm Şirketlerin Pazar Payı	2.13%	3.75%

Kaynak: UT, 2016: 53-54.

Tablo 20 incelendiğinde genel tekaful şirketlerinin piyasadaki payının 2014 yılında 544.770.560 TL ile %2.40'dan 2015 yılında 1,139.224.098 TL ile %4.18'e çıktığı görülmektedir. Sektörde genel tekaful şirketleri de dahil olmak üzere hayat dışı sigortacılık alanındaki toplam brüt yazılı primlerin tutarı, 2014 yılında 22,709.548 TL'den 2015 yılında 27, 264.328.716 TL'ye çıkmıştır. Aile tekafulü şirketlerinin piyasadaki payı 2014 yılında 6.027.009 TL ile %0.19 iken, 2015 yılında 23.895.811 TL ile %0.64'e çıkmıştır. Aile tekafulü de dahil olmak üzere aile sektörü üzerinde gerçekleştirilen sigortacılıktaki brüt yazılı primlerin tutarı 2014 yılında 3,209.966.592 TL'den 2015 yılında 3,761.410.459 TL'ye çıkmıştır. Tekafül alanındaki tüm şirketlerin piyasadaki payı 2014 yılında %2.13 iken 2015 yılında %3.75'e çıksa da sigortacılık sektöründe tekafulün halen etkin olmadığı söylenebilir.

Türkiye'de tekaful sektörünün gelişmesi açısından öneriler şöyle sıralanabilir:

- *Eğitim İhtiyacı:* İslami finans alanında okuryazarlığın artırılması için üniversitelerde bu alanda dersler açılması gerek kalifiyeli elemanların

yetiştirilmesinde gerekse alana yönelik bilincin artırılmasında katkı sağlayacağı söylenebilir.

- *Kamunun Tekafül Sigortacılığı Yapması:* Kamunun tekafül şirketine sahip olması piyasayı olumlu etkileyebilir. Piyasaya olan etkilerinin ölçülmesi için belirli bir faaliyet süresinden sonra verilerin değerlendirilmesi, kamunun tekafül sistemine dahil olmasının sigorta sektörüne olası etkilerinin tahmin edilmesini sağlayabilir.
- *İslami Finansal Araçların Arttırılması:* Tekafül alanında faaliyet gösteren kurumların katılımcılardan toplamış olduğu fonları değerlendirebilecekleri yerleri arttırmak için sukuğa yönelik teşvikler arttırılabilir. İhracı masraflı olan sukuk alanında varlık kiralama şirketlerinin kurulması, şirket sahiplerinin masraflarını azaltarak bu alana çekebilir.
- *Mikrotekafül:* Düşük gelirli halkın da düşük teminatlarla güvenceye kavuşmasını sağlamayı ve adil bir gelir dağılımına katkıda bulunmayı amaçlayan bu yöntemin ilk örneği 2011 yılında, Türkiye İsrافی Önleme Vakfı (TİSVA) tarafından dar gelirli kadın girişimcilere verilen mikro krediler üzerinde Güneş sigorta ile yaptığı ortaklıktır. Bu alanda uygulamaların arttırılması sistemin yaygınlaşmasını sağlayabilir.
- *Retekafül Şirketi Kurulması:* Türkiye’de tekafül alanında retekafül şirketinin olmaması, bu alanda çalışacak olan şirketlerin girişimlerini engelleyebilir.
- *İslami Finansal Araçların Özgünleşmesi:* İslami bankalar, İslami finansal ürünlerin borçlanma aracı olmadığına, finansal bir araç olduğunun farkında olmalıdır. Bazı katılım bankalarının geleneksel bankalarla ortaklaşa iş yapmaları, halkın sisteme olan güvenini azalttığı düşünülmektedir (Aslan, 2015: 109-113).

İslami finans sisteminin İslami sermaye piyasasına ilişkin araçlarından sukuk ihraçlarında 2016 yılındaki verilere göre Malezya, Dünya’da en fazla sukuk ihracını gerçekleştiren ülkedir. 2016 yılında 59.4 Milyar ABD Doları değerinde olan küresel kamu sukuk ihraçlarının %50.8’i yani 30.17 Milyar ABD Doları Malezya tarafından gerçekleştirilmişken, %5.1’i yani 3.02 Milyar ABD Doları Türkiye tarafından

gerçekleştirilmiştir. 2016 yılı kamu sukuk ihraçlarında Türkiye'den yaklaşık on kat fazla ihraç gerçekleştiren Malezya, finans ve finans dışı kurumların sukuk ihracında da Türkiye'den altı kattan fazla değere sahip olan sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. 2016 yılında küresel olarak 15.4 Milyar ABD Doları değerine sahip olan finans ve finans dışı kurumların sukuk ihraçlarının %50.2'si yani 7.73 Milyar ABD Doları Malezya tarafından gerçekleştirilmişken, %8.2'si yani 1.26 Milyar ABD Doları Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir (IFSB, 2017: 16-19).



SONUÇ

Dünya’da modern anlamdaki uygulamaları 1960’lı yıllara dayanmakta olan İslami finansın Türkiye’deki ve Malezya’daki gelişimi 1983 yılına dayanmaktadır. 1983 yılında, Malezya’da İslami bankaların faaliyetini yürütmesi için İslami bankacılık kanunu çıkarılırken, Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının faaliyetini yürütmesi için kanun hükmünde kararname çıkarılmıştır. Malezya’da 1996 yılında İslami Bankacılık Kurumları Birliği kurulmuş, Türkiye’de ise 2001 yılında Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının kanun kapsamına alınması 1999 yılında gerçekleştirilirken, 2005 yılına gelindiğinde çıkarılan kanunla birlikte Özel Finans Kurumlarının ismi Katılım Bankaları olarak değiştirilirken, Özel Finans Kurumları Birliğinin ismi Katılım Bankaları Birliği olarak değiştirilmiştir.

İslami finansı oluşturan alanlardan tekafüle ilişkin gelişme Malezya’da 1984 yılında Tekafül Kanunun çıkarılmasıyla gerçekleşmiştir. Türkiye’de tekafül alanındaki gelişme ise 2009 yılının sonlarında Neova Sigorta şirketi’nin geleneksel sigorta şirketleriyle aynı kanun kapsamında faaliyetine başlamasıyla gerçekleşmiş, 2017 yılının sonlarında tekafül alanında yönetmelik çıkarılmasıyla da bu alandaki yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Tekafül alanındaki yasal düzenlemeyi Türkiye’den yaklaşık 33 yıl önce gerçekleştiren Malezya’nın Türkiye’ye göre üstün olduğu bir diğer nokta ise Malezya’da tekafül alanında faaliyet gösteren retekafül şirketleri bulunmaktayken, Türkiye’de bulunmamasıdır.

Malezya’da 2013 yılında yürürlüğe giren İslami Finansal Hizmetler Kanunu, 1983 İslami Bankacılık Kanunu ve 1984 Tekafül Kanunun yerini almıştır. Türkiye ile Malezya’nın İslami bankacılık mevzuatı açısından temel farkı, Malezya’da İslami bankacılığı ve tekafülü kapsamakta olan kanun bulunmaktayken, Türkiye’de tekafüle ilişkin yasal düzenleme bulunmakta olsa da Katılım Bankaları’nın halen geleneksel bankalarla aynı kanun kapsamında faaliyetlerini yürütmekte olmasıdır.

İslami finansa ilişkin güvenin artmasında gerçekleştirilen işlemlerin İslam hukukuna uygunluğunu tespit edecek bir kuruluşun bulunmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, 1997 yılında Malezya’da İslami finansın İslam hukukuna uygunluğunu tespit etmek için Şeriat Danışma Konseyi oluşturulmuştur.

Türkiye’de ise Malezya’dan yaklaşık 21 yıl sonra (2018 yılının Nisan ayında) Danışma Kurulu’nun faaliyetine başlaması için tebliğin yürürlüğe girmesiyle bu alandaki adım atılmıştır. Danışma Kurulunun oluşumuyla birlikte katılım bankacılığı faaliyetlerinin meslek ilke ve standartlarına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak amaçlanmıştır.

İslami finans alanında yaşanan gelişmelerle birlikte Malezya’da lisanslı İslami bankaların sayısı 16’ya ulaşırken, lisanslı uluslararası İslami bankaların sayısı 3’e ulaşmıştır. Türkiye’de ise katılım bankası sayısı 5’e ulaşmıştır. 2006-2016 dönemindeki tüm yıllarda İslami bankaların toplam aktif, toplam kredi ve toplam mevduatlarda toplam bankacılık sisteminden aldığı paylarda Malezya, Türkiye’ye göre üstün durumdadır. Malezya’da 2006 yılında İslami bankaların toplam aktiflerinin toplam bankacılık aktiflerindeki payı %14.4 iken, 2016 yılında %28’e yükselmiştir. Türkiye’de ise katılım bankalarının toplam aktiflerinin toplam bankacılık aktiflerindeki payı 2006 yılında %2,75 iken, 2016 yılında %4.87’ye yükselmiştir. Malezya’da 2006 yılında İslami bankaların toplam kredilerinin toplam bankacılık kredilerindeki payı %16 iken, 2016 yılında %33.2’ye yükselmiştir. Türkiye’de ise katılım bankalarının toplam kredilerinin toplam bankacılık kredilerindeki payı 2006 yılında %4.60 iken, 2016 yılında %4.78’e yükselmiştir. Malezya’da 2006 yılında İslami bankaların toplam mevduatlarının toplam bankacılık mevduatlarındaki payı %14.7 iken, 2016 yılında %27.9’a yükselmiştir. Türkiye’de ise katılım bankalarının toplam mevduatlarının toplam bankacılık mevduatlarındaki payı 2006 yılında %3.47 iken, 2016 yılında %5.58’e yükselmiştir.

İslami finans alanında yaşanan gelişmelerle birlikte Malezya’da tekafül şirketlerinin sayısı 11’e ulaşırken, retekafül şirketlerinin sayısı 5’e ulaşmıştır. Türkiye’de ise tekafül ürünleri sunan şirket sayısı 8’e ulaşmıştır. Malezya’da 2006 yılında toplam tekafül fon varlıklarının toplam sigortacılık sektöründeki payı %6.3 iken, 2017s yılında %10.1’e yükselmiştir. Türkiye’de ise 2014 yılında tekafül sektörünün brüt yazılı primlerinin toplam sigortacılık sektörünün brüt yazılı primlerindeki payı %2.13 iken, 2015 yılında %3.75’e yükselmiştir.

İslami finans sisteminin İslami sermaye piyasasına ilişkin araçlarından sukuk ihraçlarında 2016 yılındaki verilere göre Malezya, Dünya’da en fazla sukuk ihracını

gerçekleştiren ülkedir. 2016 yılında 59.4 Milyar ABD Doları değerinde olan küresel kamu sukuk ihraçlarının %50.8'i yani 30.17 Milyar ABD Doları Malezya tarafından gerçekleştirilmişken, %5.1'i yani 3.02 Milyar ABD Doları Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir. 2016 yılı kamu sukuk ihraçlarında Türkiye'den yaklaşık on kat fazla ihraç gerçekleştiren Malezya, finans ve finans dışı kurumların sukuk ihracında da Türkiye'den altı kattan fazla değere sahip olan sukuk ihracı gerçekleştirmiştir. 2016 yılında küresel olarak 15.4 Milyar ABD Doları değerine sahip olan finans ve finans dışı kurumların sukuk ihraçlarının %50.2'si yani 7.73 Milyar ABD Doları Malezya tarafından gerçekleştirilmişken, %8.2'si yani 1.26 Milyar ABD Doları Türkiye tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çalışma ile İslami finasta gelişme sağlamak için merkez bankası ve hükümetin destekleri doğrultusunda gerekli yasaları ve kuruluşları oluşturmanın önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İslami finansa ilişkin gerekli yasaları ve kuruluşları oluşturma açısından Türkiye'nin Malezya'ya göre geç olsa da yakın zamanda atmış olduğu adımlar bu alanda gelişme niyetinde olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Abdul Rahman, Abdul Aziz and Noor Azlinna, Azizan (2015). Long Term Impact of Real Estate Investment Trust (REIT) on Private Hospital: A Case Study in Malaysia. *Journal Business and Management*, 17 (10), 99-102.
- Abu-Alkheil, Ahmad M. (2012). *Ethical Banking and Finance: A Theoretical and Emprical Framework fort he Cross-Country and Inter-Bank Analysis of Efficiency, Productivity, and Financial Performance*. Doctorate Thesis, Economics and Business Administration Sciences, Stuttgart.
- ADB (Asian Development Bank). (2016). *Asean + 3 Bond Market Guide 2016 Malaysia*. Philippines: Asian Development Bank.
- Ahmad, Junaid and Majid, Muhammad Abdul (2011). *Benchmarking of Financial Solutions Offered by Islamic Banks*. Independent Thesis Advanced Level (Degree of Master (One Year)), Blekinge Tekniska Högskola Sektionen för management, Kalksrona.
- Ahmad, Khaliq, Mohammed, Mustafa Omar, and Razak, Dzuljastri Abdul (2012). Case of Pilgrimage Funds Management Board (Lembaga Urusan Tabung Haji). *IIUM Journal of Case Studies in Management*, 3 (2), 17-31.
- Akın, Faruk (2017). Türkiye ve Seçilmiş İslam Ülkelerinin Makroekonomik Göstergelerinin Karşılaştırılması. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (4), 60-73.
- Akın, Faruk ve Ece, Nalan (2010). İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi. *Mevzuat Dergisi*, 13 (151).
- Al-Augby, Salam, Majewski, Sebastian, Nermend, Kesra and Majewska, Agnieszka (2015). *Islamic Banking System As An Affective Element of Economoy*. http://www.wneiz.pl/nauka_wneiz/frfu/75-2015/FRFU-75-7.pdf, Erişim Tarihi: 20.10.2016.
- Alhabshi, Syed Othman (T.Y.). *The History of Sukuk Development in Malaysia: Legal and Governance Perspective*. <http://www.kantakji.com/media/9548/51.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

- Alharbi, Ahmad (2015). Development of the Islamic Banking System. *Journal of Islamic Banking and Finance*, 3 (1), 12-25.
- Al-Shamrani, Ali Saeed (2014). *Islamic Financial Contracting Forms in Saudi Arabia: Law and Practice*. Doctorate Thesis, Brunel University, London.
- Amini, Reza, Ingman, Stan Rusk ve Sahaf, Robab (2013). Aging in İran: Past, Present and Future. *The Journal of Aging in Emerging Economies*, 4 (1), 17-34.
- Aras, Osman Nuri ve Öztürk, Mustafa (2011). Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 3 (2), 167-179.
- Ariff, Mohamed and Iqbal, Munawar (2011). *The Foundations of Islamic Banking*. UK: Edward Elgar Pub.
- Armağan, İsmail (2016). *Dünya Siyasetinde Doğu Asya* (1. Baskı). Ankara: Genç Offset.
- Arslan, Emre Can (2017). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. Çalışma Metni. Dış Ticaret Enstitüsü. Yayın No. 62/2017-01.
- Aslan, Hakan (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 93-117.
- Aslan, Nurdan ve Terzi, Nuray (2013). *Küresel Finans* (1. Baskı). İstanbul: Lord Ofset Matbaacılık.
- Aspalella, A. Rahman (2008). *An Analysis of the Malaysian Anti-Money Laundering Laws and Their Impact on Banking Institutions*. Doctorate Thesis, The University of Western Australia Faculty of Law, Australia.
- Ata, H. Ali ve Buğan, Mehmet Fatih (2016). Factors Affecting the Efficiency of Islamic and Conventional Banks in Turkey. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 12 (1), 90-97.
- Aydın, Erkan ve Ayyıldırım, Kadir (2015). Kira Sertifikalarının ve Varlık Kiralama Şirketlerinin Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (46), 43-74.

- Bağcı, Haşim (2013). *Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının Topsis Yöntemi ile Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Baxter, Louise (2015). *Tawarruq and Murabaha: What's the difference?*. <https://www.souqalmal.com/financial-education/ae-en/tawarruq-and-murabaha-whats-the-difference/>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Bayındır, Servet (2001). Sermaye ve Tarihsel Süreçte Mali Aracı Kurumların Sermayeye Yaklaşım Tarzı. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (4), 175-190.
- Bayındır, Servet (2013). Şâfiî Fukahâsının Beyu'l-î'ne Hakkındaki Yaklaşımı ve Bunun Günümüz İslami Finans Piyasalarına Yansıması. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 119-140.
- Bhatti, Maria (2011). Mudaraba, Musharaka, Murabaha - New Terms to Bank on: A Basic Knowledge of Islamic Banking and Finance Has Become Important for Legal Practitioners. *Law Institute Journal*, 85 (8), 1-5.
- Biancone, Paolo Pietro and Radwan, Maha (2014). Sharia Compliant “Possibility for Italian SMEs”. *European Journal of Islamic Finance*, (1), 1-9.
- Bilir, Aybegüm (2010). *Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2004). *Malaysian Takaful Industry 1984-2004*. <http://www.bnm.gov.my/files/publication/tkf/en/2004/booklet.en.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2005). *The Malaysian Economy in 2004*. <http://www.bnm.gov.my/files/publication/ar/en/2004/ar2004.complete.pdf>, Erişim Tarihi: 19.05.2017.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2011). *Financial Stability and Payment Systems Report 2010*. http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2010/fs2010_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.

- BNM (Bank Negara Malaysia). (2012). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2011.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2011/fs2011_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2013). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2012.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2012/fs2012_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2014). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2013.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2013/fs2013_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2015b). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2014.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2014/fs2014_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2016). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2015.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2015/fs2015_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2017). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2016.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2016/fs2016_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). (2018). *Financial Stability and Payment Systems Report* 2017.
http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsps/en/2017/fs2017_book.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- BNM (Bank Negara Malaysia). Lisanslı İslami Bankaların Listesi.
<http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=islamic&type=IB&fund=0&cu=0>, Erişim Tarihi: 22.10.2016.

- BNM (Bank Negara Malaysia). Lisanslı Retekafül İşletmelerinin Listesi. <http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=insurance&type=RTKF&fund=0&cu=0>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- BNM (Bank Negara Malaysia). Lisanslı Tekafül İşletmelerinin Listesi. <http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=insurance&type=TKF>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- BNM (Bank Negara Malaysia). Lisanslı Uluslararası İslami Bankaların Listesi. <http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=li&cat=iib&type=IIB&fund=0&cu=0>, Erişim Tarihi: 22.10.2016.
- BNM and SC (2009). Malaysian Debt Securities and Sukuk Market. https://www.sc.com.my/wp-content/uploads/eng/html/bondmkt/MalaysianDebtSecuritiesSukuk_2009.pdf, Erişim Tarihi: 18.05.2017.
- Borham, Abd Jalil (2013). Malaysian Experience in Implementation of the Banking and Financial Transactions Without Riba. *International Journal of Research in Social Sciences*, 3 (2), 40-47.
- BRSA (Banking Regulation and Supervision Agency of Turkey). (Kasım 2015). *Information Booklet*. https://www.bddk.org.tr/websitesi/english/About_Us/About_BRSA/5804brsa_booklet_nov2015.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Büyükakın, Figen ve Önyılmaz, Onur (2012). Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 3 (7), 1-16.
- Can, Ziya (2014). *Finansal İstikrar ve Kriz: Faizsiz Finans Bir Alternatif mi?*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Christopher Lee Ong (Kasım 2016). *Doing Business in Malaysia*. <http://www.christopherleeong.com/media/2612/clo-doing-business-in-malaysia-guide-november-2016.pdf>, Erişim Tarihi: 19.05.2017.
- Colditz, Kati (2009). *Islamic Banking – A Worthwhile Challenge for German Banks?*. Diploma Thesis, Faculty of International Business, Nuremberg.
- COMCEC (Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of Islamic Cooperation). (Mart 2016). *Developing Islamic Finance*

Strategies in the OIC Member Countries.
<http://www.mod.gov.tr/Lists/RecentPublications/Attachments/108/OIC%20Report%20Draft%209.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

COMCEC (Standing Committee for Economic and Commercial Cooperation of the Organization of Islamic Cooperation). (Ekim 2017). *Diversification of Islamic Financial Instruments.*
http://ebook.comcec.org/Kutuphane/Icerik/Yayinlar/Analitik_Calismalar/Mali_Isbirligi/Toplantı9/files/assets/common/downloads/publication.pdf, Erişim Tarihi: 21.04.2018.

Çalık, Abdurrahman (2014). Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekafül Sigorta Sistemi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 51 (587), 95-106.

Çanakçı, Mehmet (2014). Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi ve Sukuk İhraçları. *Türkiye İslam İktisadı Dergisi*, 1 (2), 43-58.

Çelik, İsmail (2015). Din ve Kapitalizm Kıskaçındaki Katılım Bankalarının Geleceği. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 80-97.

Çelik, İsmail (2016). İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 159-182.

Çizakça, Murat (1996). *A Comparative Evolution of Business Partnerships*. The Netherlands: Brill Academic Pub.

Çobankaya, Fatma Tuba (2014). *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Çürük Akten, Suna (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Darçın, Ahmet Cüneyt (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Doğan, Sibel (2008). *Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- ECB (Haziran 2013). *Islamic Finance in Europe*. Working Paper. European Central Bank Occasional Paper Series. Yayın No. 2013/146.
- El Hussein, Nawal Hussein Abbas (2013). *Islamic Finance: Is it a viable option to restrain financial crisis?*. *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 5 (4), 576-588.
- El Kanj, Imad (2011). *Islamic Banking and Finance in Europe: A Challenge and Insight Possibilities in Italy*. Master Thesis, Università Cattolica Del Sacro Cuore Sede Di Milano International Economics and Finance, Milano.
- Erkuş, Hasan ve Çenberlitaş, İbrahim (2016). *İslamî Finansal Araçlardan Olan Sukuk'ların Muhasebeleştirilmesi*. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (16), 245-262.
- Esmer, Yusuf ve Bağcı, Haşim (2016). *Katılım Bankalarında Finansal Performans Analizi: Türkiye Örneği*. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 17-30.
- Faiz, Waheed (2011). *Challenges and Opportunities Islamic Financial Institutions Are Facing in the Western Countries*. Master Thesis, Department of Business Studies Aarhus School of Business University of Aarhus, Aarhus.
- Fauzi, Puteri Nur Farah Naadia Mohd, Rashid, Khairuddin Abd, Sharkawi, Azila Ahmad, Hasan, Sharina Farihah, Aripin, Srazali, and Arifin, Muhammad Ariffuddin (2016). *Takaful: A Review on Performance, Issues and Challenges in Malaysia*. *Journal of Scientific Research and Development*, 3 (4), 71-76.
- Foster, Nicholas HD and Neo, Dora (2014). *Dispute Resolution and Insolvency in Islamic Finance: Problems and Solutions*. Working Paper. SOAS Law of Islamic Finance Working Papers. Yayın No. 2014/7.
- FSA (Financial Services Act). (2013). *Federal Government Gazette*, 758, 22 March 2013.

- Gait, H. Alsadek and Worhington, C. Andrew (2007). *A Primer on Islamic Finance: Definitions, Sources, Principles and Methods*. Working Paper. University of Wollongong, School of Accounting and Finance. Yayın No. 2007/05/07.
- Gökşin, Oğul Doğa (2017). *Katılım Sigortacılığı İçin Hız Yapma Zamanı*. <http://www.sigortacigazetesi.com.tr/katilim-sigortaciligi-icin-hiz-yapma-zamani/>, Erişim Tarihi: 29.01.2018.
- Greuning, Hennie Van and Iqbal, Zamir (2008). *Risk Analysis for Islamic Banks*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/688471468143973824/pdf/424810PUB00ISB101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf>, Erişim Tarihi: 20.10.2016.
- Gudil, Orhan (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006)*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Gül, Ali Rıza (2005). Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 46 (1), 43-83.
- Habibah, Yahaya, Mohd Suhaini, Abdul Majid, Aida Zuraina Mir, Ahmad Talaat, Mohd Zaid, Zulkifli and Nor Shaiza Mir, Ahmad Talaat (2016). Tabung Haji Malaysia as a World Role Model of Islamic Management Institutions, *International Journal Business and Management Invention*, 5 (11), 44-55.
- Haron, Abdullah (2012). Integrating Islamic Finance to Global Financial System: the Role of the Islamic Financial Services Board (IFSB). *Money and Economy*, 7 (1), 67-85.
- Haron, Sudin (2004). *Towards Developing a Successful Islamic Financial System: A lesson From Malaysia*. Working Paper. Creating Dynamic Leaders. Yayın No. 2004/003.
- Haron, Sudin, and Ahmad, Norafifah (2000). *The Islamic Banking System in Malaysia: Some Issues*. http://ifpprogram.com/login/view_pdf/?file=The%20Islamic%20Banking%20System%20in%20Malaysia.pdf&type=Project_Publication, Erişim Tarihi: 21.10.2016.

- Hasan, Zulkifli (2006). *The Effectiveness of the Legal Framework of the Islamic Banking System in Malaysia*. National Seminar in Islamic Banking and Finance. Islamic Science University of Malaysia. 29-30th August 2016.
- Hassan, Rusni and Hussain, Mohammad Azam (2013). Scrutinizing the Malaysian Regulatory Framework on Shari'ah Advisors for Islamic Financial Institutions. *Journal of Islamic Finance*, 2 (1), 38-47.
- Hazine Müsteşarlığı. *Faizsiz Koordinasyon Kurulu Hakkında*. <https://www.hazine.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Hakkimizda-FFK?nm=1359>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Hearn, Bruce, Piesse, Jenifer and Strange, Roger (2012). Islamic Finance and Market Segmentation: Implications for the Cost of Capital. *International Business Review*, 21, 102-113.
- IDB (Islamic Development Bank). (2013). *Islamic Development Bank Group in Brief*. <https://www.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/English/IDB/CM/Publications/IDBGroupBrief2013.pdf>, Erişim Tarihi: 28.04.2018.
- IDB (Islamic Development Bank). *IDB Member Countries*. <https://www.isdb.org/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://9c2f799fdb05fd8b547aa0e2027b7c9>, Erişim Tarihi: 28.04.2018.
- IDB, IRTİ and IFSB (Islamic Development Bank, Islamic Research and Training Institute and Islamic Financial Services Board). (Mayıs 2007). *Islamic Financial Services Industry Development*. http://www.islamicfinancedata.org/En/Policy_Dialogue/TenYearFrameworkAndStrategies.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- IFN (Islamic Finance News). (Aralık 2016). *The IFN Turkey Report 2016*. <http://islamicfinancenews.com/sites/default/files/supplements/IFN%20Turkey%20Report%202016.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- IFN (Islamic Finance News). (Mayıs 2012). *The Takaful and re-Takaful Industry*. <http://islamicfinancenews.com/contents/supplements/2012/2012takaful/Takaful.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

IFSB (Islamic Financial Services Board). (2014). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.

<https://www.ifsb.org/download.php?id=4416&lang=English&pg=/sec03.php>,

Erişim Tarihi: 21.04.2018.

IFSB (Islamic Financial Services Board). (2015). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.

<https://www.ifsb.org/download.php?id=4417&lang=English&pg=/sec03.php>,

Erişim Tarihi: 21.04.2018.

IFSB (Islamic Financial Services Board). (2016). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.

<https://www.ifsb.org/download.php?id=4418&lang=English&pg=/sec03.php>,

Erişim Tarihi: 21.04.2018.

IFSB (Islamic Financial Services Board). (2017). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.

<http://www.ifsb.org/docs/IFSB%20IFSI%20Stability%20Report%202017.pdf>,

Erişim Tarihi: 21.04.2018.

IFSB (Islamic Financial Services Board). *Data by Country*.

https://www.ifsb.org/psifi_03.php, Erişim Tarihi: 29.04.2018

IFSB (Islamic Financial Services Board). *Key Exhibits*.

https://www.ifsb.org/psifi_02.php, Erişim Tarihi: 29.04.2018

IFSB (Islamic Financial Services Board). *List of Members: By Category*.

<http://www.ifsb.org/membership.php>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

IFSB (Islamic Financial Services Board). *Selected Aggregated Indicators*.

https://www.ifsb.org/psifi_05.php, Erişim Tarihi: 29.04.2018

IIFM (International Islamic Financial Market). *IIFM Members*.

<http://www.iifm.net/membership/iifm-members>, Erişim Tarihi: 21.04.2018.

Iqbal, Munawar (2013). Islamic Finance: An Attractive New Way of Financial Intermeditation. *International Journal of Banking and Finance*, 10 (2), 1-24.

Isa, M. Isol B Mat, Rahman, Asmak Ab, Hashim, Hezlina Bt M, Embong, Abd Mutalib B (2012). Shariah Views on the Components of Profit Rate in Al-Murabahah Asset Financing in Malaysian Islamic Bank. *International Journal of*

Social, Behavioral, Educational, Economics, Business and Industrial Enginereering, 6 (7), 1923-1928.

ISDA (International Swaps and Derivatives Association). (Nisan 2016). *Asia-Pacific Regulatory Profiles*.

file:///C:/Users/User/Downloads/APAC%20Regulatory%20Profiles%20-%20Apr%202016_FINAL_04072016.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

ISDB (Kasım 2016). *Investor Presentation*.

http://www.isdb.org/irj/go/km/docs/documents/IDBDevelopments/Internet/English/IDB/CM/Resources_For/Investor_Presentation.pdf, Erişim Tarihi: 18.05.2017.

Ismon, Nur Yuhanis Bt (2012). Legality of Tawarruq in Islamic Finance. *Tazkia Islamic Finance and Business Review*, 7 (1), 81-108.

JBIC (Japan Bank for International Cooperation). (Temmuz 2007). *The Growing Importance of Islamic Finance*.

https://www.jica.go.jp/english/publications/jbic_archive/jbic_today/pdf/td_2007july.pdf, Erişim Tarihi: 19.05.2017.

Kalaycı, İrfan (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (19), 51-74.

Karagöl, Erdal Tanas, Koç, Yusuf Emre ve Kızılkaya, Mehmet (2017). *İstanbul'un Finans Merkezi Olma Arayışı* (1. Baskı). İstanbul: Turkuaz Haberleşme ve Yayıncılık.

Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2017). Türkiye Sigorta Birliği, 30186, 20 Eylül 2017.

Khaliq, Ahmad, Mohammed, Mustafa Omar and Dzuljastri, Abdul Razak (2012). Case of Pilgrimage Funds Management Board (Lembaga Urusan Tabung Haji), *IIUM Journal of Case Studies in Management*, 3 (2), 17-31.

Khiyar, Abdalla Khiyar (2012). Malaysia: 30 Years of Islamic Banking Experience (1983-2012). *International Business & Economics Research Journal*, 11 (10), 1133-1146.

Khiyar, Abdalla Khiyar and Al Gafy, Ahmad (2014). The Role of Sukuk (Islamic Bonds) in Economic Development. *JFAAM*, 2, 31-35.

- Koen, Vincent, Asada, Hidekatsu, Nixon, Stewart, Habeeb Rahuman, Mohamed Rizwan and Abu Zeid, Mohd Arif (2017). *Malaysia's Economic Success Story and Challenges*. Working Paper. Economic Department. Yayın No. 2017/1369.
- Konday, Münire (2006). *Özel Finans Kurumlarının Türkiye'deki Gelişimi ve Bir Uygulama*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kuveyt Türk (2015). *2015 Annual Report*. <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-674.vsf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Lim, Jacy, Idris, Muhammad Fahmi and Carissa, Yura (2010). *History, Progress and Future Challenge of Islamic Insurance (Takaful) in Malaysia*. Oxford Business & Economics Conference Program. Oxford University. June 28-29.
- Ling, Keong Lee, Ling, Khor May, Pey, Low Sheau and Hui, Wong Zi (2012). *Awareness of Islamic Banking Products and Services Among Non-Muslims in Malaysia*. <http://eprints.utar.edu.my/582/1/BF-2012-0908204-1.pdf>, Erişim Tarihi: 21.10.2016.
- Mansor, Mohd Najib (2009). Islamic Banking and Financial Institutions in Malaysia: Current Developments. *Journal of International Studies*, 5, 109-123.
- Mashal, Ahmad M. (2012). Islamic Financial in the Global Financial System. *Asian and Financial Review*, 2 (1), 207-223.
- Masud, Hania (2011). Takaful: An Innovative Approach to Insurance and Islamic Finance. *U. Pa. J. Int'l L.*, 32 (4), 1133-1164.
- Metin, Şahin (2009). *Akidlerde Rıza Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Mohamed Iqbal, Mohamed Aslam (2014). *Regulatory Issues Challenge in Takaful Industry*. https://www.academia.edu/attachments/37041525/download_file?st=MTQ5NTMwNzE4MSwxOTUuMTc0LjI0NS41MSw0NDcwOTYyNw%3D%3D&s=swp-toolbar, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Mohamed, Mahmoud A El-Khalifa (2010). *History of Islamic Banks*. Germany: VDM Verlag.

- Mohamed, Mudzamir (2013). *Countering Fraud in the Insurance Industry: A Case Study of Malaysia*. Doctorate Thesis, Institute of Criminal Justice Studies, Portsmouth.
- Mohd Yahya, Mohd Hussin, Fidlizan, Muhammad, Salwa, Amirah Awang and Ahmad Azam, Sulaiman Mohamad (2012). *Development of Sukuk Ijarah in Malaysia*. *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 8 (2), 91-102.
- Molyneux, Philip and Iqbal, Munawar (2005). *Banking and Financial Systems in the Arab World*. New York: Palgrave Macmillan.
- MTA (Malaysian Takaful Association). *Members Listing*. <http://www.malaysiantakaful.com.my/Members-Listing.aspx>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Muhamad, Abduh (2016). *Foundation of Islamic Finance*. Gombak: IIUM Press.
- Najat, Abdullrahim (2010). *Service Quality of English Islamic Banks*. Doctorate Thesis, Bournemouth University, Bournemouth.
- Norma, Md. Saad, M. Shabri, Abd. Majid, Salina, Kassim, Zarinah, Hamid and Rosylin, Mohd. Yusof (2010). A Comparative Analysis of the Performance of Conventional and Islamic Unit Trust Companies in Malaysia. *International Journal of Managerial Finance*, 6 (10), 24-47.
- OICV-IOSCO (International Organization of Securities Commissions). (Temmuz 2004). *Report of the Islamic Capital Market Task Force of the International Organization of Securities Commissions*. <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD170.pdf>, Erişim Tarihi: 20.10.2016.
- Ökte, M. Kutluğhan Savaş (2016). The Role of Islamic Finance in Shaping the New Financial Order. *International Journal of Business and Social Science*, 7 (2), 229-237.
- Önk, Halime (2015). *Osmanlı Dönemi Para Vakıflarıyla Günümüz Katılım Bankalarının Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Özay, Mehmet (2013). Malezya’da Din-Devlet İlişkisine Kısa Bir Bakış: Dr. Mahattir Mohamad Dönemi İslamlaştırma Politikaları ve Yansımaları. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 106-128.
- Özeroğlu, Ali İhsan (2014). Sukuk ve Türkiye’de Sukukun Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (19), 751-772.
- Özgür, Ersan (2007). *Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği*. Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Özkan, Hamza (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Öztop, Fahri (2006). *Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Path Bulletin (Mayıs 2011). *Path Solutions’ Thought Leadership Series Continue with iFinance Module*. <http://www.path-solutions.com/bulletin12.pdf>, Erişim Tarihi: 18.05.2017.
- Polat, Serdar (2015). *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekafülün Yeri ve Geleceği*. Yüksek Lisans Bitirme Projesi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Rahayu, Abdul Rahman (2012). *Religious Ethical Values and Earnings Quality: Some Evidence From Malaysia*. Doctorate Thesis, Massey University, New Zealand.
- Rajeev (2015). Political System in Developing Countries. *International Journal of Enterprise Computing and Business Systems*, 5 (1), 1-24.
- RBF (Nisan 2015). *Islamic Banking and Finance: Recent Empirical Literature and Directions for Future Research*. Working Paper. University of St Andrews. Yayın No. 2015/008.
- Romli, Nurhanani, Sulaiman Mohamad, Ahmad Azam and Mohamed Yusof, Mohd Faiz (2012). Volatility Analysis of FTSE Bursa Malaysia: Study of the Problems of Islamic Stock Market Speculation in the Period 2007 to 2010. *African Journal of Business Management*, 6 (29), 8490-8495.

- Rowley, Victoria (2014). The Rise of Islamic Finance in the United Kingdom. *UK Law Student Association*, 2 (2), 73-85.
- Sakarya, Burçhan (2016). *Financial Stability of Islamic (Participation) Banks in Turkey*. Working Paper. Munich Personal RePec Archive. Yayın No: 2016/11.
- Salah, Omar (2011). *Islamic Finance: The Impact of the AAOIFI Resolution on Equity-Based Sukuk Structures*. Working Paper. TISCO Working Paper Series on Banking, Finance and Services. Yayın No. 2011/02.
- SC (Securities Commission). (2017). *Islamic Fund and Wealth Management Blueprint*. Kuala Lumpur: Securities Commission.
- SERPAM (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi). (Mayıs 2013). *İslamî Finans*. http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/Islami_Finans.pdf, Erişim Tarihi: 20.10.2016.
- Sezal, Levent (2017). Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi ve Faizsiz Sigortacılık Sisteminin Uygulanabilirliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (52), 1156-1167.
- Shabbir, Ahmad, Rehman, Hafiz Abdur and Akhtar, T. (2016). The Role of Islamic Leading Organizations for the Promotion of Islamic Finance in Western Countries. *Journal of Internet Banking and Commerce*, 21 (1), 1-11.
- Sili, Ayşegül ve Çürük, Suna Akten (2013). Bir İdeal Toplum Olarak İslam'ın Temel Ekonomik İlkeleri. *Ekonomik, Toplumsal, Siyasal Analiz Dergisi*, (2), 107-123.
- Sukmana, Raditya and Kassim, Salina H. (2010). Roles of the Islamic Banks in the Monetary Transmission Process in Malaysia. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 3 (1), 7-19.
- Syazrin, Syimee Sharifuddin, Nor Azlinda, Kasmoen, Nur Habibahanin, Mat Taha, Nor Shaiza Mir, Ahmad Talaat, Aida Zuraina Mir, Ahmad Talat (2016). The Concept of Takaful (Islamic Insurance) and Its Functions in the Establishment of Syarikat Takaful Malaysia; the First Takaful Operator in Malaysia. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 5 (12), 43-48.
- Şahan, Ali (2015). *Katılım Bankacılığının Gelişimi Türkiye'deki Durumu ve Kullanılan Yöntemler (Murabaha)*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). (2017). *Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı*. <http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Turk-Finans-Sisteminde-Katilim-Bankaciligi-araliik-2017.pdf>, Erişim Tarihi: 29.04.2018
- TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği). *Merkezi Danışma Kurulu*. http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Danisma-Kurulu_Usul-Esaslar.docx, Erişim Tarihi: 29.04.2018.
- TMSF (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu). (Mart 2013). *2012 Faaliyet Raporu*. <http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=326>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Tok, Ahmet (Haziran 2009). *İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler*. <http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=992&ct=f&action=displayfile>, Erişim Tarihi: 22.10.2016.
- Türker, Hülya (Şubat 2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Örnekler*. <http://spk.gov.tr/yayingoster.aspx?yid=1021&ct=f&action=displayfile>, Erişim Tarihi: 20.10.2016.
- Türkiye Finans (2014). *Türkiye Finans 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/FinansalRaporlar/Attachments/3/Turkiye_Finans_Faaliyet_Raporu_2014.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Türkiye Finans. *Türkiye Finans Hakkında*. <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. *Türkiye Katılım Bankaları Birliği Tarihçesi*. <http://www.tkbb.org.tr/tarihce>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Türkmenoğlu, Rüveyda Ebru (2007). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Finansal Yapı*. Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Uddin, Md Akther (2015). *Principles of Islamic Finance: Prohibition of Riba, Gharar and Maysir*. https://mpa.ub.uni-muenchen.de/67711/1/MPRA_paper_67711.pdf, Erişim Tarihi: 20.10.2016.

- Uluslan, Hikmet (2015). Kira Sertifikası Uygulamalarının Vergisel Boyutu ve Muhasebeleştirilmesi. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (45), 31-50.
- United Kingdom: Home Office (2017). *Country Policy and Information Note - Egypt: Background Information, including actors of protection, and internal relocation*.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/633343/Egypt_-_Background_-_CPIN_-_v2.0__July_2017_.pdf,
 Erişim Tarihi: 21.04.2018.
- Ustaoglu, Didar (2014). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- UT (Undersecretariat of Treasury). (Kasım 2016). *Participation (Islamic) Finance Country Report*.
https://www.hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FTR_Participation_Finance.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Vakıf Emeklilik (2015). *2015 Faaliyet Raporu*.
https://www.vakifemeklilik.com.tr/Kaynaklar/formlar/hakkimizda/faaliyet-raporlari/2015_faaliyet_raporu.pdf, Erişim Tarihi: 20.05.2017.
- Venardos, Angelo M. (2005). *Islamic Banking & Finance in South-East Asia Its Development & Future*. Singapore: World Scientific Pub.
- Verhoef, Bastiaan, Azahaf, Somia and Bijkerk, Werner (2008). Islamic Finance and Supervision: An Exploratory Analysis. *DNB Occasional Studies*, 6 (3), 1-40.
- Waemustafa, Waeibrorheem (2013). The Emergence of Islamic Banking: Development, Trends, and Challenges. *Journal Business and Management*, 7 (2), 67-71.
- Wahab, Abdul Ghani (2016). *Malaysi Retail Foods Annual 2016* (Report Number: MY6011). Kuala Lumpur: Global Agricultural Information Network.
- Wang, Shawn (2010). War and Peace in International Islamic Finance. *Wharton Research Scholars Journal*, 133, 1-40.
- WB, IDB and IRTİ (World Bank, Islamic Development Bank and Islamic Research and Training Institute). (Ekim 2015). *Leveraging Islamic Finance for Small and*

Medium Enterprises (SMEs).

<http://www.irti.org/English/News/Documents/Islamic%20SMEs%20Finance%20Report%20on%20Leveraging%20Islamic%20Finance%20for%20SMEs.pdf>, Erişim Tarihi: 20.05.2017.

Wilson, Rodney (2004). *Capital Flight Through Islamic Managed Funds in the Politics of Islamic Finance*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Yanmaz, Taha (2011). *A kind of Islamic Financial Instrument: Sukuk and Applications in the World*. Master Thesis, Institute of Social Sciences, Fatih University.

Yardımcıoğlu, Mahmut (2013). İslami Finansın Geleceğine İlişkin Düşünceler. *KSÜ İİBF Dergisi*, 10, 139-145.

Yardımcıoğlu, Mahmut, Ayriçay, Yücel, Sabuncu, İbrahim ve Gerekli, İsa (2014). Türkiye’de Sukuk: Kira Sertifikaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4 (1), 199-222.

Yıldırım, İsmail (2014). Tekafül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 49-58.

Yılmaz, Erdal (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (61), 81-100.

Zandi, Gholamreza and Ariffin, Noraini Mohd (2012). Some Issues on Murabahah Practices in Iran and Malaysian Islamic Banks. *African Journal of Business Management*, 6 (24), 1-18.

Zin, Mohamad Zaid Mohd, Sakat, Ahamad Asmadi, Khalid, Nurul Khairiah, Ahmad, Nurfahratul Azlina, Nor, Mohd Roslan Mohd, Bhari, Azri, Ishak, Saurdi and Kasmoo, Mohd Arip (2011). Products of Islamic Finance: A Shariah Compliance Advancement. *Australian Journal of Basic and Applied Sciences*, 5 (12), 479-484.